

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA ISTORIE ȘI FILOSOFIE
DEPARTAMENTUL ISTORIE A ROMÂNILOR,
UNIVERSALĂ ȘI ARHEOLOGIE

Liliana ROTARU

**ȚĂRILE ASIEI ȘI AFRICII
ÎN SISTEMUL RELAȚIILOR
INTERNAȚIONALE
A SECOLULUI XX**

Program de studii superioare de master, ciclul II

Stat și societate din perspectivă istorică
(forme de guvernare, securitate națională și relații internaționale)

SUPPORT DE CURS

CEP USM
Chișinău 2021

Suportul de curs este recomandat spre editare de către Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie al Facultății de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova (proces-verbal nr. 5 din 22 aprilie 2021) și de către Consiliul Calității al Universității de Stat din Moldova (proces-verbal nr. 1 din 30 septembrie 2021).

Referenți științifici:

Ion Xenofontov, doctor în istorie, conferențiar universitar

Anatol Petrencu, doctor habilitat în istorie, profesor universitar

Ion Eremia, doctor habilitat în istorie, profesor universitar

Rotaru, Liliana.

Țările Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX: Suport de curs / Liliana Rotaru; Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Istorie și Filosofie, Departamentul Istorie a Românilor, Universală și Arheologie; referenți științifici: Ion Xenofontov [et al.]. – Chișinău: CEP USM, 2021. – 196 p.: tab.

Referințe bibliogr. la sfârșitul compartimentelor. – 50 ex.

ISBN 978-9975-158-67-1.

CZU 378.091:94(5+6):327(075)

R 82

© Liliana ROTARU, 2021

© USM, 2021

I. INTRODUCERE

Cursul *Țările Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX* este destinat studenților care urmează studii superioare la ciclul II în cadrul programului de master *Stat și societate din perspectivă istorică (forme de guvernare, securitate națională și relații internaționale)*, din oferta educațională a Facultății de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova. Relevanța cursului și raționamentul includerii disciplinei în planul de învățământ sunt determinate de faptul că statele afro-asiatice se dezvoltă deosebit de rapid în prezent și produc un impact semnificativ asupra naturii și direcțiilor principalelor procese economice și politice ale lumii contemporane. Astfel, este de datoria absolvenților programului de master, viitori angajați responsabili în structuri publice sau private, organizații non-guvernamentale și alte organisme de politică națională și internațională, instituții de învățământ etc., să dețină cunoștințe, abilități și competențe de a stabili și evalua locul și rolului țărilor Asiei și Africii în lumea multipolară și în sistemul de relații internaționale actual, precum și de a proiecta posibile scenarii ale schimbării de roluri în lume și a balanței de putere, ținând cont de istoria implicării și influenței pe care au avut-o țările lumii afro-asiatice în veacul precedent, precum și de problemele politicii mondiale contemporane moștenite din secolul XX (securitate, sărăcie, ecologie etc.).

Asimilarea eficientă a cursului și realizarea finalităților de studiu necesită un studiu prealabil al disciplinelor din programul de studii superioare de licență *Stat, societate și mentalități în epoca contemporană și Probleme fundamen-*

tale de istorie contemporană, discipline care au drept finalitate de a dezvolta studenților competențele profesionale și, prin implicat competențele transversale, oferindu-le posibilitatea de a cunoaște și a înțelege dimensiunile politice, economice, sociale și culturale ale istoriei contemporane a țărilor lumii și de a conștientiza locul și rolul diferitor state și popoare în istoria umanității și în procesele de mondializare și globalizare, care se consumă în prezent. În paralel, acest curs vă permite studenților să-și actualizeze și aprofundeze cunoștințele și abilitățile și să-și definitiveze competențele dobândite în cursul studierii altor discipline academice din programul de licență care vizează istoria și teoria relațiilor internaționale, istoria și teoria economică, istoria culturii și religiilor etc. Acest curs poate fi recomandat și studenților care studiază domenii similare cum ar fi *Relații internaționale*, *Jurnalism internațional*, *Relații economice internaționale* și altele ca componentă electivă a traiectoriilor lor educaționale individuale.

Scopul și obiectivele cursului

În conformitate cu conceptul de formare a specialiștilor prin programul de master *Stat și societate din perspectivă istorică (forme de guvernare, securitate națională și relații internaționale)*, scopul cursului este formarea reprezentărilor sintetice despre evoluția locului și rolului țărilor din Asia și Africa în relațiile internaționale ale secolului al XX-lea și în politica mondială contemporană, luând în considerare complexitatea abordărilor științifice și politologice și dezvoltarea unei viziuni predominant non-eurocentrice asupra lumii contemporane. Pentru atingerea scopului, curriculumul a fost conceput luând în considerare țările și regiunile afro-asiatice luate în totalitatea legăturilor politice, econo-

mice, militare, culturale, civilizaționale, etno-confesionale internaționale care s-au dezvoltat în jurul lor. Se pune un accent deosebit și pe situația internă socio-economică, cultural-etnică, confesională și politico-juridică din țările/regiunile afro-asiatice în secolul al XX-lea. Cea mai mare atenție este acordată relațiilor țărilor și regiunilor cu lumea exterioară și, mai ales, cu principalele puteri mondiale – Marea Britanie, Franța, Imperiul Rus/Rusia, SUA și Uniunea Europeană. De asemenea, cursul își propune să combine organic analiza problemelor comune politicii mondiale și relațiilor internaționale pe parcursul secolului XX și analiza relațiilor internaționale din perspectiva regională (orientală), fapt care va permite atingerea finalităților de studiu de către absolvenții programului de master.

II. COMPETENȚE ȘI FINALITĂȚI DE STUDIU

Competențele profesionale la formarea cărora contribuie disciplina *Țările Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX* sunt preluate din *Cadrul Național de Calificări* și redactate în conformitate cu cerințele pieții muncii și ultimele realizări științifice în domeniu:

1. *Cunoașterea, dezvoltarea și aplicarea cunoștințelor, informațiilor și ideilor originare în contextul cercetării;*
2. *Promovarea concepțiilor noilor direcții de cercetare în domeniul istoriei în vederea realizării lucrărilor proprii;*
3. *Realizarea proiectelor de cercetare științifică cu un înalt grad de autonomie, și o bună documentare în domeniu;*
4. *Estimarea cunoștințelor obținute înainte de a le utiliza într-un scop anumit.*

Rezultatele măsurabile pe care studentul trebuie să le demonstreze după studierea disciplinei *Țările Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX* sunt:

1. să identifice, analizeze și evalueze concepte și teorii despre fapte/evenimente/fenomene/procese despre rolul și locul țărilor din Asia și Africa în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX;
2. să compare și să argumenteze locul, statutul și importanța diferitor țări/regiuni din Africa și Asia în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX;
3. să utilizeze metodologii specifice disciplinelor istorice și metodologii de cercetare a relațiilor internaționale în propriile cercetări;

4. să elaboreze analize istoriografice/analize/studii despre diferite fapte/ evenimente/fenomene/procese istorice contemporane;
5. să analizeze sistemic relațiile internaționale în manifestările lor istorice concrete;
6. să explice relațiile de cauzalitate și interdependență a relațiilor internaționale;
7. să interpreteze conceptele și teoriile asupra rolul și locul țărilor din Asia și Africa în sistemul relațiilor internaționale a secolului;
8. să dezvolte/prognozeze în baza cunoștințelor și abilităților acumulate, evoluția relațiilor internaționale în viitorul imediat și în perspectivă;
9. să identifice a identifica probleme de cercetare relevante ce țin de rolul și locul țărilor din Asia și Africa în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX;
10. să identifice, colecteze, clasifice și să analizeze categorii și tipuri de surse istorice specifice perioadei și domeniului;
11. să elaboreze istoriografii exhaustive ale problemelor de cercetare identificate, exploatând producția istoriografică internațională;
12. să confrunte și să interpreteze diferite surse istoriografice și documentare specifice perioadei și/sau domeniului și a stabili/determina gradul lor de relativism și imparțialitate;
13. să caracterizeze/analizeze evenimente/fenomene/procese ce țin de rolul și locul țărilor din Asia și Africa în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX baza surselor istorice;
14. să formuleze judecăți asupra rolul și locul țărilor din

Asia și Africa în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX;

15. să producă texte științifice (articole, comunicări, recenzii, referate etc.) de complexitate medie cu referire la diferite fapte/ evenimente/ fenomene/ procese despre rolul și locul țărilor din Asia și Africa în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX.

III. ADMINISTRAREA CURSULUI

Disciplina *Țările Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX* este un o disciplină de specialitate și este proiectată pentru un semestru al primului an de învățământ în cadrul programului de master *Stat și societate din perspectivă istorică (forme de guvernare, securitate națională și relații internaționale)*. Cursul se predă în *limba română* și constă din 4 blocuri de probleme, luate în evoluția istorică a țărilor afro-asiatice, fiecare dintre care include prelegeri și seminare. După parcurgerea primelor două blocuri urmează prima atestare - evaluare sumativă obligatorie conform rigurilor generale ale programului de studii. A doua testare obligatorie se realizează după parcurgerea celui de-al treilea bloc de temetici. Orele de curs și seminar sunt proiectate astfel încât să-i orienteze/ghideze pe studenți spre aprofundarea și extinderea individuală a cunoștințelor și abilităților dobândite în timpul studiilor la ciclul I sau în alte programe de master. Tematicile cursurilor servesc doar pentru ghidarea studenților în acest proces sau pentru furnizarea unor generalizări/sinteze ale unor segmente ale cunoașterii bazate pe cele mai noi concepte ale științei moderne, sau pentru extinderea și aprofundarea subiectelor care, dintr-un motiv sau altul, nu au fost acoperite în măsura necesară la cursurile din ciclurile anterioare de studiu.

Codul disciplinei în planul de învățământ	Denumirea disciplinei	Responsabil de disciplină	Semestrul	Numărul de ore -			Evaluarea		
				Total	C	S	LI	Nr. de credite	Forma
S.01.O.03	Tările Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX	Liliana Rotaru	I	150	15	30	105	5	E

IV. STRATEGII DE EVALUARE

Evaluarea cunoștințelor și abilităților studenților se va realiza unitar și transparent, în baza regulamentelor naționale și instituționale. În funcție de tipul de evaluare, se aplică metode și instrumente adaptate formei de organizare a studiilor: Ținând cont de faptul că la programul de master *Stat și societate din perspectivă istorică (forme de guvernare, securitate națională și relații internaționale)* se înscriu și absolvenți ai programelor de studii superioare de licență/master de la alte domenii de formare profesională, la începutul cursului *Țările Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX* se realizează în mod obligator o *evaluare inițială*, realizată prin metoda discuției ghidate, care are drept scop să stabilească nivelul competențelor și gradul de pregătire al studenților în domeniul istoriei contemporane, a istoriei și teoriei relațiilor internaționale și pentru a proiecta strategii, tehnologii didactice care să corespundă realităților și să asigure realizarea finalităților de studiu.

Evaluarea formativă se realizează atât în cadrul prelegerilor, cât și mai ales în cadrul seminarelor și îmbină probele orale și scrise pentru a stabili ce au asimilat studenții și unde au întâmpinat piedici.

În conformitate cu concepția evaluării randamentului academic al studenților Universității de Stat din Moldova, în cadrul fiecărei discipline sunt planificate două *evaluări sumative* obligatorii, care se realizează printr-o testare scrisă, utilizând modelul testului instituțional (*Anexa 1*) sau a unui test adaptat nivelului de competență a grupeii academice, dar

care să evalueze cunoștințele, abilitățile și competențele deținute la momentul student.

Evaluarea finală se realizează prin examen scris prin utilizarea testului, elaborat după modelul instituțional.

Nota finală a studentului este o medie a calificativelor obținute pe parcursul semestrului: media notelor obținute prin evaluarea formativă + media notelor obținute la cele două testări sumative+ nota obținută la evaluarea produsului lucrului individual + nota de la examen.

Anexa 1. MODEL DE TEST

Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Istorie și Filosofie
Departamentul Istorie a Românilor, Universală și Arheologie

Aprobat
Director DIRUA_____

Test № 1

Pentru examenul la disciplina *Țările Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX.*

Program de master Stat și societate din perspectivă istorică (forme de guvernare, securitate națională și relații internaționale)

1. Prăbușirea sistemului colonial în Asia de sud-est. Mișcarea de nealinieri.

1.1 Identificați principiile și etapele evoluției *Mișcării de nealinieri* (3 p.).

- 1.2 Stabiliți interdependența dintre confruntarea dintre cele două sisteme în anii „războiului rece” și crearea *Mișcării de nealinier* (5 p.).
- 1.3 Evaluați politicile, metodele și instrumentele de contracarare a neocolonialismului de către guvernele țărilor din Asia de sud-est (7 p.).

2. Confruntarea celor două sisteme în zona Pacificului. Războiul din Coreea și strategia Rollback .

- 1.1 Caracterizați situația social-economică în peninsula coreeană după al Doilea Război Mondial (3 p.).
- 1.2 Stabiliți interdependența dintre confruntarea superputerilor și izbucnirea Războiului Coreei (5 p.).
- 1.3 Argumentați că în peninsula Coreea au existat/nu au existat condiții pentru extinderea comunismului (7 p.).

Barem de notare:

Notă	4	5	6	7	8	9	10
punctaj	1-5	6-8	9-13	14-20	21-27	28-29	30

Data „_____” _____ 20_____

Examinator: dr. Liliana Rotaru

V. UNITĂȚI DE CONȚINUT ȘI REPARTIZAREA ORIENTATIVĂ A ORELOR

Nr.	Unități de conținut		Număr de ore			
			Total	Curs	Seminar	LI
1	Țările Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX		2	2	-	4
2	Sistemul de pace de la Versailles și noua ordine internațională. Principiului naționalităților și sistemul de mandat.		2	2	-	6
3	Evoluția relațiilor internaționale în perioada interbelică. Locul și rolul țărilor Asiei și Africii în „noua ordine internațională”.		6	2	-	6
2.1	Schimbări geopolitice în Orientul Mijlociu după Primul Război Mondial. Geneza „problemei Orientului Mijlociu”.			-	2	4
2.2	Extremul Orient în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial. Prăbușirea sistemului de securitate colectivă 1933 - 1936. Al Doilea Război chino-japonez.			-	2	4
4	Țările Asiei și Africii în timpul celui de-al Doilea Război Mondial		2	2	-	6
5	Țările Asiei și Africii în relațiile internaționale din perioada războiului rece.		32			
5.1	Formarea sistemului de relații internaționale Yalta-Potsdam. Regiunea Asia-Pacific în primii ani postbelici.			2	-	6
5.2	Criza din Iran (1945-1946 zz.)			-	2	4
5.3	Războiul civil din China și „politica de stăvilire a comunismului”.			-	2	4
5.4	Confruntarea celor două sisteme în zona Pacificului. Războiul din Coreea și strategia Rollback .			-	2	4
5.5	Prăbușirea sistemului colonial. Mișcarea de nealinieră.			2	-	4

5.6	Conflicte post-coloniale din Asia de sud-est și rolul Marilor Puteri. Primul Război din Indochina	-	2	4	
5.7	Fenomenul „regionalismului” și atitudinea țărilor mici față de politica superputerilor.	-	2	6	
5.8	Competiția dintre SUA și URSS pentru lumea a treia.	-	2	6	
5.9	Evoluția Conflictului din Orientul Mijlociu după al Doilea Război Mondial.	-	4	8	
5.10	Conflictul sovietico-chinez din anii '60.	-	2	4	
5.11	Locul Chinei în lume în anii '60 - începutul anilor '70. Formarea relațiilor „triumfătoare” - URSS - SUA - RPC și situația din Asia de Est la sfârșitul anilor '70.	-	2	6	
5.12	Războiul SUA din Vietnam și implicațiile sale internaționale (1965-1973)	-	2	4	
5.13	Războiul din Afganistan (1979 - 1989)	-	2	4	
5.14	Crearea unei rețele de parteneriate între URSS și țări Africa. Extinderea prezenței militaro-politice a URSS.	4	-	8	
6.	Procese regionale în anii 1985-1991	1	1	-	5

VI. OBIECTIVE DE REFERINȚĂ ȘI UNITĂȚI DE CONȚINUT

CURS 1. Țările Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale a secolului XX

Obiective de referință:

- ✓ să definească noțiunile: *ordine mondială, stat național, stat-națiune, suveranitate națională, independență politică, echilibru politic, război local;*
- ✓ să compare tipurile istorice de ordine mondială;
- ✓ să analizeze și interpreteze teoriile cu privire la ordinea mondială;
- ✓ să identifice obiectele de discuție ale realismului, liberalismului și marxismului cu privire la relațiile internaționale;
- ✓ să compare paradigmele „canonice” în relațiile internaționale;
- ✓ să determine specificul ordinii internaționale interbelice;
- ✓ să argumenteze rolul țărilor și popoarelor afro-asiatice în sistemul relațiilor internaționale interbelice;
- ✓ să stabilească specificul ordinii internaționale postbelice;
- ✓ să estimeze locul și rolul țărilor Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale postbelice.

Conținuturi:

1. Delimitări conceptuale. Tipuri istorice de ordine mondială.
2. Paradigme „canonice” în relațiile internaționale.
3. Specificul ordinii internaționale interbelice. Locul și

rolul țărilor Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale interbelice.

4. Specificul ordinii internaționale postbelice. Locul și rolul țărilor Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale postbelice.

Noțiuni:

- ❖ *Paradigmă* – set de asumții de fond, de concepte, rezultate și proceduri, un mod global de a privi fenomenele, instituit, de regulă, de anumite opere științifice, în cadrul căruia se desfășoară cercetarea („știința normală”) într-o comunitate științifică și într-o epocă istorică.
- ❖ *Ordine mondială* – structura geopolitică a lumii (a relațiilor internaționale), care reflectă echilibrul de putere existent.
- ❖ *Drept internațional* – un sistem de principii și norme care guvernează relațiile de putere dintre state și alte subiecte ale relațiilor internaționale.
- ❖ *Stat național* – un tip de stat care îmbină entitatea politică a unui stat cu entitatea culturală a unei națiuni, fapt prin care urmărește să își dobândească legitimitatea politică de a governa.
- ❖ *Stat-națiune* – stat guvernat în numele unei comunități de cetățeni care se identifică ca națiune.
- ❖ *Suveranitate națională* – dreptul și libertatea politică a oricărei națiuni de a-și alege organizarea juridică de stat și forma relațiilor cu alte națiuni.
- ❖ *Independență politică* – lipsă de subordonare și dependență a unei națiuni, popor, stat sau țară; capacitatea unei națiuni, popor, stat sau țară de a-și manifesta suveranitatea politică; stare de neatârnavare și drept de a rezolva liber (cu respectarea drepturilor altor state și

a principiilor dreptului internațional) problemele sale interne și externe, fără amestec din afară.

- ❖ *Echilibrul/balanța de putere* în relațiile internaționale – distribuția influenței mondiale între centrele de putere/poli. Poate avea configurații diferite: bipolar, tripolar, multipolar sau monopolar, etc. Scopul principal al echilibrului de putere este de a preveni dominarea unui stat sau a unui grup de țări în sistemul internațional, pentru a asigura menținerea ordinii internaționale.
- ❖ *Geopolitica* – știință politică ce studiază impactul așezării și poziționării geografice a unui stat asupra politicii sale externe și interne, precum și impactul factorului spațial asupra politicii internaționale în ansamblu.

Rezumat

Balanța de putere reprezintă unul dintre conceptele fundamentale ale teoriei realiste și neorealiste din domeniul relațiilor internaționale, în sensul în care aceasta are rolul de a conduce și reglementa relațiile dintre entități statale ce au ca principală caracteristică suveranitatea. Balanța puterii este „o stare de lucruri în care nici o putere nu se află într-o poziție preponderentă și nu poate face legea pentru alții. Balanța de putere este

un fapt datorită distribuției uniforme a puterii în sistem, conducând astfel la o egalitate relativă între componentele sistemului internațional” (Hedley Bull)¹.

---

¹ Gabriel Gabor, Alexandru Cristian. Evoluția balanței de putere și relațiile internaționale în regiunea Mării Negre. În: *Revista Academiei de Științe ale Securității Naționale*, 2019, nr. 1, pp. 38-47.

Păstrarea balanței a îndeplinit trei funcții istorice în sistemul modern de state: 1. existența unei balanțe generale a puterii în întregul sistem internațional a servit la oprirea transformării sistemului într-un imperiu universal prin cuceriri; 2. existența balanțelor locale de putere a servit la protejarea independenței statelor în anumite zone în fața absorbirii sau dominării lor de către o putere preponderentă locală; 3. atât balanțele de putere generale, cât și cele locale, acolo unde au existat, au asigurat condițiile în care alte instituții de care depinde ordinea internațională (diplomația, războiul, dreptul internațional, managementul marii puteri puteau să opereze.

Tipuri istorice de ordine mondială: Noiunea de ”Ordine internațională” a apărut în secolul XVII, dar sintagma „ordine mondială” a fost introdusă recent în discursul politic. În mod tradițional, se disting mai multe forme istorice de ordine mondială²:

Ordinea mondială de la Westfalia/westfalică (1648-1815) – consacrată prin Tratatul de pace de la Westfalia (1648) care a pus capăt Războiului de treizeci de ani (1618-1648), conflagrație desfășurată sub stindarde religioase. Tratatul de la Westfalia a emis patru principii fundamentale: 1. suveranitatea absolută a statelor-națiune și dreptul fundamental de autodeterminare politică; 2. egalitate de drept între statele-națiuni; 3. respectarea tratatelor și proclamarea dreptului internațional cu efecte obligatorii; 4. interzicerea interferenței în afacerile interne ale altui stat. Astfel, a fost oficializat statutul statelor ca actori importanți în politica

---

² Л.Е. Гринин. Мировой порядок в прошлом, настоящем и будущем. В: *История и современность*. Выпуск №1(23)/2016 с. 20-63.

mondială și elemente dominante ale sistemului internațional. Relațiile dintre state a constituit trăsătura distinctivă a acestei ordini mondiale. În același timp, noțiunea „mondială” ar trebui înțeleasă în primul rând ca ordine europeană, or acest sistem nu se referea (sau se referea foarte puțin) la alte regiuni ale lumii.

Ordinea mondială de la Viena (1815-1871) – oficializată prin semnarea Păcii de la Viena (1815) după războaiele napoleoniene. Această formă de ordine mondială, a pus în evidență Marile Puteri – state suverane care au mai multă influență decât altele. Marile Puteri au înființat alianțe pentru soluționarea problemelor ce țin de relațiile internaționale, fără a recurge la argumentul războiului, favorizând arbitrajul și diplomația. Drept urmare, o astfel de ordine a fundamentat colonialismul și a contribuit la definitivarea imperiilor coloniale. De această dată, ordinea a devenit cu adevărat mondială, răspândindu-se în alte regiuni ale lumii prin extinderea imperiilor coloniale.

Ordinea mondială de la Versailles/Paris (1918-1939) – instituită prin sistemul de tratate de la Paris, încheiate după Primul Război Mondial. Congresul de la Paris a instituționalizat o lume policentrică, în care adoptarea și punerea în aplicare a celor mai importante decizii să aibă loc prin acorduri reciproce încheiate între Marile Puteri, ținând cont de interesele celorlalte state. A fost creată Liga Națiunilor – o instituție care avea drept scop menținerea ordinii mondiale existente și prevenirea destabilizării sistemului internațional prin impunerea voinței unuia dintre elementele sale. Liga și-a declarat și competența de a superviza populațiile subdezvoltate și cele care pretindeau dreptul la autodeterminare. S-a dovedit a fi ineficientă din cauza faptului că interesele statelor erau încă incomparabil mai mari decât interesele unei organizări inter-

naționale a statelor în care prevalează interesele comune. Deoarece Tratatul de la Paris au fost încheiate după căderea Imperiului Rus (1917) și destrămarea imperiilor otoman, austro-ungar și german, unii istorici numesc informal această ordine mondială „ordine post-imperială”.

Ordinea mondială Yalta-Potsdam (1945-1991) – instituită la conferințele de la Ialta(4-12 februarie 1945) și Potsdam (16 iulie-2 august 1945), precum și în prin reglementările postbelice din 1945-1946. Pentru prima dată, s-a modificat însăși structura ordinii mondiale – de la una policentrică la una polară (bipolară, în acest caz). Lumea a fost împărțită în două centre antitetice – blocul independent al SUA și blocul comunist al URSS. Drept urmare, din inițiativa SUA a fost creat blocul NATO (1949) ca element de rezistență anticomunistă și pentru a controla extinderea influenței URSS. La rândul ei, URSS a unit statele socialiste loiale din Europa de Est în blocul Organizația Tratatului de la Varșovia (1955). A început Războiul Rece.

Ordinea mondială post-sovietică (1991-prezent) – formată după prăbușirea URSS (1991). Se caracterizează ca fiind una monocentrică, datorită rolului dominant al SUA în relațiile internaționale (*Pax Americana*). De asemenea, ordinea mondială post-sovietică se caracterizează și prin faptul că, după prăbușirea URSS, Rusia a renunțat la ideologia socialismului de tip sovietic. Ordinea mondială post-sovietică este caracterizată fie ca fiind relativ monocentrică, dar cu prezența altor centre semnificative de putere, fie ca policentrică.

Ordinea mondială este un concept destul de abstract, fapt care permite reprezentanților diferitelor școli să o interpreteze diferit (ex. Anne-Marie Slaughter³, Henry

---

³ Anne-Marie Slaughter. *The real new world order*. In: Foreign Affairs, 1997, vol. 76, pp. 183-197. <http://www.columbia.edu/>

Kissinger⁴, Joseph S. Nye⁵ etc.)

Paradigme „canonice” în relațiile internaționale.

Specialiștii au identificat câteva paradigme de bază ale relațiilor internaționale:

- ✓ paradigma idealist-liberală,
- ✓ paradigma realismului pragmatic,
- ✓ paradigma marxistă,

care se deosebesc în funcție de interpretarea următoarelor probleme:

- ✓ cine sunt actorii principali ai RI;
- ✓ care este specificul (natura) acestor relații;
- ✓ ce sunt procesele internaționale;
- ✓ care sunt scopurile principale pe care le urmăresc actorii (participanții) relațiilor internaționale;
- ✓ care sunt mijloacele de atingere a scopurilor;
- ✓ cum vor arăta relațiile internaționale în viitor⁶

Paradigma idealist-liberală. Sursa liberalismului idealist se găsește în filosofia stoică, ideile lui Hogo Grotius, Immanuel Kant despre „pacea veșnică”, socialismul utopic, liberalismul și pacifismul sec. XIX. În practica politică idealismul s-a reflectat în programul Ligii Națiunilor (1918) elaborat de Woodrow Wilson, pactul Brian-Kellog (1828) care presupuneau renunțarea la forță în relațiile internaționale; doctrina

---

itc/sipa/S6800/courseworks/real_new_slaughter.pdf (accesat 12.V.2021).

⁴ Henry Kissinger. *Diplomația*, București:ALL, 2007, p. I, pp. 15-25.

⁵ Nye J. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs Group, 2004; Джозеф Най *.Гибкая сила. Как добиться успеха в мировой политике.* М.: Тренд, 2006.

⁶ *Apud.* Cătălin Turlic. Teoria relațiilor internaționale. 2012-2013. <https://philpapers.org/archive/KELDPA-2.pdf> (accesat 12.V.2020)

Stimson (1932 – ad. Hoover) prin care SUA declarau că nu vor recunoaște nicio modificare teritorială obținută prin forța armelor etc.

Principii de bază:

- ✓ În relațiile internaționale se pot implica foarte mulți actori. Nu doar statele pot participa în această calitate, ci și organizațiile guvernamentale și neguvernamentale, uniuni și grupe, instituții/întreprinderi private și chiar persoane fizice.
- ✓ Adepții liberalismului-idealist sunt doar parțial de acord cu teza absenței unei puteri centrale în relațiile internaționale, înzestrată cu atribuții decizionale, obligatorii pentru toți actorii. Dar lipsa unei puteri centrale în relațiile internaționale nu este egală cu dominarea principiului „războiului tuturor împotriva tuturor” și „ajută-te singur”. Crearea și extinderea atribuțiilor organizațiilor internaționale, perfecționarea normelor dreptului internațional, democratizarea relațiilor internaționale, extinderea acțiunii normelor dreptății și a celor morale face posibilă participarea egală în politica mondială atât a marilor puteri, cât și a altor state, precum și a actorilor neguvernamentali.
- ✓ Procesele internaționale sunt variate și relațiile internaționale nu pot fi reduse la stările de război și pace, sau chiar la colaborare sau conflicte. Tendința dominantă în procesele internaționale - accentuarea interdependenței și formarea unei comunități mondiale unice, care se ciocnește de aceleași probleme și astfel, este dominată de aceleași interese. Aceste procese consolidează și mai mult colaborarea internațională.
- ✓ Pluralismul actorilor internaționali presupune și un pluralism al scopurilor lor. Dar în această diversitate ,

tot mai clar se întrevăd scopurile comune – prioritatea valorilor umane și a principiilor democratice universale, pe baza cărora acești actori creează o ordine mondială conștient reglementată care corespunde intereselor întregii umanități.

- ✓ Comunitatea statelor democratice, prin presiunea și susținerea opiniei publice, este capabilă să reglementeze conflictele care apar între membrii ei pe cale panică, prin metodele reglementării juridice, prin creșterea numărului de organizații internaționale care contribuie la colaborarea dintre actorii RI și schimbului de bune practici. Tema de prioritate - Crearea sistemului de securitate colectivă pe baza dezarmării benevole și renunțării la război în calitate de instrument de politică mondială. Calea pentru încetarea războaielor mondiale și a conflictelor militare dintre state.
- ✓ Rezultatul schimbărilor relațiilor internaționale - depășirea naturii anarhice și crearea unei comunități mondiale fără războaie și fără conflicte armate. Nu exclud posibilitatea creării unui guvern mondial, sub conducerea ONU și care să acționeze în baza unei constituții generale. Ideea unui guvern mondial: Enciclicele Papei Ioan XXIII „Pacem in terris” (1963); Pavel VI - „Populorum progressio” (1967), Ioan Pavel II (1980); autori americani – Grenville Clark, Sohn L.B., europeni Gerar F.
- ✓ Principiile care stau la baza analizei idealist-liberale a relațiilor internaționale sunt valorile universale și idealurile democrației.

Paradigma realismului pragmatic. Reprezentanți – Frederick L. Schuman, George Kennan; Kennet Thompson; Henry Kissinger, Hans J. Morgenthau și Raymond Aron etc.

Principii de bază:

- ✓ Principalii actori ai relațiilor internaționale sunt statele suverane. Doar statele, prin intermediul guvernelor lor, au temeiuri legale și dispun de resurse necesare pentru încheierea tratatelor, declararea războiului și alte acțiuni, care alcătuiesc esența relațiilor internaționale. În același timp, nu este vorba despre toate statele, ci doar despre cele mai mari, conflictuale sau cooperante, relațiile dintre care alcătuiesc esența relațiilor internaționale. Nu toate statele sunt implicate în aceeași măsură în relațiile internaționale, atitudinea unui stat față de relațiile internaționale este o calitate dinamică. Ea se modifică în raport cu schimbarea forței unui stat, care îl poate scoate în primul front în politica mondială sau îl poate scoate de pe arena internațională. Statele puternice procedează după cum își permite ele, iar statele slabe – ceea ce le permit cei puternici. (Tucidide) . Orice stare a RI depinde de relațiile dintre un grup mic de Mari Puteri. Încheind acorduri, coaliții, intrând în războaie sau alte conflicte, marile puteri pot jertfi pozițiile și interesele statelor mici. Realității politici nu sunt deloc intimidați de necorespunderea acestor poziții cu idealurile morale universale. După părerea lor, doar eforturile celor mai importanți actori ai RI pot păstra sau perturba stabilitatea internațională și ordinea mondială.
- ✓ Specificul relațiilor internaționale constă în caracterul lor anarhic. Fiecare actor se ghidează de interesele sale, în primul rând. Interesele naționale – este categoria principală a teoriei realismului politic, motivul acțiunilor și stimulatorul politicii statului pe arena internațională. În relațiile internaționale lipsește o putere

centrală, care ar avea monopolul asupra unei violențe legale. Astfel, principiul de bază al comportamentului statelor pe arena internațională este „ajută-te singur”.

- ✓ Acționând într-un mediu anarhic și în funcție de interesele proprii, statul se va ciocni inevitabil de interesele altor state - actori ai relațiilor internaționale. Reiese că în procesul internațional cel mai important este conflictul internațional și forma lui radicală de manifestare – războiul. Specificul relațiilor internaționale (R. Aron) – este că ele se desfășoară „în umbra războiului”. Realității recunosc că conflictele nu sunt unicul tip de relații internaționale, dar subliniază caracterul secundar al cooperării în raport cu conflictul. Tipul primar de cooperare internațională rămân alianțele militare și politico-militare. În ce privește starea de pace – aceasta rămâne un ideal, or chiar și când se reușește o stabilizare a relațiilor internaționale – această stabilitate are un caracter provizoriu.
- ✓ Caracterul anarhic al relațiilor internaționale presupune că ele sunt periculoase pentru interesele naționale. Astfel, scopul principal al statului în politica mondială – asigurarea securității proprii. Statele mari dispun de resurse mult mai mari decât celelalte, dar nici statele mari nu se simt în siguranță deplină și tind spre consolidarea propriilor resurse și îmbunătățirea calității lor. Această „înmarmare” permanentă este cauza persistenței „dilemei securității” – cu cât mai sigură se simte un stat, cu atât mai nesigure sunt celelalte. Principalul indiciu al puterii este capacitatea de a controla comportamentul celorlalți actori ai relațiilor internaționale.
- ✓ „Puterea unui stat este indisolubilă de forța acestuia – mijlocul principal de asigurare a securității națio-

nale” (Morgenthau). Amenințarea cu violența fizică este elementul organic al politicii. În politica mondială forța militară, în calitate de potențial sau amenințare, este factorul material principal care asigură puterea politică a statului. Statul își asigură puterea prin strategie militară și diplomație.

- ✓ Natura relațiilor internaționale poate fi transformată doar prin manipularea acelor forțe care influențează și vor influența politica. Dar, susțin realiștii, atâta timp cât există statele – ele vor rămâne actori principali ai relațiilor internaționale, care funcționează după legile lor imuabile. Poate fi schimbată configurația forțelor politice, reduce din anarhia internațională, se pot stabili RI mai stabile sau mai securizate, dar nu poate fi schimbată natura relațiilor internaționale.

Paradigma marxistă.

- ✓ Actorii principali ai relațiilor internaționale sunt clasele sociale – burghezia mondială și proletariatul mondial. Statele – în calitate de actori ai relațiilor internaționale au un rol secundar. Tendința burgheziei spre supraprofit conduce la intensificarea exploatarea clasei muncitoare și căutarea unor surse noi de materie primă, forță ieftină de muncă și piețe noi de desfacere a producției. Acestea conduc la acutizarea contradicțiilor inter imperialiste la un pol al lumii și la consolidarea intereselor clasei muncitoare – la altul. Muncitorii „nu au patrie”, în ce privește burghezia – a creat statul național în calitate de instrument al dominației de clasă. Utilizând instrumentele de politică externă ale statului (strategia militară și diplomația) în scopurile sale înguste – burghezia destabilizează permanent RI prin conflicte armate și războaie.

- ✓ Relațiile internaționale nu se deosebesc decât prin amploare, de relațiile sociale. Ele au un caracter secundar și reflectă specificul relațiilor dintre burghezie și clasa muncitoare în limitele unui stat.
- ✓ Procesele internaționale sunt reprezentate de conflictele de clasă, crize, războaie și revoluții sociale.
- ✓ Scopurile actorilor relațiilor internaționale sunt cardinal opuse. Dacă unii (burghezia mondială) tind spre creșterea profiturilor și acumularea de capital, ceilalți (proletariatul internațional) – spre nimicirea clasei dominante și realizarea misiunii istorice – eliberarea muncitorilor de exploatare și instaurarea socialismului și comunismului pe pământ.
- ✓ Sunt diferite și metodele de realizare a scopurilor: din partea burgheziei mondiale – intensificarea exploataării; din partea proletariatului – revoluția mondială socială.
- ✓ Marxismul are o poziție foarte clară și față de viitorul relațiilor internaționale: statul va dispărea și în noua lume – liberă de exploatarea, vor governa normele simple ale moralității și dreptății între popoare.

Specificul ordinii internaționale interbelice. Locul și rolul țărilor Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale interbelice. Noua ordine mondială stabilită după Primul Război Mondial a fost statuată prin Conferințele de la Paris și Washington, ce au format Sistemul Versailles-Washington. Sistemul de tratate încheiate acum au legiferat noul raport de forțe pe arena internațională. După Primul Război Mondial s-au schimbat fundamental harta politică a lumii și raportul de putere. Cu includerea Japoniei și a SUA în rândul Marilor Puteri, politica a devenit cu adevărat globală. A fost creată Liga Națiunilor - primulul organism mondial

care a încercat să influențeze (deși nu întotdeauna productiv) formarea de noi principii ale relațiilor internaționale. Balanța de putere creată după Primul Război Mondial a fost stabilită doar pentru o perioadă foarte scurtă de timp. Schimbările radicale care s-au produs pe parcursul perioadei interbelice, inclusiv apariția URSS, dezvoltarea noilor sisteme de arme, criza economică de proporții, caracterul punitiv al Tratatului cu Germania și alte cauze au dus la o nouă agravare a relațiilor și la un nou război.

Orientul colonial și semicolonial după Primul Război Mondial. Principiul autodeterminării națiunilor și prevederile Tratatului de la Versailles cu referire la coloniile și zonele de influență ale Germaniei în Africa și Asia. Sistemul de mandate al Ligii națiunilor. „Criza loalității” coloniilor față de metropole. Mișcări anticoloniale și naționale în lumea afro-asiatică. Politica metropolelor față de coloniile africane. Lupta națională și anticolonială a popoarelor africane (Congresul Național African (1920), Mișcarea panafricană (1920), Mișcarea creștină din Africa). Rolul și locul noilor state independente (Republica Turcia, Iranul, Afganistanul și altele) în relațiile regionale și internaționale. Modernizare prin occidentalizare a noilor state independente din Asia. Criza sistemului colonial mondial și „agonia” metropolelor. Geneza crizei Orientului Mijlociu. Problema Palestinei. Implicații sovietice și ale Kominternului în mișcările anticoloniale și naționale din Orient. Statele Orientului între Puterile Axei și Aliați.

Specificul ordinii internaționale postbelice. Locul și rolul țărilor Asiei și Africii în sistemul relațiilor internaționale postbelice. Ordinea instituită după al Doilea Război Mondial avea diferențe semnificative față de versiunile anterioare ale ordinii mondiale. Mai întâi, după război s-au conturat

cele două mari puteri (SUA și URSS), astfel lumea a devenit bipolară, apoi în s-a împărțit în două blocuri (NATO și Organizația Pactului de la Varșovia). În al doilea rând, noua ordine mondială postbelică s-a format pe fundamente ideologice. Asemenea fundații nu au susținut niciodată o ordine mondială anterioară. De asemenea, și crearea unor blocuri ideologice pe arena mondială s-a produs pentru prima dată. Este posibil ca ideologizarea să fi fost cea care a asigurat existența destul de îndelungată de 45 de ani a ordinii mondiale postbelice .

Implicarea statelor Asiei și Africii în cel de al Doilea Război Mondial. Politica colonială a Japoniei în „Marea sferă de co-prosperitate a popoarelor din Asia de Sud-est”. Destrămarea sistemului colonial mondial și crearea statelor independente în Asia și Africa. Forme și căi de obținere a independenței. Războaiele pentru independență a coloniilor franceze și olandeze. Conferința de la Geneva (1954). Parada independenței Africii. Problema căilor de dezvoltare a statelor independente din Asia și Africa și implicarea Marilor Puteri. Neocolonialismul și Mișcarea de nealinieră. Relațiile dintre statele Asiei și Africii în perioada postbelică. Manifestări ale Războiului rece în Orient: Războiul Coreii (1950-1953), Războiul din Vietnam, războaiele arabo-israeliene. Diplomația triumfătoare a lui Nixon. Relațiile internaționale în Orientul Mijlociu. „Război rece” în blocul socialist: contradicțiile sovieto-chineze. Stabilizarea sistemului de relații internaționale Yalta-Potsdam în anii '70 și deplasarea centrului de greutate al politicii internaționale din Orientul Îndepărtat și Europa în Orientul Mijlociu. Războiul arabo-israelian din 1973 și criza petrolului. Diplomația petrolului. Miracolele economice în Asia de Sud-est. Războiul din Afganistan.

Țările Africii în sistemul de relații internaționale în a

doua jumătate a secolului XX. Globalizare și regionalizare în Asia și Africa. Provocările și amenințările de la sfârșitul secolului XX. Problemele globale și relațiile internaționale. Extremismul religios transnațional și influența lui asupra politicii internaționale. Interesele economice și problema ecologică. Problema Nord-Sud și noua ordine economică. „Interesul national” și evoluția relațiilor internaționale.

Literatura recomandată:

1. Biro Daniel (coord.), *Relațiile Internaționale contemporane. Teme centrale în politica mondială*, Editura Polirom, 2013.
2. Bull Hedley, *Societatea anarhică. Un studiu asupra ordinii în politica mondială*, Edit. Știința, Chișinău, 1998.
3. Buzan Barry, Little Richard. *Sistemele internationale in istoria lumii*, Polirom. 2009.
4. Burchill Scott, Linklater Andrew et al, *Teorii ale relațiilor internaționale*, ed. Institutul European, Iași, 2008.
5. Goldstein Joshua S., Pevehouse Jon C., *Relații internaționale*, Iași, Polirom, 2008.
6. Kissinger Henry, *Ordinea mondială*, Editura Rao, 2015.
7. Kissinger Henry, *Diplomația*, trad. de Mircea Ștefanu și Radu Paraschivescu. Ed. a 5-a. București: Editura ALL, 2018.
8. Fukuyama Francis, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*. București: Paideia, 1995. <http://cdn4.libris.ro/userdocspdf/689/Sfarsitul%20istoriei%20si%20ultimul%20om%20-%20Francis%20Fukuyama.pdf>
9. Huntington Samuel P. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Litera, 2012.
10. Griffiths Martin, *Relații internaționale. Scoli, curente gânditori*, Editura Ziua, Bucuresti 2003.
11. Guzzini Stefano, *Realism și relații internaționale*, Edit. Instit. European, Iași, 2000.

12. Janos Andrew C., *Politics and Paradigms*, Stanford University Press, Stanford, 1995.
13. Валлерстайн И. *Анализ мировых систем и ситуация в современном мире*. СПб, 2001.
14. Malița Mircea, *Jocuri pe scena lumii. Conflicte, negocieri diplomatice*, Editura C H Beck, București, 2007.
15. Milza Pierre, Berstein Serge, *Istoria secolului XX*. Volumul I. 1900-1945 Sfârșitul „lumii europene”, București, Editura All, 1998,
16. Miroiu Adrian, Ungureanu Radu Sebastian (coord). *Manual de relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006.
17. Turliuc Cătălin, *Istoria și teoria relațiilor internaționale. Studii*. Edit. Cantes, Iași, 2000.
18. *Роль стран Востока в международных отношениях периода холодной войны*. В: Сравнительная политика. 2010. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-stran-vostoka-v-mezhdunarodnyh-otnosheniyah-perioda-holodnoy-voyny> (accesat 21.V.2021).

CURS 2. Sistemul de pace de la Versailles și noua ordine internațională. Principiului naționalităților și sistemul de mandat (2 ore).

Obiective de referință:

- ✓ să definească noțiunile: *sistem de tratate Versailles-Washington, mandat, principiul naționalităților, Liga Națiilor;*
- ✓ să caracterizeze principalele probleme abordate în cadrul Conferinței de la Paris și Washington;
- ✓ să identifice în baza surselor istorice consecințele Primului Război Mondial pentru diferite state ale lumii;

- ✓ să determine și să estimeze impactul dispariției Marilor Imperii asupra configurației noii hărți geopolitice a lumii și să analizeze noul raport de forțe pe arena internațională la sfârșitul Primului Război Mondial;
- ✓ să caracterizeze sistemul de mandate și să argumenteze necesitatea instituirii acestuia;
- ✓ să estimeze consecințele pe termen mediu și lung a instituirii sistemului de mandate al Ligii Națiilor;
- ✓ să stabilească impactul „celor 14 puncte ale lui Woodro Wilson” asupra evoluției relațiilor internaționale de după Primul Război Mondial;
- ✓ să determine și să argumenteze inconsecvența sistemului Versailles-Washington;
- ✓ să argumenteze specificul ordinii mondiale instituită prin sistemul de tratate Versailles-Washington.

Conținuturi:

1. Conferința de pace de la Paris și noua ordine mondială.
2. Reglementarea postbelică în regiunea Asia-Pacific și instituirea ordinii sistemului de la Washington.
3. Principiului naționalităților și sistemul de mandat.
4. Relațiile internaționale în perioada 1920-1923. Rivalitățile franco-engleze în Orientul Mijlociu.

Noțiuni:

- ❖ *dreptul la autodeterminare* – dreptul fiecărui popor de ași alege forma de guvernământ, de a trăi liber, într-un stat propriu, independent și suveran.
- ❖ *principiul naționalităților* – „pretensiunea unor certe grupuri sociale a fi recunoscute libere și egale cu alte asemenea grupuri, este pretentia indiscutabilă etică a popoarelor a se dezvolta liber, conform spiritului lor

particular a egalitatii pe baza conditiilor generale de dezvoltare” (A C. Popoviciu, 1894)

Rezumat

Conferința de pace de la Paris (18 ianuarie 1919-21 ianuarie 1920) a avut misiunea de soluționa problemele rezultate în urma Primului Război Mondial. Problemele care urmau a fi soluționate în cadrul tratativilor:

- ✓ elaborarea și semnarea acordurilor de pace cu statele învinse și încheierea de iure a războiului; trasarea noilor frontiere;
- ✓ împărțirea coloniilor statelor învinse de către învingători;
- ✓ stabilirea sumei reparațiilor de război;
- ✓ crearea unei organizații cu caracter universal, pentru asigurarea păcii și securității internaționale.

La Conferință au participat reprezentanți ai 27 de state, patru dominioane și India. Președinte permanent al Conferinței a fost desemnat primul ministru francez Georges Clemenceau. Organismele de lucru ale Conferinței:

1. Consiliul celor patru (prim-miniștrii Franței, Marii Britanii, Italiei și SUA) – pentru discutarea problemelor principale;
2. Consiliul celor zece (câte doi delegați din partea Franței, Marii Britanii, Italiei, SUA și Japoniei) – pentru stabilirea programului dezbaterilor, examinarea revendicărilor și oferirea soluțiilor;
3. Consiliul celor cinci (miniștrii de externe ai Franței, Marii Britanii, Italiei, SUA și Japoniei) – pentru problemele curente.

Statele învingătoare au fost împărțite în patru categorii:

- ✓ *statele învingătoare beligerante* cu interese cu caracter

- general, care participau la toate comisiile și întrunirile (Franța, Marea Britanie, Italia, SUA și Japonia;
- ✓ *state beligerante* cu interese cu caracter particular, care participau doar la dezbaterile asupra problemelor care le priveau direct (Belgia, Cehoslovacia, Grecia, Finlanda, Polonia, Portugalia, România, Serbia, Brazilia, dominiioanele britanice, Cuba, Haiti, Nicaragua, India, China, Liberia);
  - ✓ *state care au rupt relațiile diplomatice cu Puterile Centrale*, cărora li s-a permis să participe doar la ședințele la care se examinau chestiuni legate direct de interesele lor (Bolivia, Peru, Uruguay, Ecuador);
  - ✓ *state neutre și state în curs de formare*, care puteau să-și expună poziția verbal și în scris, doar dacă erau invitate de cele cinci Mari Puteri și numai pentru problemele care se refereau la chestiuni legate de ele.

Tratatul de pace cu Germania a fost semnat la 28 iunie 1919, în Sala Oglinzilor, la Versailles, acolo unde, în 1871, Franța capitulase în fața Prusiei.

Tratatul conținea clauze teritoriale, militare, economico-financiare, politice etc. Teritoriul Germaniei era redus cu 1/7 din suprafața pe care o avea până la 1914 și cu 1/4 din populație, efectuându-se următoarele modificări:

- ✓ Alsacia și Lorena erau restituite Franței;
- ✓ cantoanele Eupen și Malmédy erau retrocedate Belgiei;
- ✓ Franța primea, drept compensație, reparații de război spre administrare, zona Saar, sub egida Societății Națiunilor, pe timp de 15 ani – urmând ca apoi, prin plebiscit, populația din Saar să-și exprime voința liber, fie de-a rămâne la Franța, fie de-a reveni la statul german;
- ✓ districtul Schlesswig, aflat la granița cu Danemarca, era supus plebiscitului în martie 1920: partea de nord

- revenea la Danemarca, iar cea de sud la Germania;
- ✓ pentru a crea Poloniai acces la Marea Baltică, Germania abandona Posnania și o parte din Prusia occidentală – coridorul Thorn, lung de 80 km, care lega teritoriile poloneze de portul Danzig, declarat „oraș liber”, sub egida Societății Națiunilor, dar administrat de polonezi;
  - ✓ portul Memel sau Kleipeda, aflat la extremitatea răsăriteană a Prusiei Orientale, era declarat „oraș liber”;
  - ✓ Silezia Superioară – teritoriu polonez, intra sub regimul plebiscitar.

Clauze militare:

- ✓ reducerea efectivelor armatei germane la cel mult 100.000 de ostași, din care doar 4.000 de ofițeri, recrutați pe bază de voluntariat, interzicându-se, prin lege, serviciul militar obligatoriu;
- ✓ Germaniei îi era interzis să posede marină militară, artilerie grea, aviație, tancuri, precum și să fabrice material de război;
- ✓ zonă Renană de pe malul stâng, precum și o fâșie pe malul drept al Rinului – pe lățime de 50 de km – formau zona demilitarizată;

Clauze economico-financiare:

- ✓ statul german își pierde dreptul de proprietate asupra întreprinderilor și brevetelor din țările inamice;
- ✓ fluviile Rin, Elba și Oder erau deschise comerțului aliat și internaționalizate;
- ✓ Germania trebuia să ofere învingătorilor clauza națiunii celei mai favorizate, adică să pună taxe vamale minime în cadrul schimburilor comerciale;
- ✓ mărfurile provenite din Alsacia și Lorena puteau intra în teritoriile germane fără nici o taxă vamală.

- ✓ Germania accepta principiul plății reparațiilor „pentru distrugerile cauzate populației civile ale națiunilor aliate și proprietăților acestora”. Suma totală a reparațiilor era stabilită în 1921 la 132 miliarde mărci-aur, urmând a fi eșalonată în 30 de rate anuale. Această plată era justificată și prin art. 231 din tratat, care susținea vinovăția exclusivă a Germaniei în declanșarea războiului.

Un conținut similar celui din tratatul cu Germania – cuprinzând clauze teritoriale, economice, financiare, militare, naționale etc. – au avut și alte tratate.

Tratatul cu Austria, semnat la Saint-Germain en Laye la 10 septembrie 1919, definea frontierele Republicii Austria cu statele vecine: Elveția, Liechtenstein, Germania, Cehoslovacia, Ungaria, Statul Sârbilor, Croaților și Slovenilor (devenit ulterior Iugoslavia) și Italia. Tratatul consfințea independența Cehoslovaciei (Cehia făcuse parte din Transleithania, partea austriacă a fostei monarhii), încorporarea Tirolului de Sud în teritoriul statului italian și a Burgenlandului (regiune care în perioada Monarhiei făcuse parte din Transleithania, partea ungară dar populată în special de etnici de limbă germană) în Austria. Frontiera cu Statul Sârbilor Croaților și Slovenilor era stabilită doar în mod parțial, regiunea Klagenfurt urmând să fie atribuită unuia din cele două state în urma unui plebiscit.

Austria se angaja să recunoască independența Cehoslovaciei și Statului Sârbilor, Croaților și Slovenilor, precum și a teritoriilor care aparținuseră Rusiei la data de 1 august 1914 (statele baltice, Finlanda, Polonia). De asemenea, ea renunța în favoarea României la orice drepturi și titluri asupra părților fostului Ducat al Bucovinei aflate în componența României. Prin articolul 88, independența Austriei este

declarată inalienabilă, cu excepția cazului în care Consiliul Ligii Națiunilor ar fi consimțit în acest sens. Din acest motiv, se solicita Austriei să se abțină de la orice acțiuni care ar fi compromis suveranitatea sa. Acest articol avea menirea de a interzice unirea Austriei cu Germania.

Republica Austria trebuia să renunțe la o serie de tratate și drepturi ale fostei monarhii austro-ungare în relațiile cu Marocul, Egiptul, Siamul (Thailanda) și China, iar capacitatea militară a statului austriac era limitată la 30.000 de persoane (soldați și ofițeri).

Alte prevederi ale tratatului cuprindeau dispoziții referitoare la despăgubirile pe care Austria urma să le plătească, la regimul navigației pe Dunăre, la organizarea transporturilor feroviare între Austria și celelalte state (deosebit de importantă ținând cont de poziția Austriei în sistemul feroviar european) etc.

Tratatul cu Bulgaria, semnat la Neuilly sur Seine, la 27 noiembrie 1919, stabilea frontiera cu Regatul sârbilor, croaților și slovenilor (pe traseul frontierei din 1913 dintre Bulgaria și Serbia, cu excepția a 4 teritorii atribuite Statului sârbo-croato-sloven). Frontiera cu Grecia și frontiera cu Turcia era trasată astfel încât Bulgaria pierdea accesul la Marea Egee, (recunoscut în anul 1913). În privința României, s-a restabilit frontiera româno-bulgară hotărâtă în Tratatul de pace de la București din 10 august 1913 (Cadrilaterul, precum și părți din Dobrogea de Nord reintrând în componența României). Tratatul cuprindea, de asemenea, o serie de dispoziții referitoare la limitarea forțelor armate ale Bulgariei, predarea materialului militar, navigația pe Dunăre etc. Pentru Bulgaria, care era în război începând din 1912, dispozițiile tratatului au fost considerate deosebit de severe, astfel că tratatul a fost considerat o catastrofă națională. Teritoriul

Bulgarii era aproape același ca și la începutul războaielor balcanice, iar pierderile umane fuseseră deosebit de ridicate.

Tratatul cu Ungaria, semnat în Palatul Trianon, la 4 iunie 1920, definea frontierele Ungariei cu statele vecine, consfințind includerea teritoriului Croației-Slavoniei (partea de nord a Republicii Croația) și Voivodinei (inclusiv treimea de vest a Banatului) în cadrul Regatului Sârbilor, Croaților și Slovenilor, a Slovaciei și Ruteniei (azi Republica Slovacia și Regiunea Transcarpatia din Ucraina) în cadrul Cehoslovaciei, a Transilvaniei și părții răsăritene a Banatului în cadrul României și a Burgenlandului în cadrul Republicii Austriei. Alte clauze se refereau la cadrul bilateral al relațiilor dintre Ungaria și statele vecine, recunoașterea unor clauze politice privind anumite state din Europa (Belgia, Luxemburg etc.), dispoziții referitoare la cetățenie, protecția minorităților naționale, precum și la renunțarea de către Ungaria la tratatele încheiate de către Dubla Monarhie cu Maroc, Egipt, Siam (Thailanda de azi) și China.

Tratatul cu Turcia a fost semnat în Palatul Sévres, la 10 august 1920 și parțial revizuit la Lausanne, la 24 iulie 1923. Erau cedate teritorii către Grecia și Armenia, și se lua în discuție independența Kurdistanului. Istanbul-ul și alte părți din Turcia rămăneau sub ocupația trupelor aliate. Tratatul a fost semnat doar de jumătate din membrii guvernului otoman și nu a fost trimis parlamentului către ratificare. Către acest moment în Turcia se crease o dualitate a puterii: din mai 1920 la Ankara deja exista un guvern naționalist condus de Mustafa Kemal, cel care a și condus, cu succes, războiul de independență și care i-a și forțat pe Aliați să se întoarcă la masa negocierilor, la Lausanne, în 1923.

Reglementarea postbelică a suferit de două defecte principale. În primul rând, ordinea de la Versailles nu a fost

globală. Rusia și Statele Unite, două dintre cele mai mari puteri fără de care era imposibil să se asigure stabilitatea în Europa până la jumătatea secolului al XX-lea, nu erau parte a acestei reglementări. Marile Puteri europene – Franța și Marea Britanie – au fost restabilit structura multipolară a relațiilor europene în forma care li s-a părut aproape ideală. În spiritul echilibrului european al secolului al XIX-lea, ele s-au asigurat să nu existe vreo țară pe continent care să avanseze prea mult în posibilitățile sale geopolitice și de altă natură. Prin urmare, prin eforturile Franței, Germania a fost împărțită, redusă ca dimensiuni și plasată într-o situație economică extrem de dificilă. Dar din același motiv, prin eforturile Marii Britanii, Franța însăși nu a obținut dominația pe continent și nu a putut să pună în aplicare planurile de extindere a influenței sale.

Al doilea defect fundamental al ordinii de la Versailles se conținea în schema pe care a stabilit-o de interacțiune economică între țările europene. Noua demarcație politico-teritorială a distrus complet legăturile economice din Europa Centrală și de Est. În locul unei piețe vaste și destul de deschisă, Europa după Versailles era împărțită în câteva zeci de piețe mici, despărțite prin zidurile vamale. Dreptul la autodeterminarea a creat o scindare economică, pe care țările europene nu au putut-o depăși, scindare ce a creat o instabilitate permanentă a situației economice din Lumea Veche.

„Am venit la Paris încrezători că noua ordine era pe punctul de-a fi întemeiată; am plecat convinși că acea nouă ordine nu a făcut decât să o tulbure pe cea veche” (Sir Harold Nicolson). Tratatul de la Versailles a fost doar un armistițiu de douăzeci de ani (Ferdinand Foch). „Produsul final” al Conferinței de pace de la Paris „a fost un compromis fragil

între utopismul american și paranoia europeană, prea condițional ca să se împlinească visele primului, prea empiric pentru a potoli temerile celui din urmă” (Henry Kissinger). „Tratatul de la Versailles s-a născut mort, fiindcă valorile pe care le proslăvea s-au ciocnit cu stimulentele necesare menținerii lui în vigoare: majoritatea statelor obligate să-l respecte și să-l apere l-au considerat nedrept într-un fel sau altul” (Henry Kissinger).

Reglementarea postbelică în regiunea Asia-Pacific și instituirea ordinii sistemului de la Washington.

Primul Război Mondial a avut un impact puternic asupra subsistemelor periferice ale relațiilor internaționale. Într-una dintre cele mai mari și mai importante dintre ele, în regiunea Asia-Pacific, raportul de putere antebelic a fost deformat: în cadrul regiunii s-a format propriul subcentru format din două mari state antagoniste - Japonia și China, în jurul cărora și-au concentrat interesele Marile Puteri. În august 1914, Japonia a intrat în Primul Război Mondial de partea Antantei, a cucerit coloniile germane din Oceanul Pacific, Cantonul (Guangzhou) și a ocupat Peninsula Shandong, iar în ianuarie 1915, Japonia a înaintat guvernului chinez un ultimatum - „cele douăzeci și una de cereri” - prin care se solicită recunoașterea drepturilor sale asupra „moștenirii germane” pe teritoriul chinez și alte „cereri” care ar fi pus China sub protectoratul Japoniei. În august 1917, China s-a alăturat Antantei, sperând că după război problema restabilirii suveranității depline a Chinei va fi rezolvată prin eforturile comune ale puterilor care simpatizează cu aceasta în cadrul unei conferințe internaționale de pace. Dar alianța cu Antanta și Japonia nu a ajutat China să-și restabilească suveranitatea. Japonia a încheiat cu Marea Britanie și Franța în februarie-martie 1917 acor-

duri secrete privind sistemul postbelic, în conformitate cu care Londra și Paris recunoșteau transferul către Japonia a drepturilor Germaniei în China (inclusiv dreptul de a ocupa Shandongul) și asupra coloniilor germane din Oceanul Pacific.

Conferința de pace de la Paris a discutat situația din regiunea Asia-Pacific. Puterile învingătoare erau îngrijorate de două probleme - soarta „moștenirii germane” și condițiile de intrare a Chinei și Japoniei în Liga Națiunilor. China a cerut o revizuire a politicii de împărțire în „sfere de influență” și restabilirea suveranității sale în Shandong. Iar Japonia, condiționa semnarea tratatului de pace și aderarea la Liga Națiunilor, prin confirmarea acordurilor secrete cu Marea Britanie și Franța din 1917. Deciziile Conferinței de la Paris privind Orientul Îndepărtat, care a legitimat dominația Japoniei în regiunea Asia-Pacific, au provocat o puternică nemulțumire în Statele Unite, a cărei politică politică chineză a suferit eșec. Iar politica „sferelor de influență” în China, care însemna consolidarea pozițiilor Marii Britanii și Japoniei, care nu convenea SUA, fidelă doctrinei „porților deschise”. SUA și Marea Britanie concureau cu Japonia, încercând să o împiedice să se consolideze ca forță navală dominantă în Orientul Îndepărtat.

În acest context, SUA au convocat o Conferință navală la Washington (12 noiembrie 1921-1922) la care au participat 14 state. Scopul declarat al acesteia era – în concepția diplomaților americani – reglementarea problemelor navale și cele ale Orientului Îndepărtat. În fapt, SUA urmăreau asigurarea hegemoniei sale ca putere navală, subordonându-și Marea Britanie – care deținuse supremația pe mări și oceane de la jumătatea epocii moderne și limitarea expansiunii japoneze în Extremul Orient.

După mai multe controverse între țările participante – SUA, Marea Britanie, Japonia, Franța, Italia, precum și alte state, s-au încheiat următoarele documente:

a) *Tratatul celor 5 mari puteri asupra dezarmării navale*, a fost încheiat pe o durată de 10 ani între SUA; Marea Britanie, Japonia, Franța și Italia. Tratatul prevedea că între principalele puteri navale trebuia să se recunoască și să se respecte următorul raport în ceea ce privește capacitatea navală: SUA și Marea Britanie – 500 000 tone; Japonia – 500.000 tone și Franța și Italia – 300 000 tone;

b) *Tratatul celor 4 mari puteri asupra Pacificului*, prin care SUA, Anglia, Franța și Japonia se angajau să respecte statu-quo-ul în Pacific, Marea Britanie trebuia să denunțe și să renunțe la alianța anglo-japonă din 1902;

c) *Tratatul celor 9 puteri asupra Chinei* a fost încheiat la 6 februarie 1922 între SUA, Marea Britanie, Franța, Italia, Japonia, Belgia, Olanda, Portugalia, pe de o parte, și China, pe de altă parte. Părțile s-au angajat să respecte suveranitatea, integritatea administrativă și teritorială a Chinei, să construiască relații cu China pe principiile „ușilor deschise și egalității de șanse” și au convenit să nu sprijine acțiunile cetățenilor lor menite să creeze sfere de influență sau să dobândească oportunități pentru dominație exclusivă în anumite zone ale teritoriului chinez. Puterile au convenit, de asemenea, să respecte drepturile Chinei ca stat neutru în cazul unui război în care China nu este implicată. Delegația chineză a înaintat și alte chestiuni, cum ar fi lichidarea regimului de capitulații, acordarea autonomiei tarifare Chinei și desființarea extrateritorialității. Dar propunerile delegației chineze au fost respinse. De asemenea, Puterile au respins și propunerea de a restitui Chinei teritoriile ei arendate altor state. De fapt, Puterile urmăreau să oblige Japonia să-și

retragă trupele din provincia Shandong - fostă zona de influență a Germaniei, ocupată de japonezi în anii războiului.

După Conferința de la Washington, în regiune au fost puse bazele juridice și politice ale unei noi ordini internaționale, garanții căreia au fost în primul rând SUA, Japonia și Marea Britanie și, într-o măsură mult mai mică, Franța. Doar că SUA a revenit ulterior la politica izolaționistă, iar Marea Britanie și Franța, abosorbite de grijile refacerii post-belice, au permis Japoniei să influențeze cu adevărat starea de fapt în regiunea Asia-Pacific.

Tratatele de la Washington nu au avut doar o importanță regională. Limitând cursa înarmărilor în Pacific, ele au reglementat și dezvoltarea militaro-navală în general. În regiunea Asia-Pacific s-a stabilit un raport de forțe temporar și acceptabil pentru toți actorii principali: SUA s-au impus ca o putere maritimă echivalentă cu Marea Britanie.

Principiului naționalităților și sistemul de mandat.

Cele 14 puncte ale președintelui SUA Woodrow Wilson urmăreau instituirea unei noi ordini mondiale prin realizare unui sistem al securității colective bazat pe prevenirea conflictelor și dezarmarea progresivă a statelor; a libertății mărilor și oceanelor; a dreptului popoarelor la autodeterminare și prin elaborarea unui mecanism solid de reglementare a relațiilor internaționale în cadrul unei Societăți a Națiunilor. !!! În viziunea lui Wilson, dreptul popoarelor la autodeterminare se aplica selectiv, doar acelor popoare, cauza cărora era susținută de comunitatea internațională în cadrul unui for internațional (cum ar fi Liga Națiunilor).

Din punctul de vedere al noii ordini mondiale, articolul 22 din Statutul (Pactul) Ligii Națiunilor, elaborat de *Comisiunea pentru Societatea Națiunilor* în frunte cu Woodrow Wilson și adoptat la 28 aprilie 1919 a fost foarte important.

Ideea de tutelă a fost construită pe presupunerea Marilor Puteri că majoritatea teritoriilor non-europene, care au încetat să mai fie sub suveranitatea statelor care le-au condus înainte de Primul Război Mondial „și care sunt populate de popoare încă incapabile, în condițiile deosebit de grele ale lumii contemporane, să se autoguverneze. Bunăstarea și dezvoltarea acestor popoare este o misiune sacră a civilizației și se cuvine a include garanții ale realizării acestei misiuni în prezentul Statut. Cea mai bună metodă de a realiza acest principiu – este de a încredința tutela asupra acestor popoare națiunilor avansate, care în virtutea resurselor proprii, experienței personale și poziției sale geografice, sunt cele mai avizate pentru a-și asuma această responsabilitate și care acceptă să și-o asume; ele ar putea exercita această tutelă în calitate de Mandatar din numele Ligii”.

Articolul 22 al Pactului institua pentru anumite teritorii tutela internațională sau sistemul de mandat: „

Mandatele acordate de Liga Națiunilor erau împărțite în trei categorii, în funcție de estimarea gradului de dezvoltare a teritoriului în privința căruia se aplica de către Marile Puteri:

1. *Mandate de clasa A* - fostele provincii ale Imperiului Otoman. Recunoașterea independenței unor țări din această categorie era posibilă în virtutea atingerii de către ele a unui nivel de dezvoltare corespunzător, care, de fapt se stabilea de același „consiliu al celor patru”. Puterea care primea mandat asupra unui teritoriu din această categorie era în drept să determine singură asupra termenului, în care acest teritoriu va deveni capabil să se autodetermine;
2. *Mandate de clasa B* – fostele colonii germane din Africa Centrală – Togo, Kamerun. Acestor țări nu li se promiteau asemenea „facilități” nici chiar în viitor;

3. *Mandate de clasa C* – fostele colonii germane din Oceanul Pacific, Africa de Sud-vest și Africa de Sud-est, care practic se transformau în posesiuni coloniale ale statelor mandatate – Japonia, Australia, Noua Zelandă și Uniunea Africană de Sud. Puterea mandatară avea dreptul să administreze aceste teritorii după propria legislație, incluzându-le practic în componența sa.

Posesiunile cooniale ale Germaniei au fost împărțite între statele învingătoare la 6-7 mai 1919 la Paris, iar cele ale Imperiului otoman – la Conferința de la san remo din 19-26 aprilie 1920. Problema instituirii mandatelor asupra teritoriilor din Oceanul Pacific a fost soluționată după Conferința de la Washington (1921-1922).

Marea Britanie a obținut mandat de administrare a Palestinei (din care a mai creat ulterior mandatul Transiordaniei), Mesopotamiei (mandatul a fost oficializat prin tratatul britano-irakian din 1922), a coloniei Tanganyika și a câte unei părți din Togo și Camerun;

- ✓ Franța a primit mandatul asupra Siriei și Libanului și a câte o parte din Togo și Camerun, care nu au intrat în mandatul Marii Britanii;
- ✓ Belgia – asupra Rwandei-Burundi;
- ✓ Japonia – asupra arhipelagurilor Marchall, Caroline și Mariane;
- ✓ Uniunea Sud-Africană – asupra sud-vestului Africii germane;
- ✓ Asutralia – asupra insulei Nauru, a părții germane a insulei Noua Guinee și a insulelor de la sud de ecuator;
- ✓ Noua Zelandă – asupra insulei Samoa de vest.

Statele mandatate aveau dreptul de-a conduce treburile interne și externe în aceste teritorii, de-a raporta periodic,

la Geneva, stadiul progreselor materiale, morale, legislative, culturale.

Principiul mandatului a fost o convenție „pe cât de ingenioasă, pe atât de ipocrită” (H. Kissinger). Coloniile germane, precum și fostele teritorii otomane din orientul Mijlociu au fost atribuite diversilor învingători cu un „mandat” din partea și sub onservația Ligii Națiunilor pentru a le facilita independența, dar nu s-a specificat niciodată ce a însemnat acest fapt și nici nu s-a ajuns mai repede la independență în zonele aflate sub raza mandatului decât în alte regiuni coloniale.

Relațiile internaționale în perioada 1920-1923. Rivalitățile franco-engleze în Orientul Mijlociu.

Tratatul de la Versailles (1919-1920) și Washington (1921-1922) a pus bazele juridice și politice ale ordinii post-belice. Cu toate contradicțiile lor, aceste tratate au introdus un principiu de organizare în comunicarea interstatală, au propus un set de criterii politice, juridice și etico-morale, respectându-le pe care țările și popoarele ar putea evita teoretic războaiele și exterminarea reciprocă. Tratatul și acordurile de la Versailles și de la Washington au constituit o încercare fundamentală de a eficientiza relațiile dintre state, acestea depășind fără îndoială „sistemul de la Viena” atât prin acoperirea geografică și amploarea problemelor reglementate, cât și prin elaborarea mecanismului politic și diplomatic (Liga Națiunilor), conceput a fi un instrument de implementare a garanțiilor noii ordini.

În centrul politicii europene în prima jumătate a anilor '20, au fost trei blocuri de probleme: rezolvarea problemei datoriei și restabilirea unui spațiu economic unic în Europa; soluționarea problemei reparațiilor și reluarea ciclurilor normale de producție în țările europene; asigurarea garanțiilor frontierelor internaționale.

Situația din afara Europei și din Asiei de Est a jucat un rol relativ subordonat în relațiile internaționale din anii '20. Deși în această perioadă au avut loc procese de formare a altor subsisteme regionale - în Orientul Mijlociu, Asia Centrală, America Latină - gradul de organizare a acestor subsisteme au rămas redus. În același timp, relațiile internaționale din unele zone non-europene (în primul rând în Orientul Mijlociu) au influențat de-a lungul timpului din ce în ce mai mult situația din Europa, precum și situația strategică globală. După Primul Război Mondial, cele mai multe regiuni ale Asiei (cu excepția Orientului Îndepărtat) le-au părut europenilor și americanilor drept obiecte pasive ale politicii Marilor Puteri, care căutau să modeleze situația în lume după propriile reguli. Cu toate acestea, popoarele asiatice s-au încăpățânat să devină subiecte cu drepturi depline ale politicii internaționale.

Aproape toate țările din Orientul Mijlociu, cu excepția câtorva emirate arabe, făceau parte din Imperiul Otoman până la Primul Război Mondial. Cu toate acestea, Marea Britanie a promovat constant în a doua jumătate a sec. XIX o politică de „anexare pașnică”, stabilindu-și controlul militar și politic asupra unor părți separate ale posesiunilor otomane: în 1882, britanicii au ocupat Egiptul, care a rămas oficial parte a Imperiului Otoman, dar de facto era o colonie britanică. Iar la 18 decembrie 1914, britanicii și-au impus protectoratul asupra Egiptului. A doua direcție a expansiunii coloniale britanice în Orientul Mijlociu a fost Peninsula Arabă, stabilindu-și treptat protectoratul asupra tuturor emiratelor de coastă ale Arabiei de Sud și Golfului Persic (Oman, Bahrain, Qatar, Kuwait și altele). Franța și Rusia au încercat în anii '90 ai sec. XIX să contracareze consolidarea britanicilor în Golful Persic, dar după formarea Antantei, aceste acțiuni au fost sistate.

Consiliul Suprem al Antantei decide la ședința din aprilie 1920 de la San Remo, transferarea mandatelor Palestinei (inclusiv Transiordaniei) și a Irakului către Marea Britanii, iar cele ale Siriei și Libanului către Franța. În luna decembrie 1920, prin acordul Leig-Harding, au fost trasate granițele teritoriilor mandatate și termenii mandatelor. Astfel, s-a încheiat împărțirea provinciilor arabe ale Imperiului Otoman.

În același timp, au fost încălcate principiile sistemului de mandat, conform cărora Siria, Libanul, Palestina și Mesopotamia, făcând parte din grupul „A” de mandate, urmau să fie distribuite la „cererea popoarelor aflate în mandat”, pentru care „independența a fost anterior recunoscută”. Mai mult, funcția Mandatarului pentru grupa „A” se reduce la pregătirea poporului pentru crearea propriei statalități. În ce privește poporul kurd, după război acesta s-a dovedit a fi fragmentat în patru părți. Dar integrarea țărilor arabe în imperiile coloniale s-a dovedit a fi o chestiune mult mai dificilă decât ocuparea lor. Protestele deschise împotriva autorităților de ocupație au început în vara anului 1919 și au continuat în prima jumătate a anilor '20, escaladând uneori în revolte armate, așa cum a fost cea din Irak din a doua jumătate a anului 1920 și războiul insurgenților din Siria din 1925-1927.

Revoltele implicau cheltuieli financiare și de forțe, astfel că britanicii au decis să modifice cursul politic, abandonând formele fătăș coloniale, acolo unde este posibil și stabilirea unei „dependențe contractuale”. Noul curs prevedea crearea unor formațiuni statele în teritoriile sub mandat, care să încheie cu Marea Britanie un „tratată de alianță”, care să prevadă păstrarea prezenței militare britanice și controlul britanic al politicii lor extreme, financiare și de apărare. La 28 februarie 1922 Marea Britanie anulează protectoratul

asupra Egiptului și îl proclamă independent. De asemenea, la 10 octombrie 1922, Marea Britanie semnează un acord de alianță cu Irakul lui Feisal, dar nu anulează mandatul.

Cercurile conducătoare ale Franței au încercat să acționeze în alt mod, de la bun început ducând o politică deschis colonială, mizând pe înăbușirea militară a rezistenței popoarelor din Siria și Liban. Statul sirian apărut după încheierea războiului a fost desființat, iar țara a fost împărțită în cinci „state” conduse de guvernatorii francezi. De fapt, autonomia libaneză care exista în cadrul Imperiului Otoman a fost lichidată. Mai mult, s-a luat un curs de asimilare etnică a arabilor, a fost introdusă cu forța limba franceză în locul arabei literare, au fost încălcate religia islamică și chiar ortodoxia (în Liban) în favoarea catolicismului. Desigur, acest lucru a provocat tulburări constante și acțiuni armate ale populației arabe. În prima jumătate a anilor '20, francezii au fost forțați să mențină legea marțială. Revoltă armată, care a început în iulie 1925, s-a transformat într-o revoltă anticolonială care a durat aproximativ doi ani. Guvernul francez a fost nevoit să înceapă manevrele politice. În 1925, unitatea teritorială a Siriei a fost restaurată. În 1925, Franța a fost de acord cu formarea structuri de stat în Liban, iar în 1928 - în Siria.

Astfel, în anii '20, formarea noilor state în teritoriile aflate sub mandat era în curs de desfășurare, dar sub controlul colonial britanic și francez. Dar dacă Marea Britanie a făcut-o deliberat și intenționat, atunci Franța a fost nevoită să o facă sub presiunea mișcării de eliberare națională și a căutat cu prima ocazie să revină la forma colonială tradițională. În consecință, în primul caz, procesul a decurs mai rapid, iar în al doilea mult mai lent, dar nu a dus încă la apariția unor noi state independente.

Literatura recomandată:

Documente:

1. Ллойд Джордж Д. *Правда о мирных договорах*. Т. 1-2. М.: Издательство иностранной литературы, 1957.

Surse istoriografice:

1. Kissinger Henry, *Ordinea mondiala*, Editura Rao, 2015.
  2. Kissinger Henry, *Diplomația*, trad. de Mircea Ștefanu și Radu Paraschivescu. Ed. a 5-a. București: Editura ALL, 2018.
  3. Fukuyama Francis, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*. București: Paideia, 1995. <http://cdn4.libris.ro/userdocspdf/689/Sfarsitul%20istoriei%20si%20ultimul%20om%20-%20Francis%20Fukuyama.pdf>
  4. Huntington Samuel P. *Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale*, Litera, 2012.
  5. Griffiths Martin, *Relații internaționale. Scoli, curente gânditori*, Editura Ziua, Bucuresti 2003.
  6. Guzzini Stefano, *Realism și relații internaționale*, Edit. Instit. European, Iași, 2000.
  7. Macmillan Margaret. *Peacemakers*. London: John Murray. 2001.
  8. Macmillan Margaret. *Făuritorii păcii. Șase luni care au schimbat lumea*. București: Editura Trei, 2018.
- În engleză: <https://archive.org/details/paris1919sixmont-00macm>
9. Matz Nele. *Civilization and the Mandate System under the League of Nations as Origin of Trusteeship*. In: A. von Bogdandy and R. Wolfrum, (eds.), *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Volume 9, 2005, p. 47–95. https://www.mpil.de/files/pdf2/mpunyb_matz_9_47_95.pdf
  10. Milza Pierre, Berstein Serge, *Istoria secolului XX*. Volumul I. 1900-1945 Sfârșitul „lumii europene”, București, Editura All, 1998,
  11. Miroiu Adrian, Ungureanu Radu Sebastian (coord). *Manual de relații internaționale*, Editura Polirom, Iași, 2006.
  12. Pedersen Susan. *The guardians: the League of Nations and*

- the crisis of empire. Oxford: Oxford University Press, 2015.
13. Turliuc Cătălin, *Istoria și teoria relațiilor internaționale. Studii*. Edit. Cantes, Iași, 2000.
  14. Самарин Я. В., *Генезис принципа самоопределения наций в программе мирного урегулирования Вудро Вильсона*, în: ПОЛИТЭКС. 2014. Том 10. № 2, сс. 120-128. <https://cyberleninka.ru/article/n/genezis-printsipa-samoopredeleniya-natsiy-v-programme-mirnogo-uregulirovaniya-vu-dro-vilsona>
  15. Осипович И.А., *Мандаты лиги наций и новый передел мира: к вопросу о германских колониях*, în: Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук, Москва, 2009. Nr. 4, сс. 75-78. <https://elibrary.ru/item.asp?id=12794990>
  16. Богатуров Ф.Д. (ред.). *Системная история международных отношений в четырех томах*. Том 1. 1918-1945. Москва: Московский рабочий, 2000. <http://www.obraforum.ru/lib/book1/index.htm>

CURS 3: Evoluția relațiilor internaționale în perioada interbelică. Locul și rolul țărilor Asiei și Africii în „noua ordine internațională”

Obiective de referință:

- ✓ să stabilească obiectivele, interesele și instrumentele specifice politicii Marilor Puteri în lumea afro-asiatică;
- ✓ să caracterizeze politica Marilor Puteri coloniale în colonii după încheierea Primului Război Mondial;
- ✓ să identifice specificul politicii asiatice a URSS în perioada interbelică;
- ✓ să stabilească schimbarea echilibrului de putere dintre Marele Puteri coloniale și popoarele periferiei coloniale din perioada analizată;

- ✓ să evalueze locul și rolul Kominternului în promovarea politicii externe a Uniunii Sovietice în lumea colonială și semicolonială;
- ✓ să argumenteze formarea subsistemelor regionale de relații internaționale ținând cont de specificul civilizațional al anumitor regiuni din Asia;
- ✓ să estimeze locul și rolul statelor/țărilor din Asia și Africa în relațiile internaționale interbelice;
- ✓ să analizeze textele specifice relațiilor diplomatice.

Unități de conținut:

1. Mișcările naționale și anticoloniale în țările Asiei și Africii și politica statelor occidentale.
2. Kominternul și politica sovietică a exportului de revoluție: Iran, Turcia, China.
3. Tensiuni internaționale 1929-1935. Problema manciuriană.
4. Prăbușirea sistemului de securitate colectivă. Pactul Anticomintern.

Noțiuni:

- ❖ *Guomindang (GMD)* – tradus din chineză ca Partidul Naționalist al Chinei. Este un partid politic din Republica Chineză, format la 25 august 1912 în frunte cu ideologul Revoluției Sinhai Sun Yatsen. După moartea lui Sun Yatsen în 1925, conducerea politică a partidului trece în mâinile lui Chiang Kaishek.
- ❖ *Primul Front Unit sau Alianța GMD-PCC (1924-1927)* – este o alianță formată în anul 1923 de GMD și Partidul Comunist Chinez pentru a pune capăt erei militaristilor în China. Susținuți de Rusia bolșevică și de Komintern, au format *Armata Națională Revoluționară* și au organizat o *Expediție în Nord* în 1926.

Ambele partide urmăreau propriile lor scopuri, Frontul devenind nesustenabil. În 1927, liderul GMD Chiang Kaishek i-a alinat pe comuniști din Front, punând capăt acestuia.

- ❖ *Komintern* sau *Internaționala Comunistă* – cunoscută și ca Internaționala a III-a, a fost o organizație internațională comunistă fondată în 1919 de Lenin și de Partidul Comunist Rus (bolșevic), care avea drept scop lupta prin toate mijloacele posibile, inclusiv lupta armată, pentru răsturnarea burgheziei mondiale și pentru formarea unei republici sovietice internaționale, ca un stadiu de tranziție către abolirea definitivă a statului. A desființat de Stalin în la 15 mai 1943, ca un gest împăciuitoare față de Puterile Aliate

Rezumat:

Mișcările naționale și anticoloniale în țările Asiei și Africii și politica statelor occidentale.

Mișcările naționale și anticoloniale din Asia și Africa, care începuse chiar înainte de război, au căpătat un caracter general. Avântul puternic al mișcării naționale a cuprins în anii 1918-1923 aproape toate țările coloniale și dependente. Modificarea situației economico-sociale a țărilor afro-asiatice în timpul Primului Război Mondial a constituit una dintre premisele avântului mișcărilor naționale și anticoloniale în lumea afro-asiatică: pe de o parte, participarea voluntară sau impusă, a țărilor din Africa și Asia în conflagrația mondială, a condus la victoria Marilor Puteri în acest război. Țările afro-asiatice îau participat plener în război, implicând resurse umane (*de ex.* China a trimis pe fronturile europene ale războiului cca 140 000 culi și 100 000 soldați; India – 1,5 mln soldați și muncitori, Algeria – 173 000 soldați și 120 000

muncitori), contribuții financiare (*de ex.* China a cheltuit 230 mln. dolari SUA; Algeria – 1 768 mln. franci), contribuții materiale de război (alimente, materii prime, combustibil etc.) etc. Pe de altă parte: retragerea capitalului străini din colonii și semicolonii a produs o consolidare a capitalului național, o dezvoltare a industriilor naționale ce a condus la grăbirea revoluțiilor industriale, la consolidarea unei burghezii naționale și crearea partidelor naționale, precum și la formarea/ dezvoltarea conștiinței naționale a popoarelor coloniale.

Decizia Conferinței de la Paris a provocat o explozie de indignare în societatea chineză și la 4 mai 1919 cca 3 mii de studenți din Beijing au ieșit în Piața Tiananmen, revendicând respingerea Tratatului de la Versailles, anularea celor *Douăzeci și unu de cereri*, demisionarea miniștrilor filoniponi, punând începutul *Mișcării de la 4 mai*. *Mișcarea de la 4 mai* a fost rezultatul resentimentului profund față de Japonia în special, și față de imperialismul occidental în general. Încercările guvernului Duan Qirui de a reprima mișcarea studenților au generat extinderea ei în toată țara și implicarea intelectualilor. Mișcarea de protest a forțat guvernul să nu semneze tratatul de la Versailles, să demită miniștrii filoniponi și să sisteze acțiunile de reprimare a mișcării patriotice. Mișcarea din 4 mai nu a fost suficient de organizată pentru a constitui o amenințare pentru prezența Japoniei în China, dar a pregătit terenul pentru reorganizarea GMD în 1919 și crearea PCC în 1921. Pentru a-și justifica rezistența antiimperialistă, intelectualii radicali din universitățile chineze au preluat teorii revoluționare, cum ar fi marxismul și considerau că această teorie ar putea oferi Chinei posibilitatea salvării naționale.

Ideologia marxistă s-a răspândit cu rapiditate în China, mai ales în mediul universitar. Dar în afară de atracția inte-

lectuală a marxismului, răspândirea lui a fost determinată și de faptul că revoluția bolșevică a demonstrat o posibilitate de transformare radicală în condițiile subdezvoltării, de prestigiul Rusiei Sovietice după ce a renunțat în 1919 la privilegiile țariste în China, precum și de consolidarea unui proletariat urban, deși neimportant ca și forță politică, dar deja conștient politic, mai ales ca urmare a Primului Război Mondial. Un alt factor al răspândirii marxismului în China a fost interesul puternic al Cominternului față de evenimentele din China, care a promovat ideea creării unui partid revoluționar din membrii celulelor marxiste organizate în principalele orașe ale Chinei, acțiunile viitoare ale căruia le-ar fi putut orienta și controla.

După Primul Război Mondial și revoluția bolșevică din Rusia s-a produs o schimbare a coraportului de forțe în Asia Centrală, iar politica pacifistă a emirului Habibullah Han nu mai corespundea nici intereselor țării și nici a elitelor politice din Afganistan. La 20 februarie 1919 emirul Habibullah Han a fost asasinat și la tronul Afganistanului a fost aclamat cel de-al treilea fiu al acestuia - Amanullah Han. Amanullah a emis la 27 februarie 1919 o proclamație-program al guvernării sale, prin care a proclamat independența deplină a Regatului Afganistan pe plan intern și extern. La doar trei zile după întronare, la 3 martie 1919 emirul a adresat viceregelui Lordul Chelmsford o scrisoare prin care informa britanicii despre decesul tatălui său, despre ascensiunea sa la tronul Afganistanului și despre disponibilitatea guvernului afgan de a încheia noi acorduri și tratate cu guvernul britanic, dar care să fie „eficiente și reciproc avantajoase”. Înainte de a se lansa într-un război pentru independența Afganistanului, emirul a căutat aliați printre rivalii geopolitici ai Londrei și a adresat scrisori conducătorului Rusiei bolșevice - V. I. Lenin

și președintelui SUA –W.Wilson prin care solicita stabilirea relațiilor de alianță și prietenie cu aceste state. Acțiunile lui Amanullah Han și adresarea directă către puterile străine erau o sfidare a Marii Britanii și o provocare la război, deoarece prin tratatul de la Gandamak Afganistanul era lipsit de dreptul de a promova o politică externă independentă.

Scrisoarea provocatoare a emirului Amanullah Han către viceregele Indiilor Britanice, adresarea către Puteri fără consultarea protectorului, dar și pedepsirea lui Nasrullah Han, moșul său care era urmașul legal la tronul Afganistanului și care fusese învinuit de asasinarea lui Habibullah, a scindat poporul afgan și a scandalizat guvernul britanic. După ce la 3 mai 1919 armatele indo-britanice au invadat Afganistanul și au inițiat cel de-al treilea război anglo-afgan sau războiul pentru independență, cum este numit în Afganistan, Amanullah a apelat la sentimentele naționale și religioase și la onoarea poporului afgan și a lansat o chemare la jihad împotriva Marii Britanii. Utilizarea termenului *jihad* s-a dovedit eficientă cel puțin din două motive: Amanullah a obținut suportul națiunii și și-a consolidat poziția de lider politico-religios suprem. Chiar dacă armatele indo-britanice erau mult mai numeroase și mai bine echipate decât armata afgană, situația politică din regiune (criza social-politică în India Britanică, intervenția Rusiei bolșevice în Turkestan și implicațiile Moscovei în Afganistan), dar și din lume, a înclinat balanța victoriei spre Afganistan. La 8 august 1919, la Rawalpindi a fost încheiat tratatul preliminar de pace dintre Marea Britanie și Afganistan. Tratatul preliminar de pace de la Rawalpindi din 8 august 1919 și cel definitiv de la Londra din iulie 1921 au fixat statutul de stat independent cu suveranitate deplină a Afganistanului.

Rivalitatea ruso-britanică din sec. XIX în Orientul Apropiat și Mijlociu a contribuit, ca și în cazul Afganistanului, la păstrarea statalității Persiei, dar la fel ca și alte țări din regiune, Persia a fost obiectul unei împărțiri a sferelor de influență, situație statuată prin Convenția dintre Marea Britanie și Rusia cu privire la Persia, Afganistan și Tibet din 1907. Stabilind un echilibru strategic între ele prin acceptarea extinderii influenței rusești în nordul țării și a celei britanice în sud-est, Puterile au găsit rațională menținerea independenței și frontierelor Persiei. Dar după revoluția bolșevică din toamna anului 1917 și retragerea Rusiei Țariste din război, britanicii și-au extins prezența militaro-politică în aproape întreg teritoriul persan, impunându-i șahului, în fața unei expansiuni - deja bolșevice în nordul țării, un acord secret. Acordul punea sub controlul britanic armata, finanțele, petrolul, comerțul extern și politica internă, instaurând de facto protectoratul britanic asupra Persiei. Situația politică internă (secesionismul liderilor provinciali, care și-au consolidat autoritatea fiind susținuți, unii de Rusia bolșevică, iar alții de Marea Britanie și pierderea autorității Dinastiei Qajarilor) anunța dezintegrarea țării. În condițiile în care un război civil se arăta iminent, Sayyed Ziya Tabatabai, un politician iranian și Reza-han, un ofițer de cavalerie, susținuți financiar și logistic de britanicii care-și doreau să oprească consolidarea bolșevicilor în nordul iranian, au organizat la 21 februarie 1921 o lovitură de stat, cunoscută în istoriografie sub denumirea „lovitura din 3 hut 1299”, și au preluat puterea. Noul guvern instalat la Teheran, a anulat acordul anglo-iranian din 1919, eliberând țara de sub protectoratul britanic și a încheiat un tratat bilateral cu Rusia Sovietică (26 februarie 1921), reglementând relațiile cu vecinul expansionist din nord, iar în primăvara lui 1921 a obținut retra-

gerea trupelor de ocupație engleze de pe teritoriul persan.

Poziția geostrategică extrem de importantă a Imperiului Otoman, dar și starea lui de semicolonie a determinat participarea acestuia la prima conflagrație mondială, chiar dacă soarta Sublimei Porți era predestinată. Înfrângerea în război, ocuparea și împărțirea Imperiului de către Aliați, precum și politica Marilor Puteri în teritoriile turcești au condus la izbucnirea *Războiului pentru independență al Turciei* (1919 – 1923). Mișcarea națională a turcilor din Anatolia s-a intensificat după debarcarea trupelor elene la Smyrna la 15 mai 1919. Pentru a coordona mișcarea de rezistență împotriva Aliaților, Mustafa Kemal, în funcție de inspector militar al sultanului, a organizat o reuniune a liderilor naționaliști la Amasya și la 21 iunie 1919 ei au emis o dispoziție, numită *Circulara de la Amasya*, considerată primul document scris al Războiului de independență al Turciei, care declara începutul Războiului pentru independența Turciei și cerea convocarea unei conferințe naționale la Sivas, pentru pregătirea Congresului reprezentanților provinciilor de est ale Anatoiei la Erzerum. Între 23 iulie și 4 august 1919, în orașul Erzerum s-a derulat un congres al societăților de apărare a drepturilor, care a luat mai multe decizii importante (printre care hotărârea de a apăra cu arma în mână integritatea și independența națională), care au fost inserate în Rezoluția Congresului de la Erzerum. Pentru a primi sprijinul întregii națiuni, la 4-11 septembrie 1919, naționaliștii au convocat la Sivas un congres al societăților pentru apărarea drepturilor din toate provinciile anatoliene ale Imperiului Otoman. Delegații acestui congres au definit principiile de bază ale luptei pentru independență, însumate în *Declarația congresului pentru apărarea drepturilor*. Congresul de la Sivas a pus în discuție problema depășirii izolării politice și spargerii

blocadei Antantei. Unii deputați au propus acceptarea unui mandat din partea unei Puteri, dar o hotărâre în acest sens nu s-a adoptat și congresul de la Sivas a elaborat o adresare către senatul SUA, pe care o considerau Putere dezinteresată. Kemaliștii solicitau crearea unei comisii senatoriale pentru investigarea situației Imperiului în vederea adoptării unei decizii corecte în viitorul tratat de pace. SUA au delegat în septembrie 1919, o comisie de anchetă condusă de generalul James G. Harbord, care a oferit naționaliștilor turci o asigurare, că SUA nu vor accepta și nu vor permite un mandat în Turcia.

Chiar dacă delegații congresului de la Sivas nu au recunoscut *Armistițiul de la Moudros* și s-au pronunțat împotriva guvernului lui Damad Ferid Pașa, ei nu au contestat autoritatea sultanului și parlamentului de la Istanbul. Practic în Turcia se instaurase o dualitate a puterii și ambele părți nu se contestau. Astfel, la 22 octombrie 1919, guvernul otoman de la Istanbul și Comitetul reprezentativ al naționaliștilor au semnat *Protocolul de la Amasya* – un acord în care semnatarii au identificat metodele de menținere a independenței și unității naționale. După alegerile parlamentare din decembrie 1919 și crearea noului parlament (ianuarie 1920), care urma să se întrunească la Istanbul, contrar Protocolului de la Amasya, deputații naționaliști au venit cu inițiativa legiferării hotărârilor congreselor de la Erzerum și *Sivas*. La 28 ianuarie 1920, parlamentul otoman a adoptat un document numit *Jurământul/Pactul Național*, un adevărat program de luptă pentru independență, care determina hotarele naționale și specificul structurii politice ale viitorului stat turc.

Gruparea națională a reușit să convingă parlamentul otoman să adopte *Pactul Național*, dar a determinat guvernul britanic să acționeze în forță și să ocupe la 16 februarie 1920

Istanbulul, iar trupele grecești aliate să debarce în Anatolia. Vestea despre ocuparea capitalei și arestarea unor parlamentari naționaliști l-a determinat pe Mustafa Kemal să redacteze o declarație de protest adresată Aliaților [350] și o proclamație, prin care chema națiunea la luptă până la capăt pentru independența patriei-mame. După desființarea parlamentului otoman de la Constantinopol (martie 1920), naționaliștii turci au proclamat formarea unui parlament al turcilor la Ankara – Marea Adunare Națională a Turciei (MANT), care și-a asumat „destinul prezent și viitor al Patriei, cât și al Califatului și al Orașului Etern, ce se află sub dominația și ocupația străinilor”. Pe 23 aprilie 1920, noul parlament s-a întrunit în prima sesiune, a adoptat obiectivele naționale, l-a ales pe Mustafa Kemal președinte al MANT și pe Ismet İnönü șef al Marelui Stat Major și a investit Comitetul reprezentativ cu atribuțiile unui guvern provizoriu. În discursul inaugural, Mustafa Kemal a întreprins o retrospectivă a evenimentelor care au avut loc în Turcia din ziua încheierii *Armistițiului de la Moudros* și până la crearea MANT, pentru a argumenta necesitatea și justetea mișcării naționale a turcilor. Hotărârile principale ale primului parlament de la Ankara au fost aduse la cunoștința Puterilor Aliate printr-o scrisoare adresată Secretarului de Stat pentru Afacerile Externe ale Marii Britanii lordul Curzon.

Aliații au reacționat prin organizarea unei ofensive generale a armatei grecești și ocuparea unei bune părți a Anatoliei occidentale și Tracia răsăriteană. Exploatând succesele lor militare, Puterile Antantei au impus sultanului la 10 august 1920, un tratat de pace, pentru a formaliza dezmembrarea Imperiului Otoman. Tratatul de la Sévres prevedea menținerea califatului și păstrarea controlului sultanului asupra Istanbulului. Hotărele propuse în acest tratat

reflectau interesele Puterilor și limitau teritoriile Turciei la platoul central al Anatoliei, dar Aliații își rezervau dreptul de a ocupa anumite teritorii turcești, dacă considerau că turcii nu sunt loiali clauzelor tratatului. În estul Anatoliei se preconiza crearea unei Armenii independente și a unui stat kurd. Tratatul a fost semnat de reprezentanții sultanului Mehmed al VI-lea, dar a fost considerat inacceptabil de către naționaliști, având un efect șocant asupra întregii națiuni turce. Nu a fost trimis pentru ratificare parlamentului otoman, pentru că acesta fusese dizolvat de britanici la 18 martie 1920 și nu a fost niciodată ratificat de otomani, fiind anulat în cursul *Războiului de independență al Turciei*. Dacă prevederile Tratatului de la Sévres s-ar fi pus în practică, susținea istoricul A. Miller, Turcia trebuia să înceteze să existe.

Identificarea susținătorilor externi (URSS și Franța) și succesele diplomatice ale tânărului guvern turc au fost urmate de succese militare importante. Către 18 septembrie 1922 armata kemalistă reușise să elibereze întregul teritoriu al Anatoliei, după care a trecut pe malul european. După victoria turcilor la Sakarya (august-septembrie 1921), Aliații au invitat turcii la negocieri de pace, în rezultatul cărora la 14 octombrie 1922 a fost semnat *Armistițiul de la Mudanya* – un acord dintre guvernul de la Ankara pe de-o parte, și Regatul Italiei, Regatul Unit și Republica Franceză, pe de alta. Regatul Greciei a semnat armistițiul pe 14 octombrie 1922, pentru a pune capăt războiului greco-turc (1919-1922). Spre deosebire de negocierile de la Moudros, turcii se aflau în avantaj, iar britanicii și grecii (reprezentați de britanici) se aflau în defensivă. În conformitate cu termenii armistițiului, trupele elene se retrăgeau imediat din Tracia Răsăriteană până după râul Marița, Tracia Răsăriteană fiind restituită Turciei. Istanbulul și strămtorile rămăneau

sub ocupația Aliților până la încheierea tratatului de pace, dar se introducea administrația civilă kemalistă. Prin încheierea *Armistițiului*, guvernul de la Ankara se afla în posesiunea efectivă a hotarelor cerute anterior în Pactul Național. Victoria în Războiul pentru independență, a permis turcilor să renegocieze condițiile Tratatului de Sèvres (1920) și să încheie un nou tratat de pace la Lausanne în iulie 1923.

Cât privește Africa, de la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX europenii au impus un sistem colonial exhaustiv pe tot continentul, teritoriile Africii fiind împărțite între cele trei mairi imperii coloniale europene. Independentă era doar Etiopia, Liberia, iar semi-independente – Egiptul și Uniunea Africa de Sud. Participarea africanilor la războiul mondial a impulsionat mișcarea anticolonială, care s-a manifestat prin crearea unor organizații patriotice, naționaliste sau a unor grupări în jurul revistelor, editurilor care manifestau pentru eliberarea națională.

În anii '20 în Africa au apărut primele partide politice: Congresul Național African (1920), Congresul Național al Africii Occidentale Britanice, Asociația africanilor din Tangayika și altele, partide care luptau pentru diminuarea efectelor regimurilor coloniale, reducerea impozitelor, facilitarea accesului africanilor la studii etc. Un rol important în emanciparea popoarelor africane a avut-o acțiunea panafricană, constituită în anii '20 și care urmărea obiectivele de a obține admiterea africanilor în administrarea coloniilor, dezvoltarea instituțiilor politice care să le faciliteze obținerea independenței politice etc. Liderii Mișcării panafricane erau americanii William Du Bois și jamaicanul Marcus Mosiah Garvey. Pentru trezirea conștiinței naționale panafricanității au promovat și forma extremiste de rasism, cum ar fi teoria exclusivității rasiale a popoarelor negroide etc.

Trezirea naționalismelor după Primul Război Mondial și intensificarea mișcărilor naționale și anticoloniale în țările Asiei în perioada imediat următoare acestei conflagrații au condus la cucerirea independenței politice ale unor țări, precum Afganistanul, Persia și Turcia.

Kominternul și politica sovietică a exportului de revoluție (exemplul Iranului, Chinei și Turciei).

Venirea la putere a bolșevicilor în octombrie 1917 a însemnat schimbări serioase în politica internă și externă a Rusiei. Nu există niciun motiv să credem că interesele geopolitice și economice de bază, precum și arhetipurile istorice și culturale ale comportamentului imperial rus în relațiile internaționale și-au pierdut complet sensul și semnificația pentru bolșevici. Dar ideologia revoluționară, mai ales în primul deceniu post-octombrie, a influențat cursul noului guvern. Ideea-cheie a filozofiei politicii externe a noului regim a fost „revoluția mondială”, care presupunea desfășurarea unor revoluții asemănătoare celei rusești în majoritatea țărilor din Occident și Orient și instituirea unei „dictaturi a proletariatului” la scară mondială. În conformitate cu logica bolșevicilor, revoluțiile proletare trebuiau inevitabil să aibă loc în statele participante la Primul Război Mondial, iar războiul însuși se va transforma „dintr-unul imperialist într-unul civil”. Realizarea acelor scheme de politică externă era de neconceput fără consolidarea forțelor pro-bolșevice din afara Rusiei. În martie 1919, la Moscova a fost convocat un congres al celei de-a III Internațională Comunistă revoluționară, iar la 24 martie 1919 a fost anunțată oficial crearea Kominternului.

Lupta pentru supraviețuirea Rusiei sovietice a condus la faptul că, în cadrul unei contraofensive pe toate fronturile, începând cu 1920, s-au încercat încercări de a încon-

jura Rusia cu o centură de protecție a republicilor comuniste satelit, care trebuia să servească drept zonă tampon. (de exemplu, Republica Socialistă Sovietică Persană). Crearea lor a fost planificată prin aportul direct al forțelor militare sovietice. conținutul constant al politicii externe sovietice din 1917 până la sfârșitul existenței URSS a fost dorința de a provoca o revoluție socialistă mondială, cu scopul victoriei finale a revoluției proletare de tip sovietic.

După revoluția din Rusia, sub influența propagandei socialiste în combinație cu lozinci de eliberare națională, a fost creat Partidul Democrat al Azerbaidjanului Iranian pe teritoriul provinciei iraniene Azerbaidjan de la granița cu Rusia, care era considerată de Teheran o organizație separatistă. Situația politică din Iran era și mai mult complicată de creșterea mișcărilor antiguvernamentale în nordul Iranului. În 1916, pe teritoriul Rusiei, la Baku, cu participarea bolșevicilor ruși, a fost creat partidul iranian de stânga *Adalat* (Justiția), care în iunie 1920 a fost redenumit în Partidul Comunist din Iran. După ce și-a transferat activități pe teritoriul iranian, PCI a început activitatea revoluționară activă în nordul țării, odată cu încheierea intervenției în Rusia și retragerea trupelor britanice spre sud. Odată cu sfârșitul războiului civil din Rusia, influența sovietică în Transcaucaz a creascut rapid. În aprilie 1920, a avut loc bolșevizarea regimului din Azerbaidjan. Armata Roșie a mers direct la granițele cu Iranul, or bolșevicii au revenit foarte repede la principiile, metodele și mecanismele politicii externe ale Imperiului Rus și mascând expansionismul și imperialismul velicorus prin teoria „revoluției comuniste mondiale”, au exploatat mișcarea jenghelerilor pentru a face presiuni asupra Londrei, dar și pentru a-și experimenta „teoria exportului de revoluție”.

În mai 1920, urmărind un mic detașament al trupelor în retragere ale armatei generalului A.N. Denikin, un detașament al Armatei Roșii condus de F.F. Raskolnikov a intrat pe teritoriul iranian în apropierea portului Anzali. După ce și-a încheiat misiunea de luptă - de a împinge trupele britanice de la granița sovietică - acest detașament a venit în ajutorul mișcării anti-Șah din provincia Gilan, condusă de Kuchek Khan. În iunie 1920, în această provincie a fost proclamată o republică sovietică cu capitala Rasht. Imediat în noua republică s-a organizat și o *Armata Roșie Persiană*, un *Sovnarkom* și un *Revvoensovet* și altele. Dar contradicțiile care au apărut între comuniștii iranieni și jengheleri în crearea organelor de stat și a politicilor promovate în noua republică, și dezinteresul Moscovei față de această republică după declarația de intenție a Londrei de a încheia un acord comercial cu sovieticii, au contribuit la căderea ei și la ocuparea provinciei de către armatele șahului. La începutul lunii noiembrie 1921, în Ghilan și alte provincii din regiunea sudică a Mării Caspice a fost restabilită autoritatea guvernului șahului.

Paralel eforturilor de „sovietizare” a Ghilanului, liderii bolșevici, începând cu 1920, au acționat în vederea stabilirii relațiilor oficiale cu guvernul șahului. Ambele părți erau interesate să-și reglementeze relațiile:

- ✓ sovieticii urmăreau interesul să se asigure că teritoriile iraniene nu vor mai fi folosite pentru a organiza vreo intervenție sau agresiune în URSS;
- ✓ iranienii sperau că un parteneriat cu Rusia ar ține mai departe pe britanici, astfel ca Iranul să poată promova o politică externă independentă.

Tratatul de prietenie între Persia și RSFSR, semnat la Moscova la 26 februarie 1921, a fost un document fără precedent în dreptul internațional:

- ✓ a intrat în vigoare din momentul semnării,
- ✓ nu a avut nici dată de expirare și
- ✓ nu a existat niciun mecanism de renunțare la acesta.

Guvernul sovietic a fost de acord să ofere libertate de navigație în Marea Caspică și cu prezența unei flote persane acolo. A renunțat la toate datoriile contractate de Persia de la guvernul țarist, a restituit insulele confiscate de acesta din urmă și a predat fiecare concesiune a Rusei în Persia, cu excepția pescuitului în Marea Caspică. Rusia sovietică a câștigat în schimb reconfirmarea frontierei din 1917, reducerea influenței britanice în Persia și drepturi militare speciale – guvernul de la Teheran a consimțit să permită Rusiei să-și introducă trupele în teritoriul țării, în cazul în care o terță Putere va utiliza teritoriul persan în calitate de bază militară sau va amenința frontiera sovietică.

Marea Britanie a reacționat dureros la pierderea dominației sale în Iran. Slăbirea poziției sale s-a datorat mai multor motive:

- ✓ tactici învechite de interacțiune cu elitele locale,
- ✓ rivalitatea cu concurenți noi și vechi din rândul principalelor puteri mondiale și
- ✓ contradicțiile cu Rusia bolșevică, care a exploatat activ sentimentele antibritanice ale iranienilor pentru a-și consolida influența.

Încercând să pună capăt agitației antibritanice, văzută la Londra drept politica Moscovei, în 1923 guvernul britanic a trimis o notă Rusiei Sovietice („ultimatumul lui Curzon”) prin care cere încetarea acțiunilor neprietenoase și rechemarea reprezentanților sovietici de la Teheran și Kabul, amenințând altfel că vor rupe relațiile diplomatice cu URSS.

Demersul britanic a avut la Teheran un efectul invers celui așteptat. În contextul intensificării sentimentului anti-

britanic, ministrul de război Reza Khan a preluat în octombrie 1924 guvernul persan, după care a urmat o extindere a relațiilor economice irano-sovietice, iar în 1924 a fost semnat un acord comercial între cele două țări, urmat de crearea mai multor societăți mixte.

Nu există niciun motiv considerăm politica promovată de Reza Khan una prosovietică. Reza Khan a promovat o politică a naționalismului rațional, care presupunea excluderea dependenței excesive de oricare dintre Marile Puteri. Apropierea de Moscova era la moment convenabilă intereselor Iranului mult mai mult decât restabilirea patronajului britanic. Mai mult, acțiunile britanicilor în Iran (susținerea mișcării kuzilor, a răscoalei șeicului Hazal din 1924 etc.) au împins Teheranul spre un parteneriat cu Moscova.

O altă zonă de interes al sovieticilor a fost China. Manifestând un interes puternic față de China și exploatând consecințele Mișcării din 4 Mai 1919, Moscova și Kominternul au promovat ideea creării unui partid revoluționar din membrii celulelor marxiste organizate în principalele orașe ale Chinei, acțiunile viitoare ale căruia le-ar fi putut orienta și controla. În aprilie 1920, Voitinsky a vizitat China, pentru a stabili relații cu intelectuali radicali, precum Li Dazhao și Chen Duxiu. Cei 21 de marxiști s-au reunit la Shanghai în iulie - august 1921 și au creat PCC, partid ce și-a propus să instaureze o societate comunistă în China. În ceea ce privește cel de-al doilea partid care a determinat viața politică a Chinei pentru câteva decenii următoare, de la reorganizarea sa în 1912, Guomindangul (GMD) era compromis de disputele interne cu privire la politicile sale. Pe de altă parte, GMD a rămas fidel față de două probleme principale: rolul de conducător al lui Sun Yatsen și considerarea celor *Trei principii ale poporului* drept programul său

de bază. Al treilea principiu, „mijloacele de trai ale popoului” sau bunăstarea popoului, a fost considerat adesea un principiu specific socialismului.

În baza analizei situației și perspectivelor mișcării comuniste în Extremul Orient, Congresul IV al Kominternului a elaborat direcțiile politicii sale orientale. Kominternul urma să exploateze contradicțiile dintre Marile Puteri și să consolideze forțele comuniste din China, Coreea și Japonia, creând în aceste țări partide comuniste și încercând să obțină susținerea unei părți a naționaliștilor, pentru a organiza acolo o revoluție socialistă. În acest sens s-a expus ipoteza despre o posibilă deviere a liderului GMD Sun Yatsen spre doctrina și practica comunistă. Iar în condițiile lipsei de experiență și resurse ale PCC, Kominternul a considerat GMD un partid revoluționar și a indicat PCC să colaboreze cu acest partid național [58] și să creeze un Front Unit cu GMD în scopul răsturnării guvernului militarist și pentru organizarea unui guvern democratic. Reprezentanții Kominternului Adolf Joffe și Mihail Borodin au contactat reprezentanții GMD, oferindu-le ajutor financiar și echipament militar, în schimbul alianței cu PCC. Inițial Sun n-a exclus posibilitatea unei alianțe GMD-PCC, dar la începutul lui 1923, a hotărât să accepte propunerile Moscovei, susținând că: „Republica este copilul meu. Acum este în mare pericol de înec... Eu strig pentru ajutor către Anglia și America. Acestea, însă stau pe țărm și privesc cu ironie. Acum rușii ne aruncă un pai. Încercându-mă, eu mă agăț de el. Anglia și America de pe țărm strigă la mine să nu mă agăț de paiul rusesc, în niciun caz, dar mă ajută ei oare astfel? Nu... Știu că este un pai, dar este mai bine decât nimic”. Mai mult, Sun Yatsen admira de fapt structura și disciplina partidului bolșevic sovietic și considera

că programul revoluționar al acestuia și doctrina celor Trei principii ale poporului au foarte multe în comun.

La 26 ianuarie 1923, Sun Yatsen și Adolph Joffe au semnat Manifestul SunJoffe - un acord care preciza condițiile cooperării Republicii China prin GMD cu Uniunea Sovietică prin PCC. PCC și-a stabilit condițiile participării sale în Frontul Unit (păstrarea independenței și libertății de acțiune) la congresul III din iunie 1923. Frontul Unit a fost creat la primul congres al GMD din ianuarie 1924, care și-a ținut lucrările la Guangzhou. Manifestul primului congres GMD, elaborat de Sun, a consacrat crearea Frontului Unit în baza cooperării GMD și PCC și definit programul politic al GMD, fixând cele trei directive politice principale:

- ✓ alianță cu URSS,
- ✓ alianță cu PCC și
- ✓ sprijinirea mișcării muncitorești.

Principalul obiectiv al Frontului Unit era promovarea revoluției și înfrângerea „seniorilor războiului” pentru realizarea unității politice a Chinei. Cominternul susținea că, în lipsa unei organizații militare similare Armatei Roșii, chinezii nu-și vor putea realiza obiectivele. La recomandarea consilierului militar principal în guvernul de la Guangdong al lui Sun Yatsen (1924-1927) V.C. Blucher, a organizat la Whampoa o școală militară pentru guvernul de la Guandong din sudul Chinei, care urma să pregătească cadre pentru ANR ce urma, la rândul ei să elibereze China și să o reunifice printr-o expediție în nord. După moartea lui Sun Yatsen în martie 1925, lider al GMD a devenit Chiang Kaishek, fost comandant al statului major al armatei GMD. Aripa militară a GMD a decis să pună în aplicare planul mai vechi al unei „cruciade” naționale împotriva „seniorilor războiului” în vederea reunificării Chinei sub conducerea GMD. Chiang Kaishek a lansat un apel

către toți revoluționarii adevărați să i se alăture într-o *Expediție în nord*, care s-a desfășurat în iulie 1926 – martie 1927.

Respectând instrucțiunile Kominternului, PCC a participat la „Expediția nordică”, în calitate de aliat al GMD. Chiang Kaishek a fost susținut în această campanie și de experții sovietici. Armata GMD de cca 100 000 de soldați s-a confruntat cu armatele de peste 800 000 ale guvernatorilor militari, dar lipsa lor de unitate și organizare a contribuit la victoria GMD. Pe parcursul anilor 1926-1928 forțele reunite ale *Frontului Unit* au reușit să învingă „seniorii războiului” în provinciile principale ale zonei centrale și de este a Chinei. După ce Zhang Zuolin, care controla zona Beijingului, a fost înlăturat, în 1928 GMD a anunțat că reprezintă guvernul legitim al Chinei și că va guverna în noua capitală – Nanking.

Conform istoriografiei oficiale a RPC, dar și a celei sovietice, Chiang Kaishek a trădat mișcarea revoluționară din China. De fapt PCC, instruit de Komintern, a colaborat cu GMD în timpul „Expediției din nord” pentru a-și extinde influența și pentru a transforma revoluția națională într-o revoluție comunistă. Profitând de faptul că poziția de membru al GMD nu o excludea pe cea de comunist (conform principiilor Frontului Unit), PCC a acționat în calitate de forță centrifugă, subminând GMD din interior. Susținut de Uniunea Sovietică, PCC a încercat să preia puterea politică în GMD, fiind concomitent într-o alianță cu acesta din urmă. Mai mulți comuniști au obținut posturi guvernamentale importante, cum ar fi de exemplu, Mao Zedong, care a deținut funcția de ministru al propagandei. Mai mult decât atât, în perioada octombrie 1926-martie 1927, PCC a organizat trei rebeliuni armate în Shanghai și apoi a atacat sediul central al forțelor armate al „Expediției din nord”. Organizând grevele generale

în provincia Guangdong, muncitorii, instigați de PCC, intrau în conflicte zilnice cu poliția GMD.

După victoria asupra „seniorilor războiului” și convins că comuniștii reprezintă un pericol care trebuia anihilat, Chiang Kaishek a declanșat un atac împotriva comuniștilor. „Vânătoarea de comuniști” a atins apogeul în aprilie 1927, prin Teroarea albă - o campanie de represalii împotriva comuniștilor, organizată la Shanghai și care a continuat și în alte orașe ale Chinei. PCC a încercat să opună rezistență, cum a fost de exemplu răscoala „secerișului de toamnă” din provincia Hunan din septembrie 1927, condusă de Mao Zedong, dar de fiecare dată erau învinși de armata GMD. Membrii PCC care au supraviețuit s-au refugiat în munți, încălcând ordinele Kominternului de a menține unitatea Frontului. Timp de șapte ani, supraviețuitorii PCC au rezistat împotriva atacurilor permanente ale guvernului național de la Nanking. Pe fundalul acestor evenimente are loc consolidarea autorității lui Mao Zedong, care susținea că strategia Kominternului a unei revoluției citadine nu se potrivește unei Chine rurale.

Atitudinea URSS față de situația din China trebuie înțeleasă în relație cu mai amplele sale preocupări pe plan internațional. Simțindu-se vulnerabil pe plan extern, URSS era preocupată să-și apere frontierele din Orientul Îndepărtat. Colaborarea cu GMD era de natură să garanteze interesele sovietice în Mongolia și astfel să poată folosi acest teritoriu ca o zonă de tampon împotriva puterii crescânde a Japoniei. Aceasta a fost intenția URSS când a ocupat în 1924 Mongolia Exterioară și când a insistat pe lângă guvernul de la Beijing să-i recunoască dreptul de control asupra Societății Căilor Ferate din estul Chinei, care îi oferea acces spre Pacific. Aceste manevre demonstrează faptul că atunci când Rusia Sovietică avea inte-

rese într-o zonă a lumii, principiile proclamate în 1918 (de a renunța la pretenții teritoriale) erau sacrificate⁷.

Situația care s-a creat după Primul Război Mondial, lupta împotriva pretențiilor Aliatilor și pentru expulzarea intervenți-oniștilor din Turcia, a determinat mișcarea națională să caute aliați externi care să susțină *Războiul pentru independență* diplomatic, dar mai ales cu arme, muniții și finanțe. În condițiile politice din primăvara anului 1920, cel mai oportun aliat părea a fi Rusia bolșevică, țară care aflându-se încă într-o izolare diplomatică, vedea în statul turc al naționaliștilor un eventual aliat, dar și un posibil cap de pod pentru exportul de revoluție comunistă. La 26 aprilie, Mustafa Kemal s-a adresat președintelui Sovietului Comisarilor Poporului al RSFSR V.I. Lenin cu o propunere de a stabili relații diplomatice și de a dezvolta o strategie militară comună în Caucaz pentru a proteja Rusia sovietică de amenințarea „imperialistă” din Caucaz și regiunea Mării Negre. În iulie 1920, o delegație turcă a ajuns la Moscova pentru încheierea unui acord, dar tratativele au fost tergiversate și abia după succesele Armatei lui Mustafa Kemal în Armenia, Rusia Sovietică a fost forțată să utilizeze trimiterea de arme în Turcia ca mecanism de influențare a concesiilor necesare și importante pentru ambele părți. În timpul transmiterii unui lot de arme către turci în decembrie 1920, Rusia a cerut retragerea turcilor dupății Arpachai în regiunea Kars. În iarna 1921 transporturile de arme au continuat, iar partea turcă a făcut tot posibilul pentru a demonstra loialitate Moscovei. De ex. cu acordul lui Atatürk a fost creat Partidul Comunist Turc, care a fost dizolvat după încheierea colaborării turco-sovietice.

---

⁷ Michael Lynch. *China: de la imperiu la republica populara. 1900-1949*. București: ALL, 2004, p. 155.

La 16 martie 1921, o delegație a MANT a semnat la Moscova *Tratatul de prietenie și fraternitate dintre RSFSR și Turcia*, care a confirmat declarațiile guvernului sovietic despre recunoașterea independenței Turciei și susținerea Războiului de independență al poporului turc. În afara textului oficial, Rusia sovietică a fost de acord să ofere Turciei 10 mln. ruble aur, arme și muniții.

Rusia și Turcia, erau un fel de „paria” în calitatea lor de adversari ai imperialistului occidental. În condiții de izolare internațională, V.I.Lenin a avut aliați situaționali, cu care au făcut alianțe temporare, așa cum a fost și M. Kemal, care a coordonat parțial strategia sa militară cu Moscova, contând pe sprijinul militar și financiar al Rusiei bolșevice. Pentru kemaliști, asistența militară și financiară din partea bolșevicilor, precum și coordonarea strategiei militare cu Moscova, păreau a fi un factor important în victoria asupra intervenției grecești, care a fost susținută activ de țările Antantei, în special de Marea Britanie. Turcia a fost foarte importantă pentru Rusia sovietică în confruntarea cu Antanta. Mai mult, interacțiunea cu Turcia ar fi putut ipotetic realiza sovietizarea mai rapidă și mai eficientă a Caucazului și la stabilirea controlului sovietic în regiunea Mării Negre. Prin urmare, Lenin nu numai că i-a oferit lui Kemal asistență militară serioasă, dar în 1921 l-a trimis pe unul dintre cei mai capabili lideri militari sovietici, Mihail Frunze, la Ankara, ca consilier militar. Pe lângă arme și aur, bolșevicii au furnizat alimente Turciei, în ciuda foametei din țara lor. Alianța l-a costat scump pe Lenin, dar Lenin se temea să nu piardă Turcia, crezând că aceasta poate deveni aliatul Angliei.

Astfel, la începutul anilor '20, relațiile dintre Rusia sovietică și Turcia erau determinate de interese politice, militare, ideologice și economice. Între bolșevici și kemaliști a existat

și un anumit grad de încredere în perioada parteneriatului lor militar-strategic. Desigur, fiecare parte și-a jucat propriul joc de culise și nu au manifestat legături serioase de prietenie, loialitate deosebită și atașament față de aliatul de moment.

Tensiuni internaționale 1929-1935. Problema manciuriană.

Primul deceniu postbelic a fost consumat aproape în întregime pentru crearea unei noi ordini internaționale și a unor instrumente care să o susțină în relațiile dintre state. Cu toate neajunsurile sale, ordinea mondială creată la Versailles a fost orientată spre reducerea pericolului de repetare a unui război mondial, a afirmat într-o oarecare măsură orientări morale pozitive și a creat unele baze organizatorice pentru limitarea conflictelor prin utilizarea mecanismelor multilaterale de negociere atât în cadrul Ligii Națiunilor, cât și în afara ei. Noua ordine a rămas fragilă, iar mecanismele de reglementare a ei au fost insuficient de eficiente. Instituțiile internaționale nu dețineau nicio autoritate, experiență sau puteri care să corespundă acuității problemelor internaționale, care s-au agravat brusc la începutul anilor '30 în mare parte sub influența crizei economice mondiale. Întruchipând un început haotic în relațiile dintre state, criza a paralizat și apoi a inversat tendințele de ordonare a relațiilor internaționale conturate în anii '20.

Subsistemul de la Washington al relațiilor internaționale, care s-a dezvoltat în Orientul Îndepărtat datorită eforturilor puterilor învingătoare în Primul Război Mondial după Conferința de la Washington (1921-1922), a fost construit în mare parte în jurul Chinei și, prin urmare, a depins de factorul chinez. Cele mai puternice țări - SUA, Japonia, Marea Britanie și Franța - au convenit să își respecte reciproc interesele în

relațiile cu această țară și să nu tindă spre beneficii unilaterale. Pentru puterile europene și SUA, aceasta din urmă a însemnat, în primul rând, reținerea Japoniei, înclinată să-și extindă sfera de influență pe teritoriul chinez. Deciziile luate la Washington trebuiau să asigure stabilitatea politică internațională în Asia de Est. O anumită perioadă principiile de la Washington au avut succes, reținând aspirațiile puterilor rivale. Cu toate acestea, la sfârșitul anilor '20, instabilitatea, asociată în primul rând cu revoltele revoluționare din China, a început să distrugă ordinea de la Washington.

După o îndelungată perioadă de haos, în urma revoluției din 1925-1927, GMD au reușit să unifice o parte a Chinei, stabilind capitala și guvernul la Nanking, guvern recunoscut de Marile Puteri ca fiind legal și comun Chinei. Guvernul de la Nanking a înăbușit cu brutalitate revoltele PCC: angajații consulatului sovietic din Guangzhou au fost arestați, iar cei care nu aveau imunitate diplomatică au fost împușcați. În decembrie 1927, guvernul GMD, acuzând URSS că se amestecă în treburile interne ale Chinei și provoacă rebeliuni, a închis toate misiunile diplomatice sovietice, cu excepția acelor provincii în care influența sovietică era mai puternică decât a guvernul Chiang Kaishek. Campaniile anticomuniste ale lui Chiang Kaishek au fost sistate din cauza intervenție militară a japonezilor în Manciuria, care reprezenta un interes deosebit pentru Japonia: era la graniță cu Coreea din 1910; deținea 80% din minereurile de fier ale Chinei; 50% din rezervele de petrol; 35% din rezervele de cărbune și 40% din resursele forestiere; în Manciuria se cultiva 60% din culturile de soia și această provincie dădea $\frac{1}{4}$ din totalul producției agricole chineze..

După Conferința de la Londra din 1930, care a confirmat *status quo*-ul în Oceanul Pacific, unii reprezentanți ai flotei militare a Japoniei și-au manifestat nemulțumirea față de

lipsa de insistență a guvernului de a mări tonajul maritim al Japoniei în oceanul mondial.

La 18 septembrie 1931, a avut loc o explozie a unui tren pe calea ferată Sud-Manciuriană lângă Mukden ce aparținea Japoniei. Explozia, organizată, după cum s-a dovedit mai târziu, de agenți japonezi, a fost declarată drept sabotaj din partea gărzilor militare chineze. Sub pretextul asigurării siguranței circulației trenurilor, pe 18 septembrie, soldați japonezi au fost aduși în zonă, iar până în seara zilei de 19 septembrie, forțele japoneze au ocupat orașele Mukden și Changchun. Chiang Kaishek a considerat că un război cu Japonia ar fi dezastruos din cauza incapacității armatei chineze de a se opune japonezilor. Din același motiv, guvernul lui Chiang Kaishek nu a declarat oficial război Japoniei și nu a rupt relațiile diplomatice cu aceasta. Chiang Kaishek a evitat, de asemenea, negocierile directe cu partea japoneză, aderând la o tactică de așteptare și sperând să câștige timp pentru a consolida China. Partea chineză și-a pus speranțele în medierea Ligii Națiunilor și a SUA, sperând să exploateze contradicțiile dintre Japonia și alte puteri.

La 21 septembrie 1931, guvernul chinez a trimis un mesaj Ligii Națiunilor și făcând referință la art. 11 din Carta Ligii, a cerut să se acorde atenție conflictului dintre China și Japonia și să se ia măsuri pentru a preveni escaladarea conflictului și a restabili *statu quo*-ul. La 30 septembrie, Consiliul Ligii a adoptat o rezoluție prin care invita ambele părți să se abțină de la acțiuni care încalcă pacea și să ia măsuri pentru normalizarea relațiilor. Dar rezoluția Ligii nu a influențat partea japoneză, care a expediat mai multe trupe de ocupație în Manciuria.

La 10 decembrie 1931, Liga Națiunilor a decis să formeze o comisie care să investigheze situația din Manciuria. Comisia,

formată în ianuarie 1932 din din reprezentanți din cinci țări, era prezidată de diplomatul britanic Victor Alexander George Lytton. S-a decis amânarea discuțiilor ulterioare cu privire la situația din Manciuria până la prezentarea raportului Comisiei Lytton.

Înceind ocuparea Manciuriei în februarie 1932, armata Kwantung s-a angajat într-un proces de creare a unui stat oficial independent pe acest teritoriu, dar sub protectorat japonez. La 1 martie 1932 a format „statul” Manciurian – Manchukuo – cu capitala în Changchun. Autoritățile militare japoneze s-au grăbit să facă acest lucru înainte de sosirea comisiei Ligii Națiunilor condusă de Lytton. Șeful acestui „stat” a fost numit Pu Yi, ultimul reprezentant al dinastiei Qing care a domnit în China înainte de Revoluția Xinghai din 1911-1913. Întregul aparat birocratic din Manchukuo era sub controlul Armatei Kwantung.

Niciuna dintre Marile Puteri, cu excepția Japoniei, nu a recunoscut Manchukuo. Chiar și noul cabinet de la Tokyo a recunoscut această formație abia în septembrie 1932, semnând cu acesta un protocol privind cooperarea reciprocă în asigurarea securității naționale și cu privire la prezența trupelor japoneze pe teritoriul Manchukuo. Comandantul armatei Kwantung a devenit din oficiu ambasadorul Japoniei la Changchun. El a devenit conducătorul *de facto* al Manciuriei.

Comisia Lytton a ajuns în Manciuria abia în aprilie 1932, când teritoriul fusese ocupat de armata japoneză. Investiția cazului a continuat timp de două luni și octombrie 1932 comisia a publicat raportul, care a servit drept bază pentru o nouă discuție despre evenimentele Manciuria în Liga Națiunilor. Comisia a concluzionat că acțiunile din 18 septembrie 1931 a părții japoneze au fost o agresiune planificată și nu o acțiune de autoapărare. De asemenea, comisia

constata că Manciuria este teritoriu al Chinei, iar conflictul chino-japonez a apărut din cauza că Japonia a desfășurat o lungă perioadă funcții polițienești și administrative în zona care se învecinează cu calea ferată Sud-Manciuriană. Comisia a recunoscut faptul că Japonia a încălcat tratatele internaționale și Carta Ligii Națiunilor ca urmare a anexării Manciuriei.

În comparație cu partea constatatoare, recomandările comisiei au fost mai prudente. Acestea nu conțineau propuneri de a sancționa cumva Japonia. Dimpotrivă, se susținea că conflictul nu poate fi rezolvat prin simpla restabilire a *status quo*-ului, raportul subliniind în mai multe rânduri interesele „speciale” ale Japoniei în Manciuria și necesitatea asigurării acestor interese. Totodată, comisia Lytton a recomandat să nu fie recunoscut Manciukuo drept stat independent, propunând convocarea unei conferințe internaționale pentru a determina noul statut al Manciuriei ca unitate autonomă a Chinei. În soluționarea chestiunii Manciuko trebuia să se ia în considerare opiniile tuturor statelor interesate, inclusiv a Chinei, Japoniei, URSS și puterilor occidentale, respectând în același timp principiul „ușilor deschise” în China. Astfel, autorii raportului s-au pronunțat în favoarea „internaționalizării” problemei Manciuriene și a stabilirii unui control internațional asupra acesteia.

Raportul Comisiei Lytton a fost pus în discuția Ligii în noiembrie 1932. Reprezentantul Japoniei a amenințat că, dacă Liga va adopta sancțiuni împotriva Japoniei și nu va recunoaște legalitatea acțiunilor japoneze în Manciuria, Japonia se va retrage din Liga Națiunilor. Liga nu a luat nicio decizie, iar raportul Comisiei Lytton, a fost transmis pentru discuții *Comitetului celor 19*, creat în martie 1932 pentru a supraveghea dezvoltarea chestiunii Manciuko.

Acțiunile agresive ale Japoniei în China de la începutul anului 1933 au determinat Liga să înăsprească poziția în problema Manciuriei. La 24 februarie 1933, cu majoritate absolută, Liga a aprobat raportul Comisiei Lytton, iar rezoluția a recunoscut „drepturile și interesele speciale” ale Japoniei în Manciuria, dar anexarea Manciuriei a fost declarată ilegală, a fost confirmată suveranitatea Chinei asupra teritoriului Manciurian, membrii Ligii s angajându-se să nu recunoască *de jure* și *de facto* Manciukuo. Japoniei i s-a propus să-și retragă trupele din Manciuria. Delegatul japonez a declarat că este imposibil ca guvernul japonez să coopereze cu Liga în aceste condiții. La 27 martie 1933, guvernul nipon a anunțat oficial retragerea Japoniei din Liga Națiunilor. Agresiunea Japoniei în China a continuat până la 31 mai 1933, când partea chineză a acceptat *Armistițiul de la Tangu*, care a desemna sfârșitul primei etape a expansiunii militare a Japoniei pe continent.

Prăbușirea sistemului de securitate colectivă. Pactul Anticomintern.

Cucerirea Manciuriei a stimulat militarizarea generală a Japoniei, care a inițiat o construcție viguroasă a unei flote puternice, iar în 1935 a atins plafonul superior al limitelor stabilite de Tratatul de la Washington. Cercurile militariste de la Tokyo au început să ceară cote egale cu cea a americanilor și britanicilor. Pentru că nu i-au fost acceptate pretențiile, Japonia a început să ceară reducerea reciprocă a flotelor SUA, Marea Britanie și Japonia și eliminarea completă a navelor mari și portavioanelor. Japonia amenința că respingerea acestei propuneri se va solda cu retragerea ei din tratatul privind armele navale. Partea britanică a fost înclinată să accepte pretențiile japonezilor, dar Washingtonul a refuzat categoric un astfel de compromis. Drept răspuns,

Tokyo și-a anunțat în decembrie 1934 refuzul de a respecta tratatele de la Washington și Londra privind armele navale.

Ultima încercare de a ajunge la un compromis s-a produs la Conferința celor cinci puteri privind armamentul naval de la Londra la sfârșitul anului 1935- începutul anului 1936. Nereușind să-și satisfacă cererile și de data aceasta, delegația japoneză a părăsit conferința în ianuarie 1936. Italia fascistă a urmat exemplul. Participanții rămași - SUA, Marea Britanie și Franța - au semnat între ei un nou acord, care nu prevedea restricții cantitative în construcția flotelor marine și fixa doar limite calitative legate de deplasarea maximă și calibrul tunurilor. Aceasta a însemnat că flotele Puterilor au primit posibilitatea extinderii cantitative, ceea ce a deschis calea unei noi curse de înarmări.

Și în Europa situația a început să se deterioreze rapid în prima jumătate a anilor '30. Acest lucru s-a datorat în primul rând evenimentelor din Germania. La 25 noiembrie 1936, Germania și Japonia au semnat un „pact anti-Komintern” care viza coordonarea acțiunilor de combatere a comunismului. Pactul prevedea schimbul de informații cu privire la activitățile Kominternului (art. 1), iar toate țările care considerau activitățile Kominternului ca fiind amenințătoare pentru ei au fost invitate să participe la acest pact (art. 2). Pactul a fost încheiat pe o perioadă de cinci ani (prelungit în 1941). Potrivit anexei secrete, Germania și Japonia s-au angajat, în cazul unui război cu URSS, să nu ia măsuri de natură să atenueze situația Uniunii Sovietice și să nu încheie cu aceasta acorduri care să contrazică spiritul „pactului anti-Komintern”. De fapt, aceasta a însemnat că Germania și Japonia au încheiat un acord de neutralitate reciprocă în caz de război cu URSS.

Deși era în primul rând antisovietic, pactul era în același timp îndreptat indirect împotriva Franței și Marii Britanii.

Întrucât în guvernul francez existau comuniști, termenii „pactului anti-Komintern” puteau, dacă se dorea, să fie extinși la aceasta. Acest lucru nu s-a aplicat Marii Britanii, dar apropierea germano-japoneza a restrâns capacitatea Londrei de a acționa liber în Europa într-un moment în care Japonia putea periclita posesiunile britanice din Asia. Drept urmare a încheierii acordurilor germano-italiene și germano-japoneze, a început să se contureze în lume o structură de coordonare politică a trei din cele patru state totalitare care existau la acea vreme. Această structură a fost consolidată când Italia a aderat la „Pactul Anti-Komintern” în noiembrie 1937.

Literatura recomandată:

Documente:

1. *Relații internaționale în acte și documente*. Vol. II. 1939-1945. București, Editura didactică și pedagogică, 1976.
2. Rotaru Liliana. *Țările Asiei și Africii în prima jumătate a secolului XX: Documente și materiale cu note și comentarii*, Chișinău, CEP USM, 2013.
3. *Системная история международных отношений, 1918–2000* : в 4 т. Т. II: документы. 1910–1940. М. : Московский рабочий, 2000.

Surse istoriografice:

1. Duroselle Jean-Baptiste, *Istoria relațiilor internaționale*, vol. I, Editura Stiintelor Sociale si Politice, Bucuresti, 2006.
2. Lynch Michael, *China: de la Imperiu la Republica Populara*. București: ALL, 2001.
3. Mango A., *Atatürk*. London, John Murray, 1999.
4. Milza Pierre, Berstein Serge, *Istoria secolului XX*. Volumul I. 1900-1945 Sfârșitul „lumii europene”, București, Editura All, 1998
5. *Istoria relațiilor internaționale – până la mijlocul secolului al XX-lea*/Viorica Moisuc, Ediția a 3-a.București:Editura

- Fundației România de Măine, 2007.
6. Алиев С. М., *История Ирана. XX век*. Москва: Ин-т востоковедения РАН: Крафт+, 2004.
  7. Генис В.Г. *Большевики в Гиляне: провозглашение советской республики*. В: Вопросы истории, 1999, № 1.
  8. Генис В.Г. *Красная Персия. Большевики в Гиляне. 1920-1921*. Москва, 2000.
  9. Гиленсен В.М. *Сотрудничество Красной Москвы с Энвер-пашой и Джемаль-пашой*. В: Восток(Oriens), 1996, № 3.
  10. Глунин В. *Первая миссия Гоминьдана в Москве*. В: Проблемы Дальнего Востока, 1999, № 5.
  11. Григорьев А. *Борьба в ВКП(б) и Коминтерне по вопросам политики в Китае: 1926-27 годы*. В: Проблемы Дальнего Востока, 1993, № 2-3.
  12. Киреев Н. Г., *История Турции XX век*. Москва: ИВ РАН, Крафт+, 2007.
  13. Тихонов Ю. Н., *Афганистан: Мятеж в Хосте 1924-1925 гг. и позиция великих держав*. В: Азия и Африка сегодня, 2007, № 9, с. 74 -78.

CURS 3. Țările Asiei și Africii în timpul celui de-al Doilea Război Mondial

Obiective de referință:

- ✓ să identifice cauzele, caracterul și specificul celui de-al Doilea Război Mondial;
- ✓ să caracterizeze și să compare fronturile și perioadele celui de-al Doilea Război Mondial;
- ✓ să identifice gradul de implicare a țărilor din Asia și Africa în cel de-al Doilea Război Mondial;
- ✓ să stabilească interdependența dintre interesele Marilor Puteri și implicarea țărilor afro-asiatice în cel de-al Doilea Război Mondial;

- ✓ să caracterizeze operațiile militare de pe fronturile din Pacific și din Africa;
- ✓ să determine să estimeze contribuția țărilor Asiei și Africii la cel de-al Doilea Război Mondial;
- ✓ să argumenteze locul și rolul țărilor din Asia și Africa în evoluția relațiilor internaționale în timpul celui de-al Doilea Război Mondial;

Unități de conținut:

1. Coraportul de forțe în Orientul Mijlociu în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Arabii în anii războiului.
2. Acțiunile militare din regiunea Asia-Pacific.
3. Africa în anii celui de-al Doilea Război Mondial
4. Rezultatele și consecințele celui de-al Doilea Război Mondial pentru popoarele din Asia și Africa.

Rezumat:

Coraportul de forțe în Orientul Mijlociu în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Arabii în anii războiului.

Evenimentele din Europa și Asia de Est au determinat vectorul principal al relațiilor internaționale la sfârșitul anilor '30. Alte părți ale lumii au fost relativ slab implicate în „marea” politică mondială din anii '30. Abia în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, care a sporit brusc rolul militar-strategic al unor zone periferice ale relațiilor internaționale (Africa de Nord, Orientul Mijlociu, America Centrală și de Sud), s-a înregistrat o creștere treptată a importanței acestor regiuni în ierarhia mondială. Practic, evoluția situațiilor din zonele periferice a fost determinată de procesele natural-istorice de formare a statalității naționale sau de consolidare economică și politică a acestora.

Statele din Orientul Mijlociu nu au avut vreun rol semni-

ficativ în cel de-al Doilea Război Mondial. Dintre aceștia, doar Turcia dispunea de o putere militară reală, dar pe tot parcursul războiului, aceasta a încercat să-și mențină neutralitatea, deși în fazele sale inițiale atât Marea Britanie, bazându-se pe tratatul britano-franco-turc din 1939, cât și Germania fascistă au căutat cu insistență să o implice de partea sa. Înfrângerea rapidă a Iugoslaviei și a Greciei, cucerirea insulei Creta, au adus trupele germane la granițele Turciei. Amenințarea era destul de reală, or directiva germană din 11 iunie 1941, completată după punerea în aplicare a planului „Barbarossa”, presupunea dislocarea trupelor germane și tranzitul lor prin Turcia (cu sau fără acordul ei) către Iran și mai departe în direcția a Canalului Suez. În aceste condiții, cercurile conducătoare ale Turciei au fost nevoite să demonstreze în toate modurile posibile loialitatea față de puterile Axei.

Succesele militare ale Germaniei au dus la consolidarea fracțiunii pro-germane în cercurile conducătoare (în special militare) ale Turciei. Apogeul influenței lor s-a produs în vara anului 1942, când un grup mare de trupe turcești au fost concentrate la granița sovieto-turcă, îndreptată spre Transcaucaz. Înfrângerea Wehrmacht-ului la Stalingrad și a armatei lui Rommel în Africa de Nord a rezolvat fără echivoc problema orientării politicii externe a Turciei, dar manevrele sale politice au continuat. Toate încercările diplomației britanice în legătură cu planurile balcanice ale lui W. Churchill de a implica Turcia în război de partea Aliaților au fost fără succes. Doar în ajunul înfrângerii Germaniei, Turcia i-a declarat război la 23 februarie 1945, pentru a deveni unul dintre fondatorii ONU.

Pentru țările arabe din regiune, cel de-al Doilea Război Mondial, s-a transformat într-o revenire serioasă la statul

colonial în fazele inițiale ale conflagrației, iar în fazele sale finale, majoritatea dintre ele au putut să-și consolideze staturitatea și să facă pași decisivi spre eliminarea dependenței coloniale. În ciuda faptului că cercurile conducătoare ale Marii Britanii au făcut o serie de pași pentru a oferi forțelor lor armate un spate suficient de puternic într-un viitor război, succesele rapide și eficiente ale Germaniei au provocat o speranță în rândurile naționaliștilor arabi în înfrângerea inamicului „tradițional” – Marea Britanie. Pornind de la principiul „dușmanul dușmanului meu îmi este mie prieten”, ei au crezut naiv că Germania susține ideea independenței țărilor arabe.

Tinzând să consolideze iluziile arabilor, Germania și Italia au publicat la 23 octombrie 1940 o declarație comună de simpatie pentru mișcarea de eliberare națională arabă, arabii fiind chemați să ia parte la dezmembrarea imperiului colonial britanic. În același timp, Germania planifica crearea unui mare imperiu colonial german cu includerea tuturor țărilor arabe din Orientul Mijlociu, cu excepția Arabiei Saudite și a Yemenului, care urmau a fi transformate în protectorate germane. Miza principală era Irakul. Guvernul lui Rashid Ali al-Gailani, venit la putere în primăvara anului 1940, a început negocierile cu țările Axei privind cooperarea militaro-politică, urmărind să obțină independența deplină și să creeze un stat arab unit format din Irak, Siria, Libanul și Palestina.

În august 1940, au început negocierile britano-irakiene, în cadrul cărora au fost înaintat un plan panarab și o cerere de asistență militară pentru reechiparea armatei irakiene. Dacă Marea Britanie ar fost de acord, guvernul irakian se angaja să declare război țărilor Axei și să-și trimită trupele în Africa de Nord. Revendicările panarabiștilor au fost

respinse. Marea Britanie, fiind bine informată despre contactele guvernului irakian cu puterile Axei, le-a cerut în martie 1941 irakienilor acordul asupra extinderii prezenței militare britanice și, de asemenea, diplomația britanică a susținut aripa probritanică din guvernul irakian. încercat să intensifice activitățile susținătorilor pro-britanici din guvern. Drept răspuns, în Irak a fost organizată la 1 aprilie 1941 o lovitură de stat militară și a fost creat un guvern de apărare națională, care a declarat că va urma o politică de neutralitate și de respectare strictă a tuturor obligațiilor internaționale ale Irakului.

Conștient că nu va putea rezista mult timp ofensivei britanice, guvernul apărării naționale apelează la puterile Axei pentru ajutor. Prin teritoriul Siriei, Germania nazistă începe furnizarea de arme de calibru mic și muniție și oferă împrumuturi în valoare de un milion de lire sterline. În același timp, în schimbul unui ajutor suplimentar, Germania solicită acordul Irakului pentru controlul militar german asupra industriei petroliere și a căilor ferate. Deși Irakul a respins aceste cereri, Germania decide să folosească trupele germane în războiul britano-irak și să acorde asistență Irakului, dar s-a dovedit a fi întârziată, deoarece la 1 iunie 1941, trupele britanice au intrat în Bagdad. Armata irakiană a fost învinsă, membrii guvernului au fost prinși și executați. În țară se introduce un regim de ocupație. Se creează un guvern, condus de liderul grupării pro-britanice, Nuri Said, care declară război Germaniei și Italiei în ianuarie 1943. În același an, stabilește relații diplomatice cu URSS.

O continuare firească a războiului britano-irakian a fost ocuparea Siriei și a Libanului de către trupele britanice. Armistițiul de la Compiègne din 22 iunie 1940 prevedea stabilirea controlului germano-italian asupra posesiunilor

coloniale ale Franței. În același timp, conducerea politică și militară germană a Siriei, care era considerată „pod către India”, a avut o importanță deosebită. Misiunea de control germano-italiană, sosită în Siria, s-a ocupat activ de pregătirea acestui „pod”. Pe această rută au fost livrate arme în Irak. În efortul de a elimina acest „pod”, și în același timp de a slăbi poziția rivalului său tradițional, cercurile conducătoare ale Marii Britanii decid să ocupe Siria și Libanul. La 8 iunie 1941, trupele britanice și unitățile franceze libere au lansat o ofensivă. Nici armata franceză, nici părți ale „forțelor speciale din Levant” (formațiuni coloniale cu personal arabi) nu au opus rezistență. Până la 13 iulie, întregul teritoriu al Siriei și Libanului a fost ocupat de trupele britanice. S-a instituit un regim de ocupație.

Totuși, pentru a preveni consolidarea mișcării de eliberare națională, care a primit un puternic impuls ca urmare a înfrângerii Franței, reprezentantul mișcării *Franța Liberă*, generalul Catroux, publică o declarație privind desființarea mandatelor. Pe 17 septembrie, guvernul generalului de Gaulle, în numele Franței, anunță recunoașterea independenței Siriei, iar pe 26 noiembrie – a Libanului.

Generalul de Gaulle, însă, ferm susținător al conservării imperiului colonial francez, a privit această recunoaștere ca pe o manevră politică, or în august a primit acordul Marii Britanii de a restabili administrația colonială și controlul francez asupra poliției și „forțelor speciale din Levant” (acordul de Gaulle-Littleton). Dar numai în a doua jumătate a anului 1943 francezii au reușit să-și restabilească dominația colonială, fapt care a provocat o aversiune din partea populației din Siria și Liban.

În fazele finale ale celui de-al Doilea Război Mondial, francezii au folosit în mod repetat forța militară pentru a

restabili situația antebelică, dar au fost forțați să se retragă treptat sub presiunea coaliției antihitleriste, mai ales a Marii Britanii, care urmărea eliminarea prezenței franceze în Orientul Mijlociu și transformarea lui într-o „rezervație britanică”.

Oricât de paradoxal ar părea, britanicii au încercat să folosească panarabismul pentru a-și atinge scopul. Ministrul britanic de externe Eden a declarat că lumea arabă este pregătită pentru unitate și că „oricare dintre proiectele lumii arabe, care va fi aprobat de toți”, va fi sprijinit de Marea Britanie. Dar situația militară de la acea vreme era efavorabilă unor astfel de inițiative. În februarie 1943, Eden a revenit din nou la această idee și deja în aprilie au apărut două proiecte pentru crearea unui stat arab unit: primul aparținea regelui Transiordaniei, Abdullah, și a fost numit „Planul Marii Sirii”. Planul presupunea crearea unui stat federal sau confederal, incluzând Siria, Libanul, Transiordania și Palestina, care să încheie cu Marea Britanie un acord de alianță după modelul tratatului cu Egiptul din 1936. Proiectul prevedea și crearea unor regiuni autonome pentru maroniți din Liban și evreii din Palestina, dar cu anularea *Declarației Balfour* și oprirea imigrației evreiești. La 8 aprilie 1943,

Al doilea proiect aparținea premierului irakian Nuri Said, numit „Planul Semilunii Fertile”. Proiectul reprezenta o modificare a celui dintâi, or presupunea crearea mai întâi a „Siriei Mare” sub auspiciile ONU, la care să se alătore apoi Irakul.

În iulie 1943 au început consultări între țările arabe cu privire la cele două proiecte, care s-au dezvoltat treptat într-o discuție asupra problemei ordinii postbelice. Toate proiectele de integrare au fost în cele din urmă respinse, iar la conferința care s-a deschis la 7 octombrie 1944 la Alexandria s-a decis crearea doar a unei organizații regionale arabe -

Liga Statelor Arabe (LSA). Acordul privind crearea LSA a fost semnat la 22 martie 1945 de Egipt, Irak, Arabia Saudită, Transiordania, Siria și Liban. Yemenul s-a alăturat acestuia în mai 1945.

Conferința de la Alexandria a scos în vileag contradicțiile dintre cele două grupuri arabe: primul, pro-britanic, care includea Irakul și Transiordania și al doilea, anti-britanic cu Egiptul și Arabia Saudită. Condițiile pentru formarea unei astfel de alianțe s-au dezvoltat abia spre sfârșitul războiului, când s-a confirmat prezența unor resurse petroliere mari și a început lupta dintre companiile americane și britanice pentru petrolul saudit. La 18 februarie 1943, guvernul SUA a declarat Arabia Saudită „o țară vitală pentru apărarea SUA” și extinde Lend-Lease Act în Arabia Saudită, prin care Ibn Saud primește 99 mln. dolari pentru soluționarea problemelor economice. După întâlnirea dintre F. Roosevelt și Ibn Saud, de la 14 februarie 1945, se vor încheia o serie de acorduri de cooperare militară și economică între cele două țări.

Astfel, în „rezervația britanică” a apărut o enclavă sub influență americană, care a consolidat capacitățile grupării saudite în lupta sa împotriva grupării hașemite (Irak și Transiordania) și a patronului său britanic. Poziția britanicilor, în ciuda dominației sale militare în regiune și a îndepărtării efective a Franței din aceasta, s-a dovedit a fi foarte fragilă. Bomba cu ceas care i-a aruncat în aer a fost conflictul arabo-evreiesc.

Acțiunile militare din regiunea Asia-Pacific.

Intrând în războiul împotriva Aliaților după atacul de la Pearl Harbor din 7 decembrie 1941 și deschiderea Frontului din Pacific, Japonia și-a urmărit propriile interese în această conflagrație.

În Războiul din Pacific, purta de Japonia între 1942 și 1945, operațiunile militare s-au desfășurat pe patru teatre principale de conflict:

- ✓ China,
- ✓ Oceanul Pacific central,
- ✓ Asia de sud-est și
- ✓ Asia de sud-vest.

Pe teritoriul chinez ocupat de japoneză încă în iarna anului 1938, s-a stabilit un regim colaboraționist cu capitala Nanjing condus de Wang Jingwei, deși niciuna dintre Marile Puteri, cu excepția Japoniei, nu l-a recunoscut. În noiembrie 1940, colaboraționistii au semnat un acord cu Japonia privind „bazele relațiilor dintre Japonia și China”, proclamând cooperarea regimului Wang Jingwei cu autoritățile militare japoneze împotriva forțelor comuniste. În noiembrie 1941, acest regim a anunțat că China a aderat la „pactul anti-Comintern”. Nici Chiang Kaishek, nici adversarii săi nu aveau capacități de a controla situația chiar și în propriile zone. În China, nu exista o armată unificată și organizată, lipsea obligativitatea serviciului militar și un sistem de completare a forțelor armate. Nici autoritățile japoneze de ocupație și regimul lui Wang Jingwei nu puteau controla situația de pe întreg teritoriul Chinei. Puterea lor se extindea doar asupra orașelor mari, asupra arterelor de transport și a unor teritorii de-a lungul principalelor căi ferate. Zonele rurale le scăpau de sub control imediat ce trupele japoneze le părăseau din cauza lipsei efectivelor suficiente pentru o ocupare completă a Chinei. Astfel au devenit posibile enclavile (regiuni întregi) controlate de comuniști care nu se subordonau niciunui regim chinezesc. Cea mai mare bază comunistă a rămas zona Yan'an din partea de nord a provinciei Shengxi - în zona de control japonez. Așa zisele „zone

eliberate” nu s-au format ca urmare a operațiunilor militare ale PCC împotriva japonezilor, acestea erau teritoriile prin care trecuse frontul , iar administrația GMD, slăbită de război, nu-și putea restabili autoritatea. În schimb, detașamentele PCC care nu participau la lupte și, prin urmare, au putut să-și păstreze efectivele umane, au preluat cu ușurință puterea și și-au creat propriile structuri politice.

Mărimea și configurația teritoriilor controlate de comuniști în timpul războiului s-au schimbat de multe ori, în funcție de cât de puternică era presiunea asupra lor din partea trupelor japoneze și a formațiunilor lui Chiang Kaishek. La rândul lor, formațiunile comuniste, au dus un război de gherilă atât împotriva trupelor din Chiang Kaishek, cât și împotriva japonezilor. PCC și-a văzut principala sarcină în acumularea de forțe pentru a-și stabili puterea în toată China după expulzarea trupelor japoneze. Relația ostilă dintre PCC și Chiang Kaishek, suspiciunea lor reciprocă și rivalitatea intensă nu au permis forțelor antijaponeze din China să acționeze împreună, ceea ce a redus eficacitatea luptei împotriva Japoniei.

Autoritatea lui Chiang Kaishek a fost subminat de despotismul și corupția regimului său, care erau evidente chiar și pentru cele mai interesate cercuri ale establishment-ului american și ale elitei britanice. Comuniștii chinezi, dimpotrivă, au luptat destul de abil pentru cauza eliberării naționale, canalizând naționalismul în ascensiune în fluxul principal al luptei pentru triumful idealurilor comuniste așa cum le înțelegea conducerea PCC și personal Mao Zedong. Dar rivalitatea comuniștilor cu GMD nu era singurul motiv al eficienței scăzute a rezistenței împotriva japonezilor. Ciang Kaishek a adoptat o strategie de rezistență pasivă și nu a întreprins vreo operațiune ofensivă împotriva forțelor japo-

neze. Profitând de superioritatea lor numerică militară și tehnică, trupele chineze au determinat forțele chineze să se retragă. Rolul forțelor armate ale comuniștilor și al armatelor din Chiang Kaishek în lupta împotriva agresiunii japoneze rămâne unul controversat în literatura de specialitate. Școala tradițională sovietică a exagerat contribuția militară a PCC, arătând pe comuniștii în calitate de principala forță de rezistență împotriva Japoniei. Savanții occidentali recunosc că milițiile PCC au ținut în suspans forțele japoneze și au lansat lovituri limitate, uneori importante, împotriva lor. Cu toate acestea, fragmentarea forțelor lor armate și resursele limitate ale CPC, nu au determinat situația strategică din China. Forțele armate ale GMD, în ciuda slăbiciunilor lor inerente, au „ținut” frontul împotriva japonezilor și de-a lungul întregii perioade a războiului din Pacific nu au încetat să lupte împotriva armatelor japoneze. După al Doilea Război Mondial, în Japonia a apărut o uriașă literatură de memorii dedicată acestei rezistențe. Este de remarcă faptul că aproape toți participanții la ostilitățile din China au descris trupele din Chiang Kaishek drept adversarul lor militar și practic nimeni nu a menționat despre vreun rol al detașamentelor comuniste.

Mersul operațiunilor militare din China nu erau în favoarea trupelor GMD, cu toate acestea în cercurile guvernamentale japoneze a apărut o anxietate cu privire la posibilitatea de a câștiga rapid războiul. Retrăgându-se sub presiunea forțelor japoneze, Chiang Kaishek nu a fost de acord să încheie pace în condiții japoneze. Japonia a cerut, în primul rând, recunoașterea independenței Manchukuo și, în al doilea rând, acordul pentru desfășurarea garnizoanelor japoneze în China ca garanție împotriva expansiunii comuniștilor. Chiang Kaishek nu era împotriva organizării unei

lupte comune împotriva comuniștilor și, în principiu, nu excludea nici recunoașterea Manciuco, dar generalisimusul nu era de acord să-și pună armata sub controlul japonezilor și să admită ocupația japoneză a Chinei. În ciuda presiunii diplomatice masive din partea Germaniei, Italiei și a regimului de la Vichy, guvernul Chiang Kaishek a refuzat în octombrie 1940 să negocieze cu Japonia și a continuat rezistența pasivă, deși oficial guvernul GMD încă nu se considera în stare de război cu Japonia.

Deoarece principalele porturi și regiunile de coastă ale Chinei se aflau sub control japonez, principala sursă de aprovizionare pentru guvernul chinez erau cele două căi ferate care legau sudul Chinei de coloniile britanice - Birmania și Indochina Franceză. Blocada lor a fost una dintre principalele ținte ale Japoniei în regiune. În iunie 1940, după ultimatumul Japoniei către autoritățile franceze din Indochina, aprovizionarea cu materiale către China de-a lungul drumului Indochina a fost oprită. În iulie 1940 Marea Britanie, aflată în dificultate din cauza situației din Europa, a fost de acord cu suspendarea temporară a transportului către China pe Căile ferate birmaneze. În august 1940, guvernul japonez, condus de prințul Konoe, a emis o declarație oficială despre „stabilirea unei noi ordini în Marea Asia de Est”, care conținea pretenția de a crea o sferă de influență japoneză, care să includă Indochina, Indiile de Est Olandeze, Malaya, Birmania și Filipine. Aspirațiile Japoniei i-au determinat poziția în negocierile cu Germania și Italia privind pregătirile pentru încheierea *Pactului Tripartit*. Prin semnarea la 27 septembrie 1940 *Pactului Tripartit*, Germania și Italia au recunoscut sfera de influență a Japoniei în Asia de Est, așa cum a fost definită în declarația din august a guvernului Konoe. S-a mai convenit că, în timp, dominația

Japoniei se va extinde și în Australia și Noua Zeelandă. Problema fostelor posesiuni germane din Micronezia, aflate sub mandat japonez, nu a fost menționată în mod specific. Sarcina Berlinului a fost de a determina Japonia să atace coloniile din Asia de Est ale Marii Britanii cât mai curând posibil, iar aspirațiile coloniale ale Germaniei s-au concentrat mai mult pe fostele posesiuni germane din Africa.

Până în vara anului 1942, Japonia a capturat toate coloniile și bazele principale ale Marii Britanii, SUA și Olandei din regiune: Malaya, Birmania, Filipine, Indiile Olandeze de Est, Indochina și o serie de insule din Aleutine. Japonia pregătea un desant în Australia și Noua Zeelandă. Dominația Japoniei pe mare era mai mult decât vădită. Regrupându-și forțele, în a doua jumătate a anului 1942, SUA au reușit să provoace o serie de contraatacuri puternice asupra armatei japoneze, paralizând inițiativa strategică a Japoniei. Trupele japoneze au fost respinse din Insulele Aleutine. După ce a fost învins de forțele americane la Fr. Guadalcanal din grupul Insulelor Solomon de lângă Australia, în iarna anului 1943, trupele japoneze au fost nevoite să se retragă de acolo. Superioritatea importantă a aviației americane a anulat avantajele navale ale Japoniei – flota japoneză a suferit pierderi colosale în urma atacurilor aeriene. După bătălia de la Stalingrad (februarie 1943), a devenit clar că și Germania se confrunta cu dificultăți tot mai mari în războiul cu URSS. Operațiunile coaliției antihitleriste împotriva Italiei condceau la iminenta retragere a Italiei din război. Japonia pierdea aliați, valoarea obligațiilor lor reciproce în temeiul *Pactului Tripartit* a scăzut brusc. La 20 ianuarie 1943 puterile Axei au semnat un acord economic japonez-germano-italian care prevedea „unirea celor două sfere economice” – europeană-africană sub auspiciile Germaniei și Italiei și a celei asiatice sub dominația

Japoniei. Pentru Japonia, care se confruntă cu semne clare de epuizare militară și economică, a fost important să câștige înțelegerea germană a intenției guvernului japonez de a stabili un control ferm, în special, asupra resurselor Indiilor de Est Olandeze, pe care Germania le pretindea. Industria nu a putut face față satisfacerii nevoilor de aprovizionare ale armatei și marinei. Din martie 1943, guvernul japonez a decis să treacă la apărarea strategică.

Japonia intenționa să compenseze slăbiciunea sa în confruntarea cu SUA și Marea Britanie prin mobilizarea naționalismului asiatic. În 1942-1943, în teritoriile ocupate Malaya, China, Indochina și Indiile Olandeze de Est, autoritățile de ocupație japoneze au expropriat proprietățile străine, subliniind că urmăreau să distrugă pozițiile puterilor non-asiatice în Asia. Ocupația japoneză nu a fost percepută la fel în diferite țări din Asia de Est. În Filipine, China și Malaya, japonezii au fost tratați cu ostilitate. Dar în Birmania, Indiile de Est Olandeze și Indochina Franceză, sosirea trupelor japoneze a fost percepută inițial cu entuziasm – ca o eliberare de sub jugul colonial. Simpatia pentru japonezi a fost remarcată mai ales în Birmania, care în august 1943, cu sprijinul Japoniei, s-a proclamat stat independent și a semnat un tratat de alianță cu Japonia. La 14 octombrie 1943 a fost proclamată independența Filipinelor, care a intrat și ea într-o alianță cu Japonia. Pe 21 octombrie, a fost proclamată crearea unui guvern al Indiei Libere condus de Subhas Chandra Bose.

Doar că în timp, brutalitatea regimului de ocupație japonez a dus la dezamăgirea forțelor naționale locale, care au organizat o rezistență împotriva ocupației japoneze. Alături de naționaliști, concurând cu aceștia, sub lozincile eliberării naționale se aflau grupurile comuniste și înrudite. În 1941,

pe teritoriul Chinei de Sud, cu participarea activă a comunistului vietnamez Ho Chi Minh, a fost creată prima organizație națională pro-comunistă din Asia de Est – Frontul Democrat al Luptei pentru Independență a Vietnamului. În 1942, în Filipine a apărut mișcarea de stânga anti-japoneză și anti-americană *Hukbalahap*. Grupuri naționaliste de stânga au activat în Malaya și Indiile de Est Olandeze. Mișcările din teritoriile ocupate de japonezi s-au dezvoltat pe fundalul unei puternice ascensiuni a valului național din India, unde, din 1942, gandhiștii au lansat o campanie pentru a acorda țării independența deplină. Acest lucru nu a putut decât să provoace alarma atât în Japonia, cât și în SUA, Marea Britanie și Olanda.

La Conferința de la Casablanca (ianuarie 1943), președintele Roosevelt a formulat pentru prima dată ideea de „capitulare necondiționată”, care a fost apoi acceptată de coaliția antihitleristă ca o condiție principală pentru un armistițiu cu puterile Pactului Tripartit. Neînțelegerile dintre Statele Unite și Marea Britanie cu privire la politica asiatică și la dezvoltarea postbelică a țărilor coloniale au devenit și mai accentuate în noiembrie 1943, când, în drum spre Teheran, Roosevelt și Churchill s-au oprit la Cairo, unde li s-au alăturat și Chiang Kaishek la o conferință. În *Declarația de la Cairo*, cei trei lideri de state au formulat o serie de condiții cheie pentru reconstrucția postbelică în Asia de Est și Pacific. SUA, Marea Britanie și China au declarat că scopul luptei lor împotriva Japoniei este de a opri și „pedepsi agresiunea Japoniei”. *Declarația de la Cairo* garanta Chinei returnarea tuturor teritoriilor anexate de Japonia, inclusiv Manciuria, Taiwan și Pescadores, precum și porturile Dalniy și Port Arthur. Partea sovietică nu a făcut niciun comentariu asupra textului declarației. Mai mult, la Teheran, URSS a

fost de acord în principiu să intre în război împotriva Japoniei după înfrângerea Germaniei.

În timpul războiului chino-japonez, URSS, ca și SUA, a oferit asistență militaro-tehnică, economică (arme, combustibil și lubrifianți) și de altă natură guvernului din Chiang Kaishek. Și PCC a beneficiat de ajutorul sovietic, mai ales că observatorii și consilierii sovietici au asistat permanent pe Mao Zedong la Yanan. URSS nu s-a opus Frontului Unit al PCC și GMD împotriva Japoniei și, în acest sens, a acționat pe un curs paralel cu SUA. Sprijinind comuniștii, URSS, a considerat până la sfârșitul războiului, posibilă unirea forțelor PCC și GMD, menținând în același timp conducerea supremă pentru Ciang Kaishek.

Chiang Kaishek nu a avut niciodată încredere în PCC și a fost de acord cu o coaliție cu comuniștii, doar cu condiția să-și păstreze dominația politică. În acest sens, a încercat să obțină garanții de la Moscova și Washington. Guvernul chinez a încercat să câștige URSS de partea ei, să o convingă să nu susțină și recunoască autoritatea politică a PCC. La Yalta, Aliații s-au înșeles asupra intrării URSS în războiul împotriva Japoniei, URSS reușind să obțină câteva puncte în favoarea sa.

După capitularea germaniei, Aliații reuniți la Potsdam, au publicat la 26 iulie 1945, o declarație prin care cereau capitularea necondiționată a Japoniei și defineau principiile unei politici coordonate a celor trei Puteri față de Japonia după încheierea ostilităților. Guvernul japonez nu a reacționat oficial la *Declarația de la Potsdam* a celor Trei Puteri. Iar la 6 august 1945, armata americană a bombardat orașul japonez Hiroshima. La 8 august 1945, Uniunea Sovietică și-a anunțat aderarea la Declarația de la Potsdam, subliniind că se va considera în război cu Japonia din 9 august.

În aceste condiții, URSS și China au semnat la 14 august 1945 *Tratatul de prietenie și alianță* pe o perioadă de 30 de ani. Tratatul prevedea:

- ✓ acordarea de asistență reciprocă în războiul împotriva Japoniei;
- ✓ refuzul părților de la negocieri separate pentru pace cu Japonia fără un acord reciproc;
- ✓ Părțile s-au angajat să-și construiască relațiile pe baza suveranității, neamestecului în treburile interne și recunoașterii integrității teritoriale;
- ✓ URSS recunoștea suveranitatea Chinei asupra celor trei provincii estice care făceau parte din Manchukuo.
- ✓ China și-a exprimat acordul să arendeze URSS baza navală din Port Arthur pentru 30 de ani. A fost semnat un acord separat privind portul Dairen (Dalny), acesta a fost declarat port liber, deschis pentru comerț și transport maritim din toate țările;
- ✓ a fost semnat un acord privind participarea URSS la exploatarea căilor ferate în Manciuria;
- ✓ Guvernul chinez s-a angajat să recunoască Republica Populară Mongolă în interiorul granițelor sale din 1945 ca stat independent după victoria asupra Japoniei, dacă un plebiscit va confirma voința poporului mongol pentru independență.

La 2 septembrie 1945 fost semnat actul de capitulare necondiționată a Japoniei la bordul cuirasatului american Missouri în Golful Tokyo, care a pus capăt celui de-al Doilea Război Mondial.

Africa în anii celui de-al Doilea Război Mondial.

Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a sporit importanța continentului african atât din punct de vedere economic, cât și din punct de vedere geostrategic. Controlul

Africii de Nord ar fi putut paraliza economia britanică, care nu ar fi ajuns în India și în alte colonii britanice (Australia, Noua Zeelandă). Pe teritoriul african au avut loc importante operațiuni militare (te teritoriul Libiei, al Egiptului, al Algeriei, Marocului, Tunisiei, Keniei, Somaliei, Etiopiei, Sudanului etc.), care au influențat desfășurarea războiului. Mai multe sute de mii de africani au fost mobilizați și au participat la acțiunile militare atât din Africa, cât și din Europa Occidentală și Orientul Mijlociu.

Pentru africani, al Doilea Război Mondial a început în anul 1935, când Italia a invadat Etiopia. Operațiunile militare ale italienilor s-au soldat cu ocuparea unei părți din Kenya și Sudan, dar începând ianarie 1941, armatele britanice, susținute de cele indiene, sudaneze și unitățile mișcării Franța liberă au organizat o contraofensivă, înfrângând armata italiană din Africa de Răsărit și eliberând teritoriile Somaliei, Eritreii și Etiopiei.

După capitularea Franței (22 iunie 1940) o bună parte a coloniilor franceze au trecut sub controlul regimului de la Vichy, deținându-l până în anul 1942. Cât privește coloniile Marii Britanii din Africa Ecuatorială, acestea aproape că nu au suferit de pe urma războiului. O activitate politico-militară extrem de intensă s-a înregistrat în anii celui de-al Doilea Război Mondial în țările arabe din nordul Africii.

În anii celui de-al Doilea Război Mondial, Marea Britanie nu a renunțat la ideea menținerii și consolidării pozițiilor sale în Orientul Apropiat, deși o parte a lumii arabe manifesta simpatii față de Germania.

Un rol important în realizarea planurilor britanice l-au avut Egiptul, care ca și în Primul Război Mondial a colaborat cu britanicii, sperând că după război armatele lor se vor retrage din teritoriile egiptene. Tototdată, egiptenii au reușit

să nu-și implice direct țara în război mult timp, guvernul Egiptului abținându-se să declare război Axei chiar și când Italia și-a trimis trupe în teritoriile egiptene (iunie 1940). Abia în februarie 1945, Egiptul a declara formal despre implicarea în război de partea Aliatilor, fapt ce i-a permis să fie una dintre țările fondatoare ale ONU. În luna martie 1945 a fost creată Liga Statelor Arabe, un proiect orientat împotriva celui britanic de constituire a unei federații de state arabe sub patronatul său. Marea Britanie nu s-a împotrivit proiectului Ligii statelor Arabe sperând că și-o va putea subordona. Doar că liderii de la Cairo mizau pe transformarea acestei Ligi într-o armă împotriva influenței britanicilor în regiune, mai ales că armate britanice continuau să fie dislocate în Egipt.

Algeria a sprijinit efortul de război al metropolei, mai mulți algerieni înrolându-se în armata franceză. După capitularea Franței, regimul de la Vichy a transformat Algeria într-o bază de materii prime pentru germania și Italia, dar după debarcarea armatelor britano-americane în noiembrie 1942, Algeria a trecut sub conducerea generalului de Gaulle.

În ce privește Tunisia, populația acestei țări era în mare parte progermană și după debarcarea britanicilor și americanilor în nordul Africii, Tunisia a fost ocupată de trupele germano-italiene. Toate structurile administrative franceze au fost lichidate și înlocuite cu altele germane, care și-au exercitat atribuțiile până în mai 1943. După capitularea germanilor și italienilor din Africa, în Tunisia au fost restabilită autoritatea franceză.

Și Marocul a trecut sub autoritatea Guvernului vichyst din vara anului 1940, dar debarcarea trupelor anglo-americane în Africa în noiembrie 1942 a fost eliberat. La Conferința interaliată de la Casablanca (14-24 ianuarie 1943) sultanul

Marocului Mohammed V ben Youssef le-a cerut britanicilor și americanilor sprijin pentru obținerea independenței. În august 1944 sultanul a obținut promisiunea generalului de Gaulle că va răsplăti efortul marocan din război prin revizuirea statutului de colonie al Marocului.

Libia a fost folosită de Italia în calitate de bază strategică și militară ppe parcursul celui de-al Doilea Război Mondial și transformată în teatru de război la sfârșitul anului 1942 și începutul anului 1943, când a fost ocupată de britanici. Dar libienii și-au revendicat independența abia după război.

Rezultatele și consecințele celui de-al Doilea Război Mondial pentru popoarele din Asia și Africa.

La războiul, care a durat 2 191 de zile, au luat parte 61 de state cu o populație de 1,7 mlrd. de oameni, adică $\frac{3}{4}$ din populație lumii. Operațiunile militare s-au desfășurat pe teritoriul a 40 de state din Europa, Asia și Africa. Au fost mobilizate pe fronturi circa 105 mln. de oameni, numărul morților-militari a ajuns la 15 mln.. În total au murit 55 mln. de oameni, 90 de mln. au fost răniți, inclusiv 28 de mln. au rămas invalizi. În urma înfrângerii Puterilor Axei, au fost eliminați de pe arena internațională actori importanți precum Germania, Italia, Japonia. În același timp, învingătorii – SUA, URSS și Marea Britanie – și-au consolidat pozițiile internaționale, fiind și arhitecții noii structuri internaționale și de securitate.

Al Doilea Război Mondial a pus capăt multipolarității și a format o lume bipolară – Blocul Vestic în frunte cu SUA și Lagărul Socialist (Blocul Estic) condus de URSS.

Al Doilea Război Mondial a avut un impact profund asupra înțelegerii problemelor de clasă, rasiale și politice din întreaga lume. De fapt, al Doilea Război Mondial a devenit un catalizator al crizei în imperiile coloniale și a contribuit la

transformarea naturii activității politice în Asia și pe întreg continentul african. Dacă, înainte de 1945, lupta popoarelor africane împotriva opresiunii coloniale, în cea mai mare parte, a fost dusă nu atât pentru autoguvernare, cât pentru un anumit grad de participare la guvernele existente, atunci după război cererea de independență promordială în programele tuturor organizațiilor africane care contau pe sprijinul poporului. Anul 1945 a fost un an de mare cotitură în istoria modernă a Africii. Cel mai important factor care a contribuit la creșterea spiritului de indignare în Africa în această perioadă a fost întoarcerea acasă a soldaților africani care au participat la cel de-al Doilea Război Mondial. Soldații africani rareori s-au bucurat de încredere din partea metropolelor, iar revoltele și protestele lor au jucat un rol important în dezvoltarea identității naționale africane. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial au avut loc tulburări deosebit de mari în rândul trupelor africane.

Africani s-au trezit implicați în cel de-al Doilea Război Mondial, târați într-un război străin la fel ca și în 1914. Din 1939, sute de mii de soldați din Africa de Vest au fost trimiși pe frontul european. Mai mulți locuitori ai coloniilor britanice au servit în război în calitate de hamali sau au efectuat alte lucrări pentru a servi trupele active. Deși au existat africani dispuși să se ofere voluntari pentru a lupta împotriva fascismului, în majoritatea cazurilor a avut loc mobilizări forțate. Peste un milion de soldați africani au luptat de partea puterilor coloniale în al Doilea Război Mondial.

În calitate de soldați sau prizonieri de război, africanii de pe front erau în strânsă legătură cu soldații europeni și cu realitățile vieții europene. Ei și-au dat seama că europenii sunt la fel de oameni muritori, vulnerabili, nici mai sus și nici mai buni decât ei înșiși. Trebuie remarcat faptul că

tratarea soldaților negri de către camarazii și comandanții lor de arme albi a fost adesea părtinitoare și nedreaptă.

Puțini dintre ei au înțeles inițial motivele războiului și semnificația pentru care luptau. Luptând în afara continentului african, soldații africani au fost impregnați de spiritul războiului antifascist și s-au întors acasă ații. În țările lor, foștii veterani de război nu doreau să se întoarcă la experineța antebelică, la munca prost plătită. În anii de război și postbelici au avut loc mitinguri masive, demonstrații, rebeliuni ale militarilor și foștilor soldați. Experiența militară a schimbat în multe privințe modul în care africanii își percep propria situație. Mulți veterani la întoarcerea în patrie au luat parte la mișcările de eliberare, dar unora dintre ei li s-a reproșat de luptătorii pentru independență faptul că au luptat de partea colonialiștilor și a asupritorilor.

Literatura recomandată:

Documente:

1. Rotaru Liliana. *Țările Asiei și Africii în prima jumătate a secolului XX. Documente și materiale cu note și comentarii*. Chișinău: CEP USM, 2013.
2. *Relații internaționale în acte și documente. Vol. II. 1939-1945*. –București: Editura didactică și pedagogică, 1976.

Surse istoriografice:

1. Moraru Pavel, *Relațiile internaționale în anii 1914-1947*, Cluj-Napoca: Editura Risoprint, 2013.
2. *Ближний Восток и Северная Африка во второй мировой войне* În: История второй мировой войны; под редакцией В. А. Ачкасова, С. А. Ланцова. Москва : Издательство Юрайт, 2019.
3. Воробьев Сергей, *Арабы и Вторая мировая война* În: Международная жизнь, №5-2018. http://www.elibrary.az/docs/jurnal/jrn2018_386.pdf

4. Гаврилов, Н.И., Рыбалкина И.Г. *Африка и вторая мировая война*. В: Народы Азии и Африки. 1985, №2, С. 31-47.
5. Гусаров В.И. *Африка во Второй мировой войне*. В: Восток (Oriens), 2005, № 34. сс.155-159.
6. *История войн в Тихом Океане*. Т. ШИМ. - Москва, 1983.
7. Кошкин А. *Япония. От Перл-Харбора до Тегерана*. В: Азия и Африка сегодня. -2002. -№ 11-12. -стр. 49-51.
8. Ланда Р.Г. *Вторая мировая война и страны Магриба*. В: Народы Азии и Африки. -1985. - №1. -С.63-73.
9. Летнев А. *Африка во Второй мировой войне*. В: Азия и Африка сегодня. -2005. - №4.
10. Поцхверия Б.М. *Вторая мировая война. (Причины возникновения? Ход войны? Влияние на Азию и Африку)*. В: Вопросы истории, 1988, № 1.
11. *Системная история международных отношений, 1918–2000* : в 4 т. Т. 1: События. 1918–1945 / под ред. А.Д. Богатурова. М. : Московский рабочий, 2000.
12. Смольняк И. В. *Проблема вступления Турции во Вторую мировую войну в дипломатии США и Великобритании (1942-1943 гг.)* В: Вестник ВятГУ. 2010. №2-1. <https://cyberleninka.ru/article/n/problema-vstupleniya-turtsii-vo-vtoruyu-mirovuyu-voynu-v-diplomatii-ssha-i-velikobritanii-1942-1943-gg>
13. Френкель М.Ю. *Вторая мировая война. Глобальная стратегия и Африка*. Москва, 1995.
14. Шпирт А.Ю. *Африка во Второй мировой войне*. Москва, 1959.
15. Юртаев В.И. *Ближний и Средний Восток во второй мировой войне*. <https://cyberleninka.ru/article/n/blizhniy-i-sredniy-vostok-vo-vtoroy-mirovoy-voyne>

CURS 4. Formarea sistemului de relații internaționale Yalta-Potsdam. Regiunea Asia-Pacific în primii ani postbelici.

Obiective de referință:

- ✓ să definească noțiunile; sistemul Yalta-Potsdam, „poziția de forță”, bloc militar-politic, ONU, război rece
- ✓ să identifice trăsăturile caracteristice ale sistemului de relații internaționale Yalta-Potsdam;
- ✓ să argumenteze specificul sistemului de relații internaționale Yalta-Potsdam;
- ✓ să stabilească locul și rolul țărilor Asiei și Africii în sistemul Yalta-Potsdam;
- ✓ să determine factorii care au contribuit la schimbarea strategiei internaționale a Puterilor după 1945
- ✓ să determine cauzele creării ONU;
- ✓ să estimeze termenii tratatelor de pace încheiate la Paris cu foștii aliați ai Germaniei;
- ✓ să identifice cauzele războiului rece;
- ✓ să formuleze și argumenteze poziția cu privire la sistemul de relații internaționale Yalta-Potsdam

Unități de conținut:

1. Comunitatea internațională la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Conferințele de la Yalta și Potsdam.
2. Schimbări fundamentale în situația internațională după al Doilea Război Mondial: *politica „poziției de forță”*; începutul formării sistemului de blocuri
3. Stabilitatea sistemului și factorul nuclear.
4. Premisele declanșării războiului rece.

Rezumat:

1. Comunitatea internațională la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial. Conferințele de la Yalta și Potsdam.

Relațiile internaționale după cel de-al Doilea Război Mondial au căpătat unele trăsături caracteristice calitativ noi. În lumea postbelică, interconexiunea dintre țări și regiuni a crescut enorm. Sistemul de relații internaționale a devenit cu adevărat cuprinzător, mondial. Apariția unor noi mijloace de comunicare a comprimat timpul și spațiul - se părea globul că s-a micșorat. Expresia instituțională a interdependenței sporite a diferitelor state a fost crearea și existența Organizației Națiunilor Unite (ONU). Carta ONU, adoptată la conferința de la San Francisco la 26 iunie 1945, a intrat în vigoare la 24 octombrie a aceluiași an. 50 de țări au devenit membri fondatori ai ONU. ONU se bazează pe principiul egalității suverane a tuturor membrilor săi, care și-au asumat obligația de a soluționa diferendele internaționale prin mijloace pașnice, de a se abține „în relațiile lor internaționale de la amenințarea sau utilizarea forței, fie împotriva inviolabilității teritoriale, fie a independenței politice a orice stat sau în orice alt mod, incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite.” Principala responsabilitate pentru menținerea păcii și securității internaționale a fost încredințată Consiliului de Securitate, care a fost împuternicit să acționeze în numele tuturor membrilor ONU. Până la 1 ianuarie 1966, Consiliul de Securitate era format din 11 membri, dintre care 5 membri permanenți: URSS, SUA, Marea Britanie, Franța și China. Deciziile asupra tuturor problemelor, cu excepția celor procedurale, erau considerate adoptate dacă nu un singur membru permanent al Consiliului de Securitate a votat împotriva lor (putere de veto).

Odată cu dezvoltarea sistemului postbelic de relații internaționale, diferite organizații politice și economice internaționale, guvernamentale și neguvernamentale, au dobândit un rol tot mai mare. Împreună cu statele, au început să acționeze ca subiecți ai sistemului de relații internaționale.

Mișcarea de eliberare națională a primit un impuls puternic și procesul ireprimabil de decolonizare a devenit ireversibil. Multe țări și popoare s-au transformat din obiecte în subiecte ale relațiilor internaționale. Dacă în 1945 doar patru state africane independente au devenit membre ale ONU (Egipt, Liberia, Etiopia, Uniunea Africii de Sud), atunci la începutul anilor '60 numărul lor se apropia de 30.

Europa și-a pierdut fostul rol principal în politica mondială. Zilele dominației „concertului puterilor europene” au devenit apanajul istoriei. Aceasta s-a manifestat în economie, în sfera militaro-politică, în demografie, în influență culturală și ideologică. Sistemul relațiilor internaționale, format după al Doilea Război Mondial a fost numit *Sistemul Yalta-Potsdam*. Numele în sine este destul de arbitrar. Conferințele „Celor Trei Mari” (liderii URSS, SUA și Marea Britanie) de la Ialta (4-11 februarie 1945) și de la Potsdam (17 iulie-2 august 1945) au conturat doar direcțiile generale ale organizării postbelice. În același timp, au fost adoptate câteva decizii specifice care au supraviețuit sistemului Ialta-Potsdam și rămân valabile până în zilele noastre.

Astfel, la *Conferința de la Yalta* din februarie 1945, Aliații au convenit asupra:

- ✓ URSS s-a angajat să înceapă un război împotriva Japoniei în cel mult trei luni de la victoria asupra Germaniei;
- ✓ SUA și Marea Britanie au recunoscut status quo-ul în Orientul Îndepărtat în ceea ce privește existența

Mongoliei Exterioare ca entitate independentă de facto de China;

- ✓ s-a ajuns la un consens cu privire la întoarcerea Sahalinului de Sud și Insulelor Kurile către URSS;
- ✓ SUA și Marea Britanie au recunoscut necesitatea restabilirii condițiilor de participare a URSS la exploatarea căilor ferate în Manciuria „asigurând interesele prioritare ale Uniunii Sovietice”;
- ✓ URSS, SUA și Marea Britanie au convenit că URSS va primi dreptul de a folosi baza navală din Port Arthur. Portul Dairen trebuia să fie internaționalizat și deschis navelor comerciale din toate țările;
- ✓ URSS și-a exprimat disponibilitatea de a încheia un acord de prietenie și alianță cu Chiang Kaishek în interesul de a duce o luptă comună împotriva Japoniei.

La *Conferința de la Potsdam* din iulie-august 1945 s-a decis:

- ✓ retrocedarea tuturor anexiunilor făcute de Germani după 1937 și separarea Austriei de Germania;
- ✓ declarația obiectivelor ocupării Germaniei de către Aliați: demilitarizarea, denazificarea, democratizarea și demonopolizarea țării;
- ✓ Acordul de la Potsdam, care cerea împărțirea Germaniei și Austriei în câte patru zone de ocupație, (asupra căroră se căzuse de acord, în principiu, la Conferința de la Ialta), ca și împărțirea similară a celor două capitale, Berlin, respectiv Viena;
- ✓ acordul pentru punerea sub acuzare și judecarea criminalilor de război nașiști;
- ✓ granițele vechi și noi ale Poloniei;
- ✓ stabilirea liniei Oder-Neisse ca frontieră a Poloniei postbelice;

- ✓ expulzarea germanilor rămași în afara granițelor Germaniei postbelice;
- ✓ acordul asupra reparațiilor de război;
- ✓ Polonia nu a fost trecută pe lista beneficiarilor compensațiilor plătite de Germania, pentru că ar fi urmat să primească o parte de 15% din compensațiile cuvenite URSS.

Schimbări fundamentale în situația internațională după al Doilea Război Mondial.

Sistemul Yalta-Potsdam al relațiilor internaționale se baza pe noul echilibru de forțe care se dezvoltase ca urmare a celui de-al Doilea Război Mondial. Cea mai importantă caracteristică a Sistemului a fost consolidarea pozițiilor internaționale ale SUA și URSS. Comitetul Șefilor de Stat Major al SUA, în recomandările sale către Departamentul de Stat din august 1944, nota: „După înfrângerea Japoniei, doar SUA și URSS vor rămâne puteri militare de primă clasă datorită combinației dintre locația geografică și enormul potențial militar”.

Germania a fost învinsă și de ceva timp a încetat să mai existe ca stat independent, Japonia s-a predat și s-a transformat într-o țară ocupată. Italia a fost învinsă și și-a pierdut influența internațională. Franța trecea prin dificultăți economice și politice și nu mai putea pretinde la rolul principal pe care l-a jucat înainte de al Doilea Război Mondial. Chiar și Marea Britanie, așa cum a devenit, a ieșit din război slăbită financiar și economic, pierzând puterea și stabilitatea imperiului său.

Influența decisivă a URSS și SUA asupra întregului sistem Yalta-Potsdam al relațiilor internaționale i-a conferit un caracter bipolar. Mai târziu, URSS și Statele Unite au început să fie numite cele două superputeri ale lumii post-

belice. Ei au fost garanții noului sistem de relații internaționale. În același timp, bipolaritatea sistemului Ialta-Potsdam nu era absolută, URSS și SUA nu puteau controla toți subiecții și toate evenimentele vieții internaționale. În anii '50, decolonizarea a contribuit la formarea Mișcării de Nealinierii. Prima conferință a țărilor nealiniatelor a avut loc în 1961 la Belgrad. Participanții la Mișcarea de nealinierii și-au bazat politica externă pe principiile:

- ✓ neparticipării la blocuri militare,
- ✓ refuzul de a-și pune la dispoziție teritoriul pentru crearea bazelor militare străine,
- ✓ lichidarea colonialismului,
- ✓ reglementarea pașnică a problemelor internaționale,
- ✓ dezvoltarea unei cooperări dintre statele egale în drepturi și coexistența pașnică.

Această Mișcare a fost forțată să țină seama de natura bipolară a echilibrului de putere pe arena internațională, dar a căutat să iasă din logica confruntării blocurilor. În anii '60-'70 au apărut noi centre de putere: Europa de Vest, China, apoi Japonia. Incapabile să concureze cu URSS și SUA, aceste noi centre de putere i-au forțat totuși să ia în considerare ponderea lor sporită în afacerile internaționale.

Cu toate acestea, SUA și URSS erau cei doi poli ai sistemului Ialta-Potsdam, stâlpii săi. Pozițiile lor definitorii în cadrul sistemului sunt incontestabile, deși nu s-au redus la simplă egalitate, au fost asimetrice. SUA au intrat în lumea postbelică cu o predominanță incontestabilă în sfera economică și financiară. Nu degeaba autorii occidentali au numit Statele Unite „arsenalul democrației” – producția lor industrială a primit un impuls stimulat imens în timpul războiului. La sfârșitul războiului, SUA deținea aproximativ 1/2 din producția industrială a lumii, aproximativ 1/3 din expor-

turile mondiale de mărfuri și mai mult de 1/2 din rezervele totale de aur.

În iunie 1944, conferința de la Bretton Woods a decis crearea Fondului Monetar Internațional și a Băncii Internaționale pentru Reconstrucție și Dezvoltare, iar SUA au câștigat o influență decisivă asupra activităților acestor instituții financiare internaționale. A fost creat sistemul Bretton Woods de relații financiare internaționale, care s-a concentrat pe prevalența dolarului în reglementările internaționale și s-a bazat pe schimbul liber al dolarului pentru aur la o rată fixă: o uncie troy de aur pentru 35 de dolari. Treptat, aspectele economice și financiare ale relațiilor internaționale au căpătat din ce în ce mai multă importanță. SUA dețineau o armată foarte bine echipată, cu experiență în operațiuni militare, o forță aeriană uriașă, o flotă mai puternică decât toate celelalte flote din lume la un loc. În iulie 1945, SUA au testat cu succes o armă nucleară, iar pe 6 și 9 august au aruncat primele bombe atomice asupra orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki. Astfel, SUA au dobândit un monopol nuclear, ceea ce le-a consolidat semnificativ pozițiile internaționale. În august 1945, liderii americani l-au asigurat pe șeful guvernului francez Charles de Gaulle: „SUA au o nouă armă, bomba atomică, care va face orice agresor să se retragă”. SUA dețineau și mijloacele de a livra arme nucleare sub formă de bombardiere strategice.

Către începutul perioadei postbelice, forțele armate americane se aflau în Europa de Vest, inclusiv în partea de vest a Germaniei și a Austriei, au ocupat Japonia, au ocupat Filipine și o serie de alte insule din regiunea Pacificului și au fost staționate în China și Coreea de Sud. În termeni politici și ideologici, SUA au fost privite ca un bastion al „democrației occidentale”, ca un bastion de încredere al „lumii libere”. S-au

opus regimurilor totalitare și colonialismului clasic. Statele Unite ale Americii au avut o influență internațională extraordinară. Ei au adus o contribuție incontestabilă la obținerea victoriei asupra blocului de agresori atât prin eforturi militare, cât și economice (programul Lend-Lease). Președinții F.D. Roosevelt și H. Truman au jucat un rol important în gruparea „celor Trei Mari”. SUA s-ar putea baza pe o puternică alianță militaro-politică cu Marea Britanie. SUA au fost cele care au inițiat crearea Națiunilor Unite, au primit un loc de membru permanent al Consiliului de Securitate al ONU și au putut să se bazeze pe majoritatea voturilor la sesiunile Adunării Generale a ONU.

URSS a intrat în lumea postbelică în aureola principallui învingător al nazismului, o forță importantă în coaliția antihitleristă. Eforturile eroice ale Armatei Roșii și ale poporului sovietic au stârnit respect și admirație, iar uneori chiar și teamă. Potrivit datelor americane, forțele armate sovietice numărau în august 1945 aproximativ 16 mln. de oameni, iar forțele americane aproximativ 12 mln. de oameni. Adevărat, observatorii obiectivi credeau că Armata Roșie era inferioară aliaților occidentali în ceea ce privește nivelul și calitatea armelor. În august 1945, diplomații francezi raportau de la Washington la Paris: „Orice ai spune, Rusia a ieșit din acest război în stare de oboseală. Contactele pe care le-au avut autoritățile americane din Germania cu trupele sovietice i-au convins de superioritatea incontestabilă a armatei Statelor Unite... Rușii au oameni, dar nu au suficient echipament.” Cu toate acestea, nivelul ridicat general al capacității de luptă a Armatei Roșii, care a câștigat victorii strălucitoare și a cucerit Berlinul, nu a fost pus la îndoială. Până la sfârșitul războiului, trupele sovietice staționau în Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România și Bulgaria. Ei au

luat parte la eliberarea Iugoslaviei și a Albaniei, o mică zonă de graniță a Norvegiei. Armata Roșie a ocupat Germania de Est și estul Austriei. Reprezentanții sovietici au îndeplinit funcții de control în Finlanda. Trupele sovietice erau staționate în partea de nord a Iranului, unde au intrat în august 1941 pentru a suprima activitățile cercurilor pro-germane din această țară. În Orientul Îndepărtat, forțele Armatei Roșii au ocupat partea de sud a Sahalinului și Insulele Kuril, care au fost retrase prin deciziile „Trei Mari” URSS; erau situate în nord-estul Chinei și în partea de nord a Coreei.

I.V. Stalin a profitat la maximum de situația militaro-politică pentru a realiza acorduri benefice cu partenerii din coaliția antihitleristă. Conducerea sovietică a insistat asupra încorporării Vestului Ucrainei și Vestului Belarusului, Estoniei, Letoniei, Lituaniei, Basarabiei și Bucovinei de Nord în Uniunea Sovietică, precum și schimbările de la granița cu Finlanda după „războiul de iarnă” din anii 1939 -1940. A primit chiar și câteva noi achiziții teritoriale: orașul Königsberg cu teritoriul adiacent (azi Kaliningrad), regiunea Petsamo din secțiunea de nord a graniței cu Finlanda, Ucraina transcarpatică (în baza unui acord între URSS și Cehoslovacia în 1945), Sahalin de Sud, Insulele Kurile. Aliații occidentali au recunoscut dreptul URSS la o „zonă de securitate” de-a lungul granițelor sale europene – a însemnat crearea în țările vecine a unor guverne prietene cu Uniunea Sovietică, orientate către Moscova în politica externă. Până la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, influența internațională a URSS a crescut considerabil. Iosif Stalin a fost un participant cu drepturi depline la întâlnirile „celor Trei Mari” și a condus o corespondență intensă cu președinții SUA și șefii de guvern ai Marii Britanii. URSS a semnat tratate de alianță (sau prietenie) și cooperare postbelică și asistență reciprocă cu Marea Britanie, Franța, Cehoslovacia,

Iugoslavia, Polonia, China. URSS a devenit unul dintre fondatorii ONU și un membru permanent al Consiliului de Securitate al acesteia. Dacă înainte de războiu cu Germania, URSS avea relații diplomatice cu 26 de state, atunci până la sfârșitul războiului - deja cu 52. În ultima perioadă a războiului, URSS, împreună cu SUA și Marea Britanie, au jucat un rol important rol principal în rezolvarea problemelor politicii mondiale și, în mare măsură, a participat la determinarea soartei viitoare a unui număr de state și popoare.

Conducerea stalinistă a folosit mișcarea comunistă ca instrument al activităților sale internaționale. În ciuda dizolvării Internaționalei Comuniste în mai-iunie 1943, partidele comuniste au continuat să se concentreze asupra Moscovei în dezvoltarea liniei lor strategice. Conducerea sovietică a trimis directive partidelor comuniste, le-a coordonat și controlat activitățile, în special în sfera internațională. Comuniștii au ieșit din război cu o autoritate și o greutate politică sporite ca luptători împotriva fascismului, ca cei mai activi participanți ai mișcării de rezistență. În țările din Europa de Est și de Sud-Est, comuniștii fie au format guverne, fie au jucat un rol de conducere în ele. Miniștrii comuniști au făcut parte din guvernele mai multor țări vest-europene: Italia, Franța, Belgia, Danemarca și unele altele. Partidele comuniste italiene și franceze au devenit partide masive și influente care au influențat întreaga viață politică a țărilor lor. În general, victoria asupra fascismului a presupus discreditarea forțelor tradiționale de dreapta din Europa și o trecere la stânga, ascensiunea mișcării democratice. Odată cu asimetria puterii și influenței URSS și SUA, aceste două puteri au ocupat o poziție decisivă în sistemul Ialta-Potsdam. Bipolaritatea a fost consolidată și faptul că ambele Puteri aveau aliați și sateliți. URSS și SUA au format sub auspiciile

lor organizații economice internaționale, blocuri militaro-politice, organizații propagandistice-ideologice.

Stabilitatea sistemului și factorul nuclear.

Bipolaritatea Sistemului Ialta-Potsdam i-a oferit o anumită stabilitate. Cei doi poli, garanții sistemului, s-au echilibrat reciproc, și-au menținut echilibrul general, au controlat aliații și, într-o măsură sau alta, au reglementat conflictele apărute. Ambele puteri, în ciuda tuturor contradicțiilor profunde, erau interesate să păstreze „regulile jocului” inerente sistemului existent.

O trăsătură caracteristică a Sistemului Yalta-Potsdam al relațiilor internaționale a fost recunoașterea reciprocă tacită a sferelor lor de influență de către superputeri. Mai exact, era vorba de recunoașterea de către Occident a sferei de influență a URSS, pentru că în afara acesteia, într-o formă sau alta, a prevalat influența Occidentului. Discutând cu G. Dimitrov în august 1945 hotărârile Conferinței de la Potsdam privind Bulgaria și Balcanii în ansamblu, Comisarul Poporului sovietic pentru Afaceri Externe V. Molotov nota: „Practic, aceste decizii ne sunt benefice. De fapt, această sferă de influență ne este recunoscută”. Stabilirea limitelor sferei de influență sovietică a avut loc într-o luptă tensionată, printr-o serie de ciocniri de politică externă. Cu toate acestea, după încheierea scindării Europei, Occidentul nu a intervenit în evenimentele din „comunitatea socialistă” nici în perioada crizelor politice acute (Ungaria – 1956, Cehoslovacia – 1968 etc.). Situația a fost mai complicată în *Lumea a treia*, în țările din zona intermediară. Anticolonialismul, combinat cu dorința URSS de a-și afirma influența într-un număr de țări din Asia, Africa și America Latină, a dat naștere la o serie de conflicte internaționale grave de la mijlocul anilor 1950.

Factorul nuclear a jucat un rol important în sistemul

Yalta-Potsdam al relațiilor internaționale. Primii proprietari de arme nucleare au fost SUA, care în iulie 1945, au efectuat primul test de succes al unui dispozitiv nuclear, iar pe 6 și 9 august același an au aruncat bombe atomice asupra orașelor japoneze Hiroshima și Nagasaki. Uniunea Sovietică a devenit proprietarul bombei atomice în august 1949, acest lucru a fost anunțat în septembrie. Marea Britanie în 1952, Franța în 1960 și Republica Populară Chineză în 1964 au devenit și ele membre ale „clubului atomic”.

Astfel, SUA au deținut un monopol atomic din 1945 până în 1949. Dar nici în această perioadă, armele atomice americane, combinate cu mijloacele de livrare disponibile (bombardiere strategice), nu au creat o oportunitate reală pentru SUA de a câștiga un nou război mondial. Prin urmare, chiar și atunci, bomba atomică a întărit mai degrabă politica externă americană, a făcut-o mai dură și mai asertivă. În același timp, conducerea stalinistă a căutat să demonstreze absența respectării excesive la presiunea atomică americană, ceea ce a făcut ca politica externă sovietică să fie mai puțin predispusă la compromis. Armele atomice și-au adus contribuția la geneza confruntării dintre SUA și URSS, la formarea unui sistem bipolar de apărare. S-a desfășurat o cursă a înarmărilor, care a devenit parte integrantă a ordinii internaționale postbelice. Situația s-a schimbat semnificativ după 1949, când atât SUA, cât și URSS au devenit proprietarii arsenalelor nucleare. Elemente noi semnificative au apărut încă din 1957, odată cu lansarea cu succes a primului satelit artificial sovietic al Pământului, când URSS a stabilit producția de rachete balistice intercontinentale capabile să lovească teritoriul SUA. Armele nucleare au devenit un factor de „reținere”. Niciuna dintre cele două superputeri nu ar fi riscat un conflict larg în fața unei lovituri de răzbunare care ar putea provoca pagube

inacceptabile. URSS și SUA păreau să se blocheze reciproc, ambele puteri au încercat să prevină un război major.

Armele nucleare au introdus elemente calitativ noi în relațiile internaționale. Utilizarea lui ar fi amenințat cu nimicirea unui număr mare de oameni și cu distrugerea colosală. În plus, efectul său asupra atmosferei și contaminarea radioactivă a zonei ar fi putut avea un efect devastator asupra regiunilor vaste ale globului și asupra planetei în ansamblu. Posibilitatea utilizării armelor nucleare a obligat să revizuiască formula clasică a teoreticianului militar german al sec. XIX K. Clausewitz: „Războiul este continuarea politicii prin alte mijloace”. Realizarea obiectivelor politice prin mijlocul războiului s-a dovedit imposibilă. Potențialele nucleare au exercitat un efect stabilizator asupra sistemului de relații internaționale Yalta-Potsdam, prevenind escaladarea periculoasă conflictelor care anterior duceau adesea la război. Armele nucleare au avut un efect serios asupra politicianilor de toate dimensiunile și responsabilitățile. I-a forțat pe liderii celor mai puternice state să-și coraporteze acțiunile cu pericolul unei catastrofe globale care nu ar fi cruțat pe nimeni care trăiește pe Pământ. Rezultatul general al celui de-al Doilea Război Mondial a fost finalizarea unui lung proces de formare a lumii ca organism politic integral, unificat intern. De acum înainte, dezvoltarea fiecărei părți separate a ei a fost asociată cu starea lumii în ansamblu și, dimpotrivă, starea întregului sistem internațional depindea de starea de lucruri în fiecare parte separată și în toate împreună.

Literatura recomandată:

Documente:

1. *Системная история международных отношений, 1918–2003* : в 4 т. Т. 4: Документы. 1945–2003 / под ред. А.Д. Богатурова. М. : Московский рабочий, 2004.

2. *Тегеран — Ялта — Потсдам: Сборник документов /* Сост.: Ш. П. Санакоев, Б. А. Цыбулевский, М., 1970.

Surse istoriografice:

1. Alexăndrescu Mihai, *The International Environment in 1946–47. Between Peace Negotiations and Balance of Powers*, In: *Transylvanian Review*, 2017, XXVI(2):17-26
2. Horowitz D. *From Yalta to Vietnam: American Foreign Policy in the Cold War*. — N.Y. 1967.
3. *The Cambridge History of Japan*. Volume 6: The Twentieth Century. Edited by: Peter Duus, 1989.
4. Garthoff R.L. *Detente and Confrontation. American-Soviet Relations from Nixon to Reagan*. Washington, D.C., 1985.
5. *Советская внешняя политика в годы «холодной войны». 1945 – 1985*. Москва, 1995.
6. *Системная история международных отношений в двух томах/Под ред. А.Д. Богатурова. Т. 3 : События, 1945–2003 / под ред. А.Д. Богатурова. Москва: Московский рабочий, 2003.*
7. Эннио Ди Нольфо. *История международных отношений(1918-1999 гг.); В 2т. /Пер с ит .; Под ред. М.М. Наринского. Москва, 2003. Т.2.*
8. Кабардин М. С. *Ялтинско-Потсдамская система международных отношений: создание, развитие и прекращение ее действия*. В: Молодой ученый, 2014, №11,с. 305-307. URL <https://moluch.ru/archive/70/12063/>.
9. Печатнов В.О. *Сталин, Рузвельт, Трумэн: СССР и США в 1940-х гг.* Москва, 2006.
10. Рыкун Г. Н., Огаркова И.В. *Исторический опыт формирования Ялтинско-Потсдамской системы международных отношений*, В: Гуманитарные и юридические исследования. 2018. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/istoricheskiy-opyt-formirovaniya-yaltinsko-potsdamskoy-sistemy-mezhdunarodnyh-otnosheniy>.

CURS 5. Prăbușirea sistemului colonial. Mișcarea de nealinier

Obiective de independență:

- ✓ să explice noțiunile: *colonialism*, *neocolonialism*, *mișcarea de nealinier*, *neutralitate pozitivă*, *coexistență pașnică*;
- ✓ să aprecieze politica neocolonială a fostelor metropole în țările „lumii a treia”;
- ✓ să evalueze rolul celor două supraputeri SUA și URSS în procesul de destrămare a sistemului colonial mondial și crearea noilor state independente în Asia și Africa;
- ✓ să stabilească locul și rolul țărilor „lumii a treia” în cadrul „războiului rece”;
- ✓ să stabilească interdependența dintre confruntarea dintre cele două sisteme în anii „războiului rece” și crearea Mișcării de nealinier;
- ✓ să identifice principiile și etapele evoluției Mișcarea de nealinier;
- ✓ să analizeze direcțiile de activitate ale Mișcării de nealinier;
- ✓ să determine raportul de interdependență dintre crearea mișcării de nealinier a lumii afro-asiatice și intensificarea mișcărilor de eliberare națională din țările Africii;
- ✓ să interpreteze principiile coexistenței pașnice expuse în *Declarația despre contribuție la pacea universală și colaborare* adoptată la Conferința de la Bandung (1955);
- ✓ să argumenteze faptul că doctrina nealinierii a permis statelor membre să manevreze între cele două mari

- puteri în anii „războiului rece”;
- ✓ să estimeze evoluția nealinierii de la „perioada liderilor charismatici” la cea a „statelor” după 1989/1991.

Unități de conținut:

1. Destrămarea sistemului colonial mondial.
2. Neocolonialismul – noua formă a relațiilor dintre fostele colonii și Marile Puteri.
3. Rolul țărilor afro-asiatice în relațiile internaționale ale războiului rece.

Noțiuni:

- ❖ *colonialism* – formă de dominație ideologică, politică sau culturală a unui stat asupra unui teritoriu (numit de obicei „colonie”), care atrage după sine și o stare de dependență economică a coloniei respective. Reprezintă un sistem de relații inegale între puterea colonială și colonie și deseori între coloniști și populația indigenă;
- ❖ *decolonizare* – proces de destrămare și lichidare a sistemului colonial mondial; procesul prin care coloniile își obțin independența (adică accesul la suveranitatea națională) în raport cu metropola lor; inversarea procesului expansiunii imperialiste europene care a provocat consecințe politice, sociale, economice, culturale și lingvistice;
- ❖ *neocolonialism* – formă a dependenței indirecte a fostelor colonii de fostele lor metropole sau alte state dezvoltate;
- ❖ *mișcare de nealinierie* – organizație interguvernamentală de state care se consideră aliate neoficial cu sau împotriva unui bloc de putere majoră.

- ❖ *neutralitate pozitivă* – (sau activă sau neangajare sau nealinieră) accepțiune nouă a noțiunii de neutralitate, concretizată într-o atitudine declarată a unui mare număr de state, de neangajare militară. A fost îmbrățișată de peste 80 state din Asia, Africa și America Latină, mai ales cele care și-au dobândit independența după al Doilea Război Mondial.
- ❖ *coexistență pașnică* – principiu de bază al relațiilor internaționale dintre state cu sisteme sociale diferite, potrivit căruia aceste state se angajează să trăiască în pace și să rezolve litigiile dintre ele fără a apela la forța armată. A fost dezvoltată și aplicată de URSS în diferite perioade ale *războiului rece*, în contextul unei politici externe predominant marxiste-leniniste.

Destrămarea sistemului colonial mondial.

Decolonizarea coloniilor europene din Africa și Asia a fost poate cel mai important proces istoric al secolului al XX-lea. În mai puțin de două decenii, din 1947 până la mijlocul anilor 1960, mai multe imperii coloniale au dispărut și zeci de noi națiuni au devenit independente. În total, fusese nevoie de mai mult de trei secole pentru extinderea și consolidarea acestor imperii. Comparativ cu acest lung interval de timp, scurta perioadă de decolonizare pare a fi doar un moment trecător în cursul istoriei și totuși este de cea mai mare importanță. Utilizarea curentă a acestui termen așa cum este reflectată în dicționare este unul destul de îngust. A „decoloniza” înseamnă „a elibera o colonie, pentru a-i acorda independența”. Această explicație atribuie acțiunea exclusiv guvernelor metropolitane. Dar Moritz Julius Bonn (1873–1965), savantul care a inventat termenul „decolonizare” în anii '30 a avut altceva în vedere. Bonn a fost un econo-

mist german care a predat la London School of Economics. Contribuind la elaborarea articolului „Imperialism” pentru Enciclopedia științelor sociale în 1932, el a utilizat termenul „decolonizare”. Mai târziu (1938) a explicat în detaliu sensul acestui termen în cartea *The Crumbling of Empire. The Disintegration of World Economy*. Cu acest nou termen a vrut să caracterizeze mișcări ale popoarelor supuse care doreau să pună capăt și stăpânirii coloniale ca tendință a evoluțiilor globale, care a dus la dispariția imperiilor coloniale. Bonn considera că imperialismul și globalizarea sunt ele însele rădăcinile principale ale decolonizării.

Al Doilea Război Mondial a fost un accelerator într-o evoluție deja veche: Primul Război Mondial a subminat imperiile coloniale, iar cel de-al Doilea Război Mondial a fost catalizatorul mișcării de emancipare a popoarelor coloniale.

Factorii decolonizării:

Reducerea puterii economice și politico-militară a metropolelor care a demarat în prima jumătate a sec. XX și incapacitatea metropolelor de a mai administra coloniile și de a ține în frâu mișcările naționale și anticoloniale. Înfrângerile militare umilitoare și divergențele interne (în special în Franța) au diminuat prestigiul metropolei. Pe de altă parte, economiile naționale ale Puterilor europene coloniale erau epuizate, iar obiectivul principal al statelor occidentale era reconstrucția lor și nu afacerile coloniale. Expeditiile care au avut drept scop restabilirea autorității metropolitane în colonii, au fost percepute ca o povară grea de către națiunile din metropolă.

Acutizarea contradicțiilor dintre sistemul democratic al majorității metropolelor și sistemul autocrat (deși într-o serie de colonii acest sistem a fost liberalizat în prima jumătate a sec. XX). Metropolelor le venea tot mai greu să explice „stan-

dardele duble” și operau concesiile politice forțelor naționale din colonii.

Noua etapă în dezvoltarea forțelor de producție a însemnat reducerea rolului coloniilor în procesul de producție al metropolelor. Sistemul colonial clasic nu se mai justifica din punct de vedere economic, astfel spus a devenit falimentar;

Creșterea continuă a cheltuielilor pentru administrarea coloniilor, atât a funcționarilor, cât și a instituțiilor de menținere a ordinii publice, armatelor. Pe fundalul crizelor economice postbelice din metropole și a presiunii forțelor naționaliste din colonii, întreținerea coloniilor era tot mai costisitoare și o acțiune foarte nepopulară politică. Al Doilea Război Mondial a devastat și a slăbit metropolele, în special Franța și Regatul Unit, aducându-le în imposibilitatea de a se confrunța cu costul reprimării oponenților colonizării. Unele cercuri de afaceri subliniau că menținerea coloniilor este costisitoare și că este mai bine să se îndrepte spre comerțul cu Statele Unite și către integrarea europeană. Dat fiind că informațiile au evoluat, opinia publică occidentală a înțeles treptat că colonizarea este un impas.

Procesul invers proporțional primului de consolidare a pozițiilor capitalului național în țările coloniale. De ex. Dacă în 1896 fabricile de textile indiene asigurau cu marfă lor necesitățile țării în proporție de 8%, spre 1945 - 75%. Sub influența directă a colonialismului în lumea afro-asiatică a derulat procesul de formare a noilor elite capitaliste de funcționari, antreprenori, mari latifundiași care simțeau tot mai acut presiunea metropolelor. Acest proces era însoțit de creșterea influenței partidelor și organizațiilor politice ale elitei în rândul maselor, fapt care indica asupra capacității acestor partide de a mobiliza masele și de organiza lupta anticolonială și națională (Congresul partidului din India (1885),

Partidul Național Vietnamez (1927) și Partidul Național indonezian (1927), Acțiunile marocane (1934), Partidul Popular Algerian (1937) etc.). Gradul de dezvoltare al conștiinței naționale a populațiilor coloniale era direct proporțional cu forța elitelor locale și a capitalului național.

Dezvoltarea economică și socială a popoarelor din colonii în timpul celui de-al Doilea Război Mondial a condus la creșterea gradului de profesionalism a liderilor naționali și a mișcărilor de eliberare națională (Japonezii au stimulat mișcările pentru independență în Asia de Est. Forțele anti-coloniale, mult mai puternice după Primul Război Mondial, s-au consolidat în cruciadă împotriva totalitarismului și au accelerat decolonizarea în țările lumii a treia.) Pentru Asia: Japonezii au cucerit fără niciun foc de armă Indochina franceză, Malaezia britanică și din Indiile Orientale olandeze, viitoarea Indonezia. Japonezii, jucându-se cu sentimente naționaliste, cer popoarelor colonizate să se unească împotriva colonizatorului alb. Mitul superiorității omului alb, care stă la baza dominației ideologice a puterilor coloniale asupra popoarelor colonizate, este puternic zdruncinat.

Dacă cele două principale puteri coloniale europene, Franța și Marea Britanie, se află în partea câștigătoare a Axei (Roma, Berlin, Tokio), este în parte pentru că ei s-au bazat pe forțele oferite de popoarele colonizate. Britanicii au mobilizat două milioane de indieni, Franța liberă a lui de Gaulle, a găsit cel mai mare contingent al soldaților săi din Africa de Nord și Africa Neagră care se afla sub dominația franceză. Cele două puteri coloniale se angajează apoi să reconsidere relația dintre metropolă și coloniile sale. Promisiunea britanică a unei noi constituții în India și discursul său în Brazzaville, în 1944 al generalului de Gaulle, prin care spune că vrea să asocieze popoarele dependente în administrarea

țarilor lor, cu toate acestea, ei au respins orice idee de independență.

În contextul *războiului rece*, cele două blocuri încercau să-și consolideze influența în lume după al Doilea Război Mondial din contul continentului afro-asiatic iar naționaliștii știaau că s-ar putea baza pe sentimentele anticoloniale ale celor două superputeri:

- SUA au luptat pentru independența lor împotriva Marii Britanii și nu vor sprijini Imperiul Britanic, nici vreo formă de putere colonială (dacă SUA au susținut pe francezi în Indochina, a fost din cauza doctrinei de izolare împotriva comunismului). Originea anticolonialismului american stă în principiul dreptului națiunilor la autodeterminare a lui Wilson și în barierele protecționiste în colonii, care blocau accesul capitalului american în colonii și zone de influență a europenilor și frâneau dezvoltarea industriei americane.
- Pe de altă parte, doctrina comunistă, care, de asemenea era de la natura ei anticolonială, a determinat URSS să sprijine toate mișcările naționaliste, fie ele marxiste sau de altă culoare cu bani, bunuri și arme. În condițiile *războiului rece*, aceasta a devenit parte a unei strategii globale anti-occidentale, având drept aliați partidele comuniste, sovieticii luptau împotriva dominației coloniale și pentru extinderea sferei sale de influență;
- ONU, de asemenea, a jucat rolul său, care prin *Carta sa* a condamnat în mod explicit asuprirea popoarelor. Țările lumii a treia s-au alăturat treptat ONU și au militat sistematic împotriva colonialismului, împotriva imperiilor europene. După după Conferința afro-asiatică de la Bandung 1955 MEN s-a accelerat (Conferința de la Bandung a fost urmată în 1957 de Conferința

solidarității afro-asiatice de la Cairo, care a constituit un pas important în crearea Mișcării de Nealinieră și conștientizarea neocolonialismului promovată de SUA și URSS)

Dezvoltarea economiei mondiale și reducerea rolului coloniilor în procesul de producție. În lumea industrial dezvoltată se utilizau din ce în ce mai mult înlocuitorii sintetici ai mai multor materii prime, fapt care scădea din rentabilitatea exploatării materiilor prime de origine naturală din lumea afro-asiatică. Fibre sintetice și artificiale, materialele plastice, cauziucul sintetic etc. Astfel, industria textilă a Occidentului utiliza cca 1/3 de fibre sintetice și artificiale. În anul 1964 producția de cauciuc sintetic a întrecut producția de cauciuc natural

Dezvoltarea tehnicii militare, inclusiv a aviației, iar mai târziu a armei atomice, care a condus la reducerea rolului strategic al unor colonii, importante în epoca flotelor maritime.

Decolonizarea începe în Asia. Toate țările asiatice au câștigat independența între anii 1945 și 1955. Mișcarea sa extins apoi în Africa (mai întâi în Africa de Nord și apoi în Africa Neagră). Majoritatea țărilor africane au obținut independență între 1955 și 1965. Etapele destrămării sistemului colonial mondial:

1. 1945-1960 – prima etapă a destrămării sistemului colonial mondial. Tendințele etapei: consolidarea independenței fostelor semicolonii; avântul mișcărilor naționale și anticoloniale în colonii și semicolonii; crearea statelor naționale în Asia; înființarea Mișcării de Nealinieră a țărilor care și-au obținut independența. În această etapă cca 1,2 mlrtd. de oameni s-au eliberat de sub dominația colonială. Pe harta lumii au

apărut mai mult de 15 state suverane, în care locuiau cca 4/5 din totalul populației coloniilor. Între 1945 și 1960 și-au obținut independența Filipinele (1945), cea mai mare colonie britanică – India și Pakistan (1947), Ceylon (1948), Siria și Liban (1943, retragerea trupelor franceze- 1946), Vietnamul (în rezultatul războiului pu independență 1945 – 1954), Indonezia (1949), Malaezia (1957), Libia (1951), Tunisia și Marocul (1956), Coreea a fost eliberată de sub dominația japoneză și pe teritoriul peninsulei au fost create RPDC și Republica Coreea și războiul civil din China (1946-1949) s-a sfârșit cu victoria comuniștilor și crearea Republicii Populare Chineze. Decolonizarea s-a produs în această cale atât pe cale pașnică, cât și pe calea violentă a confruntărilor de diferite feluri. Decolonizarea Orientului Mijlociu s-a realizat pe cale pașnică. În ciuda reticenței și a unor incidente, Franța și-a abandonat mandatele în Liban și Siria în 1946 (sub presiunea britanică). În același an, britanicii au acordat independența Transjordaniei și, în 1948, s-au retras din Palestina, dar au lăsat față în față pe israelieni și palestinieni. De asemenea, după al Dolea război Mondial, Marea Britanie a acordat independență celei mai mari colonii ale sale – India Britanică, formând pe teritoriul Indiei Britanice la 15 august 1947 două state independente India – stat federal cu capitala la Delhi și care reunea teritorii cu o majoritate hindusă și Pakistanul, alcătuit din 2 provincii – Pakistanul Oriental și Pakistanul Occidental cu capitala la Islamabad și cu o populație majoritar musulmană.

Britanicii au refuzat însă independența Malaeziei, or aceasta prezenta un interes economic pentru britanici

(bogăția în staniu și cauciuc) și unul strategic considerabil. Înființată în 1948, Federația Malaeziei a rămas sub control britanic până în 1957. Detașată din Malaezia din 1946, Singapore a câștigat independența abia în 1965. Decolonizarea Indoneziei (sau Indiilor de Est olandeze) este, de asemenea, contradictorie. După capitularea Japoniei (care a ocupat țara din 1942), Sukarno a proclamat independența țării la 17 august 1945. Olandezii nu-l acceptă și să încerce să recâștige controlul asupra administrării fostei colonii. Aceștia au lansat două operațiuni militare în acest scop în 1947 și 1948. Războiul de gherilă, sprijit de URSS și presiunea țărilor din Asia, a SUA și ONU au forțat Olanda să admită în decembrie 1949 suveranitatea deplină a fostei colonii. O uniune hollando-indoneziană este creată pe picior de egalitate. A fost denunțată de către indonezienii în 1954. La această dată, ultimele legături cu Olanda sunt rupte.

Indochina este un alt exemplu de decolonizare violentă: ocupația japoneză a pus sub semnul întrebării dominația franceză. ocupația japoneză a dus la apariția unor mișcări naționaliste, cum ar fi Vietminh, fondată în 1941 de Ho Chi Minh. Această mișcare comunistă și-a stabilit obiectivul de a lupta împotriva japonezilor și francezilor pentru a elibera Vietnamul și a crea o republică democratică. La 2 septembrie 1945 – comuniștii vietnamezi exploatând vacuumul de putere care se crease după plecarea japonezilor au proclamat independența Vietnamului; în același timp, amiralul D'argenlieu primește de la generalul de Gaulle ordin de a restabili suveranitatea franceze în Indochina. Urmează în 1945-1954 un Război de independență al Vietnamului, iar la 21 iunie 1954, Conferința de la Geneva recunoaște independența Vietnamului (împărțit la paralela 17), Laosului și Cambogiei.

2. 1960- 1975 – etapa hotărâtoare a destrămării sistemului colonial mondial. Centrul decolonizării devine continentul african, iar în anul 1960 – decretat de ONU “anul Africii” – 17 țări din Africa au obținut independența. În 1960 – ONU adoptă rezoluția nr. 1514 *Declarația cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale* și în 1961 – ONU a creat *Comitetul Special pentru decolonizare* cu scopul monitorizării punerii în aplicare a Declarației cu privire la decolonizare. În anii '60 au obținut independență 44 foste posesiuni coloniale din Africa și Asia: 1971 – independența Bahreinului (MB), Oman și Emiratele Unite Arabe. Anul 1975 – lichidarea coloniilor portugheze (Mozambic, Angola) a semnat destrămarea sistemului colonial în Africa și crearea “Lumii a treia”.

Trăsăturile etapei 1960-1975:

- ✓ centrul decolonizării devine continentul African;
- ✓ crearea „lumii a treia”;
- ✓ apariția fenomenului neocolonialismului și crearea mecanismelor neocoloniale;
- ✓ restructurarea relațiilor internaționale: crearea blocurilor economice și politice și atragerea/implicarea statelor tinere din „lumea a treia”;
- ✓ alegerea căilor de dezvoltare ale noilor state independente din lumea afro-asiatică: calea socialistă de dezvoltare; calea democratică și calea a treia (care reiese din specificul național);
- ✓ apariția fenomenului solidarității afro-asiatice a țărilor din Asia și Africa – crearea mișcării de nealinieri (1955, Bandung: Iosif Broz Tito, Jawaharlal Nehru, Zhou Enlai);

3. *mijlocul anilor '70 – 1991* – etapa a treia a decolonizării, când are loc formarea unor noi state independente în Africa (Djibuti, Zimbabwe, Eritreea), dar și etapa dezvoltării postcoloniale a fostelor colonii afro-asiatice, când are loc diferențierea social-economică a statelor afro-asiatice. Statele independente din Asia și Africa s-au transformat într-o forță independentă pe arena internațională, care încercau să-și identifice calea de dezvoltare: socialistă, capitalistă, „calea a III-a”. Totodată are loc consolidarea sistemului neocolonial. Etapa se încheie cu destrămarea URSS (1991) și decolonizarea fostului Imperiu Sovietic, pe teritoriul căruia s-au creat statele independente – Armenia, Georgia, Azerbaidjan, Kirghâzstan, Kazahstan, Uzbekistan, Turkmenistan.

Neocolonialismul – noua formă a relațiilor dintre fostele colonii și Marile Puteri.

Destrămarea imperiilor coloniale și a sistemului colonial mondial nu a însemnat desființarea fenomenului colonial. Există o moștenire complexă a stăpânirii coloniale, care ar fi scăpat de atenția noastră dacă ne oprim în acel moment. În cele mai multe cazuri, elitele naționale care i-a înlocuit pe conducătorii coloniali a preluat statul ca o întreprindere în funcțiune cu tot instrumente de guvernare. Ei au acceptat și granițele statelor coloniale de parcă ar fi „naturale”. Programe elaborate de mișcările naționale înainte „transferul puterii” au fost adesea abandonate în interesul consolidării noului stat. Stilurile de viață, adoptate în perioada colonială, au persistat încă mult timp. Leopold

În acest context a fost introdus termenul „post-colonialism” și au existat dezbateri aprinse despre „cultura hibridă” și despre relația dintre putere și cunoaștere, așa cum sunt

exemplificate de „orientalism”. Un alt subiect controversat, care a dat naștere la dezbateri aprinse, este „neocolonialismul”. Acest termen a fost adesea folosit ca slogan de către cei care au fost dezamăgiți de rezultatele decolonizării. „Țara promisă”, pe care ei o sperase după dobândirea independenței, i-a ocolit. Prin urmare, au susținut că independența politică formală nu face decât să mascheze realitatea dură a dependenței economice continue.

Neocolonialismul – este definit ca o nouă formă a relațiilor dintre fostele colonii și Marile Puteri, o formă a dependenței indirecte a fostelor colonii de fostele lor metropole sau alte state dezvoltate. Termenul este folosit pentru a descrie relațiile dintre țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare sau „Lumea a treia”, după decolonizarea lor.

Printre premisele conservării unor relații de tip colonial dintre fostele colonii și fostele metropole sau a formării unor relații neocoloniale dintre noile state independente din Asia și Africa și noile Mari Puteri ale războiului rece sunt:

- ✓ subdezvoltarea economică a majorității lor;
- ✓ specializarea îngustă a economiilor;
- ✓ lipsa sau slaba dezvoltare a capitalului național;
- ✓ tradiționalismul și conservatorismul structurilor sociale;
- ✓ absența practicii politice, a liderilor/elitei politice care ar fi putut asigura funcționarea unui stat independent;
- ✓ lipsa unei armate pentru apărarea independenței;
- ✓ conflictele politice, confesionale și etnice
- ✓ elita intelectuală slab dezvoltată și lipsa unui sistem național de educare a intelectualității și specialiștilor de înaltă calificare;
- ✓ legăturile seculare dintre metropole și colonii, etc;

- ✓ interesele economice și politice ale fostelor metropole în Asia și Africa (mai ales în contextul *războiului rece*),

Toate acestea, precum și alte realități socio-economice și politico-militare au asigurat păstrarea dependenței fostelor colonii de fostele metropole, dar într-o formă indirectă.

Termenul *neocolonialism* a fost dezvoltat de marxiști și este utilizat, în general, de stânga politică. Poate fi considerat armă ideologică din arsenalul *războiului rece*. În prezent retorica neocolonială este folosită de unii promotori ai teoriei conspiratiei, care susțin ideea stabilirii unui guvern mondial, indiferent de opiniile politice ale statelor. Inițial, a fost utilizat, în special cu referire la Africa, la scurt timp după procesul de decolonizare care a urmat celui de-al Doilea Război Mondial. După obținerea independenței, unii lideri naționali și grupuri de opoziție au afirmat că țările lor sunt supuse unor noi forme de colonialism, impuse de fostele puteri coloniale și alte țări dezvoltate. Kwame Nkrumah, - liderul noului stat independent Ghana (1957), a fost unul dintre figurile notabile care a utilizat termenul, definindu-l în lucrarea lui „Neocolonialismul - ultima etapă a Imperialismului” (1965) – „Neocolonialismul, ca și colonialismul , este o încercare de a exporta conflictele sociale din țările capitaliste. Rezultatul neocolonialismului este că capitalul străin este utilizat pentru exploatarea, mai degrabă decât pentru dezvoltarea acelor părți ale lumii mai puțin dezvoltate. În perioada neocolonială mai degrabă cresc investițiile decât scade diferența între țările bogate și cele sărace ale lumii”.

Adepții neocolonialismului, au elaborat termenul *neocolonialism paternalist* care implică convingerea puterilor neocoloniale că subiecții lor coloniali beneficiază de dominația asupra lor.

Criticii neocolonialismului, argumentând că neocolonialismul are un caracter exploatare și rasist, susțin că acest lucru este doar o justificare pentru a păstra hegemonia politică și exploatarea economică a coloniilor din trecut, și că justificările sunt reformularea modernă a conceptelor misiunii civilizatoare din sec. XIX.

Pârghiile/mecanismele neocoloniale sunt foarte diverse și de multe ori foarte subtile, funcționând în mai multe domenii: economic și financiar, politic și militar, administrativ, religios, ideologic și cultural etc.

Printre *pârghiile/mecanismele economico-financiare* sunt: exportul de capital – metoda principală de obținere a profitului; industrializarea parțială: ex. statele dezvoltate construiesc în fostele colonii întreprinderi cu ciclul incomplet de producție, ceea ce permite de a păstra asemenea țări ca și piețe de desfacere; acordarea împrumuturilor/creditelor pentru dezvoltare (Africa Neagră creditase împrumuturi de 31,6 mlrd \$ în 1975. În 2000 – 370 mlrd \$. Țările Africii plătesc în fiecare an (doar dobânzile la credite) la FMI și Banca Mondială de cinci ori mai mult decât „primește sub formă de împrumuturi de asistență pentru dezvoltare”); încheierea tratatelor economice inegale (de ex. În anul 1958 - Tratatul Franței lui Charles de Gaulle cu unele state din Africa în schimbul asigurării stabilității valutare și investițiilor franceze, statele Africane - foste colonii franceze, se obligau să plaseze cele mai profitabile comenzi de stat unor firme franceze. Firma “Bouygues” câteva decenii a câștigat toate proiectele în Cote d’Ivoire. Cel mai semnificativ exemplu este cel al companiei petroliere Elf, care ar fi „făcut” politica statului francez în Gabon, Camerun, Nigeria și Congo - Brazzaville și Angola, și chiar a fost responsabil pentru izbucnirea sau continuarea războaielor civile din aceste trei

țări); monopolizarea anumitor sfere ale economiei (de ex. companiile Bouygues (utilitati), Bolloré (transport, logistica), care dețineau o poziție de hegemon în anumite state din Africa și se implicau în politica internă susținând liderii lor care le-au asigurat pozițiile); conservarea intenționată a structurii specializate a economiilor țărilor în curs de dezvoltare (de ex. țări producătoare de petrol, bumbac, cafea, cupru etc.); controlul Corporațiilor Transnaționale asupra pieței și comerțului mondial; dictarea prețurilor la mărfurile/produsele vândute/cumpărate de țările „lumii a treia” și a condițiilor de producție; ex. prețurile la petrol până la 1973; sau la cafea, bumbac și alte materii prime cumpărate de statele dezvoltate de la fostele colonii și invers controlul asupra prețurilor la mărfurile vândute de țările industriale în fostele colonii; transferul „producțiilor necologice”, sau care consumă o resurse mari de forță de muncă, îngroparea deșeurilor toxice, mai ales în Africa (ex. în Europa conservarea 1 tonă de deșeuri =1000 \$, în SUA=2000\$, în Africa – de la 40/50\$ la 3,5\$ în unele țări) etc.

Pârghiile/mecanismele politice urmăreau (urmăresc) scopul să conserveze dominația economică a fostelor metropole prin susținerea regimurilor politice sau liderilor convenabili; aplicarea dublelor standarde – fiind state democratice, în majoritatea lor, statele dezvoltate nu întotdeauna au susținut democratizarea statelor din Africa sau Asia, dând preferință regimurilor dictatoriale/autoritare și dictatori (de ex. Idi Amin – dictatorul din Uganda a fost susținut de Marea Britanie, iar între 1971-1979 de URSS; Franța a susținut deschis regimul lui Bocasse în Republica Central Africană 1976-1979, etc.); suportul diplomatic la nivel internațional (mai ales URSS); statele puternice intervin în afacerile politice ale țărilor din „lumea a treia” în numele păcii, democrației,

drepturilor omului. Extinderea ONG-urilor umanitare care decurg din dreptul de intervenție umanitară, recunoscut de ONU este perceput uneori de către teoreticienii conspirației ca o strategie a țărilor occidentale pentru a extinde influența lor și a-și impune ideile lor în întreaga lume crearea rețelelor politice – dintre care cea mai importantă dintre ele este *rețeaua Foccart* (Jacques Foccart „Monsieur Afrique” – omul cel mai important după de Gaulle în Republica a V-a, care era responsabil pentru relațiile cu Africa (1960-1997), a activat pentru a configura „prietenii” printre liderii africani prin toate mijloacele mai ales celeneortodoxe – lovituri de stat, corupție, șantaj, intervenție militară. A numit Africa „câmpul devănătoare al Franței”. Mișcările democratice dincolo de sfera de influență a statului francez au fost sistematic combătute prin mijloace economice, diplomatice și militare, inclusiv încurajarea de războaie, asasinat și fraudă electorală).

Pârghiile/mecanisme militare au fost aplicate acolo unde lipsa armatelor naționale și a tehnicii militare, a cadrelor militare naționale au determinat intervenția statelor dezvoltate prin încheierea unor acorduri de cooperare militară, care permit unor țări să-și păstreze un rol dominant, intervenții în cazul unor amenințări externe sau interne. Bazele militare franceze constituie, prin urmare, pilonii francezie din Africa, în țări precum Senegal, Gabon, Ciad și Coasta de Fildeș.

Intervenția armată, atât sub drapelul ONU, cât și individual, oferind guvernelor mercenari: 1958 Franța s-a obligat să-și deplaseze armata în Africa Franceză oricând pentru susținerea regimurilor politice “legale”; URSS – în Egipt și țările arabe; SUA – Coreea de Sud; intervenția britanică în Sierra Leone 2002. Vânzarea de arme și asigurarea cu tehnică și armament militar. Ex, în 1971 Franța a oferit lui

Mobutu Sese Seku arme în timpul războiului civil din Zair; președintele Angolei José Eduardo dos Santos în 1994 a primit de la Franța și Rusia arme în sumă de 790 milioane dolari. Și serviciile secrete au constituit pe toată perioada războiului rece un element foarte important al promovării relațiilor neocoloniale.

*Pârghiile/mecanisme*le ideologice și culturale au urmărit scopul să propage ideologiile oficiale ale statelor dezvoltate în perioada *războiului rece*, dar și după consumarea acestui fenomen, prin crearea și subvenționarea partidelor politice, organizațiilor obștești și organizațiilor nonguvernamentale, prin angajarea în organisme internaționale. De fapt acestea au fost o formă a imperialismului cultural modern, care urmăreau să creeze și să consolideze mentalități coloniale prin mijloace culturale, cum ar fi mass-media, limbă, religie și educație, în cele din urmă pentru motive economice. Mentalitatea colonială - accesul la putere și succesul este posibil prin asocierea la o filieră străină; prin cunoașterea unei limbi străine, a culturii și obiceiurilor străine (gesturi, îmbrăcăminte, comportament, relații). Mecanisme: importul sau perpetuarea moravurilor sau elementelor culturale din fostele state coloniale sau dezvoltate: sistemul educațional, școală, limbă, modul de viață, literatura, filmul, arta etc. acordarea unor burse de studii în centrele universitare ale fostelor metropole, reprezentanților fostelor colonii pentru crearea chiar și a unor relații personale, etc.

Rolul țărilor afro-asiatice în relațiile internaționale ale războiului rece.

Al Doilea Război Mondial a jucat un rol un puternic stimulator al proceselor de eliberare de sub dominația colonială și semicolonială a țărilor din Asia și Africa (în special a regiunilor din Asia de Sud-Est și Orientul Mijlociu). Situația

din Asia de Sud-Est a fost complicată de faptul că Franța și Olanda încercau să recâștige pozițiile de foști stăpâni în Indochina și Indonezia. Parisul a creat Uniunea Franceză a Indochinei, care includea Vietnam, Laosul și Cambodgia în care au fost restabilite regimurile monarhice și a încercat să lichideze Vietminhul – adversarul acestora, susținuți de Moscova în nordul extrem al țării.

În decembrie 1948 trupele olandeze au capturat Yogyakarta, capitala Indoneziei, care și-a proclamat independența în septembrie 1945 și au arestat guvernul nou proclamat. Acțiunile olandezilor au provocat un val de proteste în lume și rezistența forțelor politice naționale. Pentru că nu a fost susținută de aliații occidentali, Olanda s-a retras și s-a împăcat cu formarea Republicii Indonezia în august 1950.

Revenite în Birmania în 1944, autoritățile britanice au căutat să consolideze pozițiile forțelor anticomuniste. În ianuarie 1948, puterea în Birmania a fost transferată guvernului național, care până în 1950 a luptat împotriva detașamentelor de partizani comuniști și a minorităților naționale.

Înainte de revenirea în Birmania, autoritățile coloniale britanice s-au retras din India. Sciziunea mișcării de eliberare națională indiană a condus la faptul că în august 1947 pe subcontinentul indian au fost create două dominioane independente - India (Uniunea Indiană) și Pakistan. După numărul de locuitori, India independentă era de aproape cinci ori mai mare decât Pakistanul, iar cel din urmă a fost constituit din două teritorii în nord-vestul și estul subcontinentului. Procesul de consolidare a celor două state, care, pe lângă definirea granițelor, a constat și în unirea statelor (principatelor) indiene semiindependente, a durat aproximativ doi ani. Disputa cu privire la soarta celui mai nordic stat, Jammu și Cașmir, a dus la un conflict armat între India

și Pakistan. Stabilizarea situației pe subcontinent a fost posibilă abia câte 1950. La începutul anului 1948, o altă colonie britanică din partea de sud a Asiei a devenit independentă - insula Ceylon, care, în calitate de dominion, ca și India și Pakistanul, a intrat în componența Commonwealth-ului.

În prima perioadă postbelică, poziția britanicilor în regiunea Orientului Mijlociu era dominantă. Anglia și-a păstrat controlul asupra Canalului Suez, precum și bazele militare din regatele Egiptului, Irakului și Transiordaniei (din 1949 Iordania). Franța către 1945 își pierduse controlul asupra teritoriilor aflate sub mandatul său, Siria și Liban. SUA erau interesate în mod special de două chestiuni – soarta Palestinei, unde americanii au susținut aspirația sioniștilor de a-și forma unui stat evreiesc, și consolidarea poziției companiilor lor petroliere din Arabia Saudită. Într-un efort de a evita responsabilitatea împovărătoare, Londra a apelat în 1947 la ONU pentru ajutor, iar în mai 1948 a anunțat că renunță la Mandatul Palestinei. Drept urmare, a fost proclamată independența Israelului, care a fost recunoscut de SUA și URSS. Un număr de state arabe au intrat în război împotriva Israelului în 1948, dar au fost învinse până la sfârșitul anului și în prima jumătate a anului 1949 părțile au încheiat acorduri de încetare a ostilităților. O parte a regiunilor locuite de arabi palestinieni au ajuns sub controlul Iordanian, al Egiptului și Siriei.

Dupa razboi, în prim-planul relațiilor internaționale s-a profilat confruntare între cele două superputeri – SUA și URSS. Arena principală din orient a confruntărilor dintre Puteri a constituit-o Regiunea Asia-Pacific. Folosind sprijinul trupelor sovietice și a administrației care ocupau temporar regiunile de nord-est ale Chinei și operând din 1946 în condiții de aprofundare a divergențelor dintre URSS

și SUA, comuniștii conduși de Mao Zedong au lansat operațiuni militare împotriva GMD și au preluat controlul deplin în China continentală. La 1 octombrie 1949, la Beijing a fost proclamată Republica Populară Chineză (RPC). Naționaliștii au reușit să-și păstreze puterea pe insula Taiwan (Formosa), unde a fost creat guvernul Republicii China.

Puțin mai devreme, Coreea a fost divizată în zone de ocupație a celor două Puteri – foști aliați în cel de-al Doilea Război Mondial. În 1948 în sudul peninsulei a fost creată Republica Coreea (Coreea de Sud), iar la nord - Republica Populară Democrată Coreea (Coreea de Nord). Confor unei decizii comune, trupele sovietice și cele americane au fost retrase din zonele lor de ocupație până la mijlocul anului 1949. Cu toate acestea, un an mai târziu, la sfârșitul lunii iunie 1950, trupele din Coreea de Nord a trecut linia de demarcație și trei zile mai târziu a ocupat capitala Coreei de Sud, orașul Seul. SUA au folosit ONU pentru a crea o forță multinațională sub steagul acestei organizații pentru a-și proteja aliatul. Armatele SUA-ONU au reușit până în toamna anului 1950 să restabilească echilibrul și chiar au avansat spre nord, ocupând capitala RPDC, Phenian. RPC s-a alăturat conflictului cu o armată consistentă, care acționa ca detașamente de „voluntari chinezi”, a trecut granița și a împins inamicul înapoi în extremul sudul peninsulei. La începutul anului 1951, forțele ONU sub comanda americană a intrat în ofensivă și a împins trupele nord-coreene și chineze după linia de demarcație. Din iulie 1951 au început negocierile pentru încheierea unui armistițiu, deși războiul a mai continuat încă doi ani. Războiul din Coreea 1950-1953 a fost cel mai grav război dintre toate războaiele din a doua jumătate a sec. XX după consecințele umanitare.

Venirea comuniștilor la putere în China a avut un efect

important asupra situației din Indochina, în primul rând din Vietnam. Trupele Viet Minhului au intrat în ofensivă și au ocupat tot Vietnamul de Nord și o parte a părții de Sud. În primăvara anului 1954 i-au înconjurat pe francezii în zona cetății Dien Bien Phu și după bătălii crâncene, francezii au fost forțați să capituleze. O etapă importantă în soluționarea postbelică a situației din Orient a fost întâlnirea reprezentanților (miniștrilor afacerilor externe) ale URSS, Chinei, Marii Britanii, Franței și țărilor fostei Indochina franceze - Republica Democrată Vietnam (nord), statele Vietnam (sud), Laos și Cambodgia. Întâlnirea a pus capăt operațiunilor armate în regiune. Franța a recunoscut suveranitate deplina a Laosului, Cambodgiei și Vietnamului. Întâlnirea a luat în considerare și problema Coreei, dar nu au fost luate decizii în acest sens.

După Conferința de pace de la San Francisco din septembrie 1951, trupele americane au părăsit Japonia, care și-a recăștigat statutul de stat suveran. SUA au încheiat un tratat de securitate cu Japonia și, în conformitate cu acesta, au creat o rețea de baze militare pe insulele japoneze.

Confruntarea dintre Occident și Orientul comunist de la mijlocul anilor '50 a fost exploatată de țările din Asia și Africa pentru a-și pună în aplicare propriile proiecte de politică externă. La inițiativa a cinci state din Asia de Sud și de Sud-Est (India, Indonezia, Pakistan, Birmania și Ceylon), s-au adunat la sfârșitul anului 1954 în orașul indonezian Bogor, în aprilie 1955 în alt oraș din același stat - Bandung - a găzduit o conferință majoră a țărilor asiatico-africane. La conferință au participat 29 de delegații, inclusiv Japonia, Vietnamul de Nord și Vietnamul de Sud. India, Indonezia și RPC au jucat rolul principal la această conferință. Conferința a declarat angajamentul față de cele zece principii ale

coexistenței pașnice a relațiilor internaționale. Pe lângă renunțarea la amestecul în treburile interne ale altor țări, acestea includeau și respectul pentru dreptul fiecărui stat la apărare individuală și colectivă în conformitate cu Carta ONU. Aceasta a erodat principiul nealinierii la blocurile și alianțele militaro-politice, deși statele au declarat dezacordul cu privire la utilizarea acordurilor despre apărarea colectivă în interesele private ale oricăreia dintre marile puteri.

Fondatorii Mișcării de nealinierie au fost liderii Indiei (J. Nehru), Egiptului (G.A. Nasser) și Iugoslaviei (J.B. Tito). În vara anului 1955 în reședința celui din urmă din Marea Adriatică a avut loc prima conferință a statelor nealiniat. În septembrie 1961, în capitala Republicii Federative Socialiste Iugoslavia, Belgrad, a avut loc prima conferința a statelor nealiniat la care au participat delegații a 25 de țări, în principal din Asia și Africa.

De la mijlocul anilor '50 a început o nouă etapă – etP africană de eliberare de sub dependența colonială a popoarelor din Orient. La sfârșitul anului 1954 Franța a restabilit monarhia în protectoratul Marocului și a acordat Tunisiei autonomie internă. Doi ani mai târziu, Marocul și Tunisia au obținut independența deplină. La începutul anului 1956, Sudanul și-a câștigat independența pe fondul agravării conflictelor anglo-egiptene. Ulterior, procesele de decolonizare au început să fie influențate de consecințele crizei internaționale din Canalul Suez. Guvernul Republicii Arabe Egipt condus de Nasser, a obținut eliminarea bazelor militare britanice de pe teritoriul Egiptului și în vara lui 1956 a anunțat naționalizarea canalului, deținut de o companie privată anglo-franceză. Anglia și Franța, acționând în comun cu Israelul, au încercat să recupereze Canalul prin forța armelor și au debarcat forțe aeriene și navale în zona

canalului și au ocupat orașul Port Said. Acțiunile militare întreprinse de Israel și aliații săi au provocat o reacție negativă a URSS și SUA. Din diverse motive, ambele Puteri au condamnat tripla agresiune împotriva Egiptului și au cerut încetarea acesteia. Fără sprijinul Washingtonului, Londra și Parisul s-au retras și războiul s-a încheiat. Britanicii și francezii și-au evacuat trupele din zona Canalului Suez până la sfârșitul anului 1956, iar Israelienii până la începutul anului 1957.

Slăbirea poziției Franței și Marii Britanii din Orientul Îndepărtat și Mijlociu a coincis cu agravarea situației politice interne în metropole, cu procesele de integrarea în Europa și renunțarea la pozițiile privilegiate în Orient. Anul 1960 este considerat anul eliberării Africii. 17 țări și-au proclamat independența, în special fostele colonii franceze din Africa de vest și Africa Ecuatorială. Retragerea din Algeria a afectat Franța în cea mai mare măsură, or în Algeria de formase istoric o mare enclavă de imigranți din Europa. Lupta de eliberare care a început la sfârșitul anului 1954 a escaladat într-un război civil sângeros, traumatizând atât societatea franceză, cât și cea algeriană. Abia în 1962 Parisul a fost de acord cu încetarea focului și independența Algeriei.

Dominația colonială a Marii Britanii, a Franței și a altor metropole europene s-a încheiat la mijlocul anilor '60, iar în 1963 s-a format Organizația Unității Africane (OUA), la care au aderat vreo 40 de state noi. După evenimentele tumultuoase de la sfârșitul anilor '50 - începutul anilor '60 în Africa pendulul crizelor internaționale din s-a orientat din nou spre Asia de Sud-Est. Către 1960 s-au intensificat încercările Vietnamului de Nord (Republica Democratică Vietnam), în frunte cu Ho Chi Minh, de a reuni țara prin forță. Regimul vietnamez din Sud era slab și corupt, dar din considerente

geopolitice, SUA au susținut puternic acest regim, implicându-se direct din 1964 în Războiul din Vietnam. Republica Democrată Vietnam s-a bucurat de sprijinul URSS și RPC. În același timp, URSS a fost principalul finanțor al Hanoiului. Relațiile tensionate dintre sovietici și chinezi au complicat și mai mult situația politică internațională din regiune, contribuind în același timp la menținerea conflictului regional într-un cadru local.

Războiul Vietnamului poate fi considerat ultimul acord al perioadei *războiului rece* din Orientul Îndepărtat. A crescut influența vietnamezilor, dar și a Chinei, care s-a disociat brusc de tutela URSS.

Ascensiunea Egiptului și a altor state arabe independente a devenit o caracteristică a relațiilor internaționale din Orientul Mijlociu și a plasat în centrul politicii lor de relații cu Israelul. La începutul verii lui 1967, Israelul a lansat ostilități împotriva Egiptului, atacând simultan pozițiile Siriei și Jordaniei. Războiul, care a durat doar șase zile (între 6 și 10 iunie), s-a încheiat cu o victorie necondiționată a Israelului. Un punct de referință între prima și a doua etapă a *războiului rece* poate fi considerată prima jumătate a anilor '70, etapă marcată de relaxarea tensiunii în relațiile dintre URSS și SUA și cunoscuta stabilizare a sistemului relațiilor internaționale Yalta-Potsdam. În acest deceniu a avut loc deplasarea centrului de greutate al politicii internaționale din Orientul Îndepărtat și Europa către Orientul Mijlociu. Punctul de cotitură care a deplasat axa politicii mondiale spre Orientul Mijlociu, poate fi considerat războiul arabo-israelian din toamna anului 1973 și creșterea prețului mondial la petrol. Rezultatele războiului pot fi considerate contradictorii. Israelul a mai realizat un succes militar, dar s-a confruntat cu puterea sporită a inamicului. Țările arabe au manifestat soli-

daritate și pragmatism. Eșuând în conflictul armată, ele au folosit o nouă armă - controlul asupra resurselor petroliere, atât de vitale pentru Occident. Occidentul a făcut concesii politice, refuzând să susțină poziția radicală a Israelului în soluționarea diferendelor sale cu arabii. Diplomația americană a reușit să obțină semnarea unor acorduri bilaterale între Israel și oponentii săi cu privire la dezangajarea trupelor și un acord temporar pentru rezolvarea situației. În 1977-1979, președintele egiptean A. Sadat a desfășurat un curs hotărât al politicii egiptene față de Occident și a încheiat cu Israelul la Washington un tratat de pace. În același timp, Egiptul a ajuns în izolare de restul lumea arabă.

Către la sfârșitul anilor '70, situația țărilor eliberate din Asia și Africa nu era favorabilă pentru realizarea planurilor lor pentru un progres o modernizare rapidă prin folosirea experienței sovietice și chineze. Noile state dezvoltate, care au ales o orientare „pro-capitalistă”, nu erau nici ele într-o situație mai bună: în unele dintre acestea s-au instaurat regimuri dictatoriale sau au avut loc abuzuri de putere. După ce și-a consolidat pozițiile regionale ca urmare a victoriei asupra Pakistanului în războiul din 1971 și a formării noului stat Bangladesh, India și-a intensificat participarea la Mișcarea de nealinieri. Reducerea oportunităților RPC de a-și proiecta în exterior puterea sa ideologică și politică a contribuit la apariția unor proiecte de cooperare regională și consolidarea rolului de lider al Indiei în lumea a treia, a țărilor în curs de dezvoltare. În același timp, versiunea indiană a căii alternative de dezvoltare și-a pierdut atractivitatea în contextul relaxării tensiunilor la nivel global. Ideologia islamismului (fundamentalismul islamic), apărută în perioada între războaiele mondiale, s-a manifestat intens începând cu anii '70 ai secolului XX. Prima victorie a islamis-

mului a fost înregistrată în Iran, unde majoritatea musulmanilor sunt adepți ai šiismului. Revoluția antimonarhistă, care a început cu demonstrații de masă în 1978, a fost încununată cu un succes desăvârșit în februarie 1979, când șahul Iranului a fugit din țară și Iranul a ajuns sub conducerea liderului opoziției islamice celebrul teolog Imam R. Khomeini.

Încercarea de a extinde aria de distribuție a ideilor islamismului radical, imamul s-a concentrat pe propaganda lor în rândul šiitilor din țările vecine, în primul rând în Irak. În vara anului 1979 la Bagdad a avut loc o lovitură de stat, care l-a adus pe Saadam Hussein la putere. Războiul Iranului cu Irakul, început în septembrie 1980, a durat aproape opt ani (până în iulie 1988) și a fost primul din istoria postbelică care nu se potrivea bine cu logica *războiului rece*. SUA și URSS au ajuns la un acord tacit de a nu interveni în această confruntare regională.

China după moartea lui Mao Zedong și venirea la conducere a în 1978 a liderilor moderați, reformiștii și pragmaticii conduși de Deng Xiaoping au refuzat să sprijine grupurile de stânga din statele de la periferia îndepărtată. Cu toate acestea, Deng Xiaoping a încercat să-și consolideze poziția de-a lungul perimetrului graniței. În timpul vizitei în SUA din ianuarie 1979, Deng Xiaoping a stabilit relații diplomatice între cele două țări (acest proces a fost inițiat în 1972 prin vizita președintelui R. Nixon la Beijing). Geopolitica a triumfat asupra ideologiei, slăbind atractivitatea opoziției ideologice și politice față de comunism.

Printre țările care au ales așa-numita cale de dezvoltare non-capitalistă, Afganistanul era și un vecin din Asia Centrală al URSS. Intervenția militară a URSS în Afganistan, în decembrie 1979, a avut consecințe de durată, punând capăt perioadei de destindere a relațiilor internaționale.

Americanii au transformat Pakistanul, vecin al Afganistanului, în prima linie a frontului, reușind să globalizeze un conflict regional. Lumea islamică a susținut forțele antisovietice din Afganistan, în special Arabia Saudită, Egiptul, dar și China. Războiul din Afganistan cu participarea trupelor sovietice s-a încheiat în februarie 1989 după retragerea acestora în conformitate cu acordurile din aprilie 1988 de la Geneva. Războiul purtat de URSS în Afganistan a fost unul dintre factorii care au determinat slăbirea forțelor statului sovietic și a contribuit la sfârșitul *războiului rece*.

Literatura recomandată:

Documente:

1. Kwame Nkrumah. *Neo-Colonialism, The Last Stage of Imperialism*; Published in the USA by International Publishers Co., Inc., 1966. - <http://www.marxists.org/subject/africa/nkrumah/neo-colonialism/>
2. Tunde, Obadina. *The myth of Neo-colonialism*. Disponibil: <http://www.afbis.com/analysis/neo-colonialism.html>
3. United Nations. "The United Nations and Decolonization: Main Documents: Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples Adopted by General Assembly resolution 1514 (XV) of 14 December 1960." <http://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml>
4. General Assembly Resolution 43/47: International Decade for the Eradication of Colonialism. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/43/47
5. *Мировое сообщество после Второй мировой войны. Документы и материалы*. - Москва, 1991.

Surse istoriografice:

1. Betts Raymond F. *Decolonisation* (2nd ed. 2004)
2. Calvocoressi Peter, *Politica mondiala după 1945*, București, ALL, 2002.

3. Grimal H. *La décolonisation de 1919 à nos jours*. Complexes, 1985.
4. Mamlyuk Boris N. *Decolonization as a Cold War Imperative: Early Soviet International Law As a Precursor to Bandung* [https://www.academia.edu/12178995/Decolonization as a Cold War Imperative Early Soviet International Law As a Precursor to Bandung](https://www.academia.edu/12178995/Decolonization_as_a_Cold_War_Imperative_Early_Soviet_International_Law_As_a_Precursor_to_Bandung)
5. Nouschi Andre, *Petrolul și relațiile internaționale din 1945 până în prezent*, Institutul European, 2007.
6. Strayer, Robert. *Decolonisation, Democratisation, and Communist Reform: The Soviet Collapse in Comparative Perspective*, In: *Journal of World History* 12#2 (2001), 375–406.
7. Thomas, Martin, Bob Moore, and Lawrence J. Butler. *Crises of Empire: Decolonisation and Europe's imperial states* (Bloomsbury Publishing, 2015).
8. *The Transfer of Power in Africa: Decolonization 1940-1960*. Yale Univ. Press, 1982.
9. Аваков Р. *Колонизация и деколонизация: эволюция развивающегося мира*. В: *Мировая экономика и международные отношения*. 2000. -№ 9. стр. 3-10
10. Примаков Е.М. *Восток после краха колониальной системы*. Москва, 1982.
11. *«Третий мир» и судьбы человечества*. Москва, 1990.

TEMATICA SEMINARELOR

SEMINAR 1: Schimbări geopolitice în Orientul Mijlociu după Primul Război Mondial. Geneză „problemei Orientului Mijlociu”.

Obiective de referință:

- ✓ să definească noțiunile: *mandat, sistem de mandat, mandatar, problema palestiniană, problema Orientului Mijlociu*;
- ✓ să identifice consecințele imediate și de durată ale destrămării Imperiului Otoman;
- ✓ să cartografieze modificările teritoriale din Orientul Mijlociu conform Tratatului de la Sèvres;
- ✓ să analizeze eforturile sioniștilor de creare a *Căminului național al poporului evreu*;
- ✓ să compare și să evalueze politica arabă a Marilor Puteri în timpul și după Primului Război Mondial;
- ✓ să analizeze textele corespondenței Hussein-McMahon și să estimeze importanța lor în geneza problemei palestinene;
- ✓ să argumenteze necesitatea instituirii sistemului de mandat în Palestina;
- ✓ să identifice cauzele conflictelor dintre arabi și evrei în perioada mandatului britanic;
- ✓ să analizeze și să estimeze politica britanică în Palestina în timpul exercitării mandatului;
- ✓ să argumenteze criza regimului de mandate în țările arabe din anii '30 și să identifice cauzele genezei problemei palestinene.

Unități de conținut:

1. Consecințele politico-teritoriale ale primului Război Mondial pentru regiune Orientului Mijlociu.
2. Originea problemei palestiniene. Acordul anglo-arab privind independența arabilor (1915-1916). Declarația Balfour (1917).
3. Naționalismul arab și planurile Marilor Puteri (Tratatul de la Sèvres, Tratatul de la Lausanne și sistemul de mandate al Ligii națiilor).
4. Mandatul asupra Palestinei și „Căminul național al evreilor”
5. Cartea alba a lui Churchill (1922)
6. Conferința de la Londra și Cartea albă a lui MacDonald (1939)

Literatura recomandată:

Documente:

1. *The Sykes-Picot Agreement : 1916* Disponibil: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/sykes.asp
2. *Balfour Declaration 1917*. Disponibil: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/balfour.asp
3. *British White Paper of June 1922*. Disponibil: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh1922.asp
4. *The Palestine Mandate* Disponibil: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/palmanda.asp
5. Rotaru Liliana. *Țările Asiei și Africii în prima jumătate a secolului XX. Documente și materiale cu note și comentarii*. Chișinău: CEP USM, 2013.
6. Un cahier spécial sur le Proche-Orient. Disponibil: <http://www.monde-diplomatique.fr/cahier/proche-orient/>

Surse istoriografice:

1. Brown Carl (ed.), *Diplomacy in the Middle East. The International Relations of Regional and Outside Powers*, I. B. Tauris, 2004.

2. Chouraqui A. *Statul Israel*. București, Corint, 1998.
3. Chagnollaud J. P., *Le Mandat britannique (1920-1948)*.
-<http://www.france-palestine.org/article1635.html>
4. Citron Sabina. *The Indictment: The Arab-Israeli Conflict in Historical Perspective*. New York & Jerusalem, Gefen Publishing House. 2006
5. Gelvin, James L. *The Israel-Palestine Conflict: 100 Years of War*. New York & Cambridge, Eng.: Cambridge UP. 2005.
6. Marks Sally, *The Illusion of Peace. International Relations in Europe, 1918-1933*, Palgrave Macmillan, 2003.
7. Кон-Шербок Ден, Эль-Алами Дауд. *Палестино-израильский конфликт: Две точки зрения*. Пер. с англ., Москва, 2002.
8. *Истоки и история проблемы Палестины: 1917-1947 годы* (Часть I). Disponibil: <https://www.un.org/unispal/ru/origins-and-evolution-of-the-palestine-problem/part-i-1917-1947/>
9. Примаков Е.М. *Анатомия ближневосточного конфликта*. Москва. 1978.
10. Прокофьев Д. *Ближний Восток. Рождение кризиса*. В: *Азия и Африка сегодня*, 1988, № 1, сс. 16-20; 1988, № 3, сс. 18-22.
11. Пырлин Е. *100 лет противоборства: генезис, эволюция, современное состояние и перспективы решения палестинской проблемы*. Москва, 2001.
12. Роган Юджин. *Падение Османской империи. Первая мировая война на Ближнем Востоке, 1914–1920 гг*, Москва, Альпина Нон-фикшн, 2017.

SEMINAR 2: Extremul Orient în ajunul celui de-al Doilea Război Mondial.

Obiective de referință:

- ✓ să identifice interdependența dintre Marea Depresiune și criza relațiilor internaționale în anii 1929-1933;
- ✓ să stabilească cauzele și să analizeze agresiunea japoneză în Manciuria;
- ✓ să analizeze poziția Marilor Puteri față de agresiunea japoneză în Manciuria;
- ✓ să identifice scopul „Misiunii Litton” și să stabilească limitele de competență ale Ligii Națiilor în problema manciuriană;
- ✓ să deremine interdependența dintre contradicțiile dintre Marile Puteri și eșecul Conferinței de la Bruxelles din 1937;
- ✓ și să analizeze procesul de formare a Axei Berlin-Roma-Tokyo;
- ✓ să caracterizeze schimbarea formelor și conținutului relațiilor interstatale dintre Marile Puteri și țările din Extremul Orient;
- ✓ să urmărească procesul de distrugere treptată a sistemului de tratate inegale;
- ✓ să demonstreze rolul „factorului sovietic” în evoluția relațiilor internaționale în Extremul Orient;
- ✓ să argumenteze rolul „factorului sovietic” în relațiile internaționale din Orient;
- ✓ să estimeze impactul ideilor de comunitate etnică, religioasă și rasială asupra evoluției relațiilor internaționale în Extremul Orient.

Unități de conținut:

1. Criza relațiilor internaționale în anii 1929-1933 și prăbușirea sistemului de securitate colectivă 1933 – 1936.
2. Marea Depresiune și reluarea expansiunii japoneze. Agresiunea japoneză în Manciuria. Misiunea Litton în China.
3. Politică SUA în Extremul Orient. *Doctrina Stimson*.
4. „Factorului sovietic” în evoluția relațiilor internaționale în Extremul Orient.
5. Crearea focarului de război în Extremul Orient. Al Doilea Război chino-japonez și poziția Marilor Puteri (Conferința de la Bruxelles 1937).
6. Redimensionarea politicii sovietice față de China. Asistență militară și economică a URSS către China. Conflicte militare în zona lacului Hassan și a Khal-khin Gol.

Literatura recomandată:

Documente:

1. Rotaru Liliana. *Țările Asiei și Africii în prima jumătate a secolului XX. Documente și materiale cu note și comentarii*. Chișinău, CEP USM, 2013.
2. *Документы и материалы кануна второй мировой войны. 1937-1939*. В 2-х т. Москва, Политиздат, 1981. Disponibil: <http://militera.lib.ru/docs/da/kanun/index.html>
3. *ВКП(б), Коминтерн и Китай. Документы*. Т. V. 1937-май 1943. Москва, РОССПЭН, 2007.
4. *The Foreign Relations. Franklin D. Roosevelt Administration (1933–1945)*. Disponibil: <https://history.state.gov/historicaldocuments/roosevelt-fd>

Surse istoriografice:

1. Barnes, D. *Think Tanks and a New Order in East Asia*. În: Journal of American-East Asian Relations, 2015, 22(2), pp. 89-119. Disponibil: <https://openaccess.city.ac.uk/id/eprint/21670/1/Think%20Tanks%20and%20a%20New%20Order%20in%20East%20Asia.pdf>
2. Bușe, C., Zamfir, Z. *Japonia: un secol de istorie(1853-1945)*. București, 1990.
3. Carr E. H., *Criza celor douăzeci de ani (1919–1939)*. O introducere în studiul relațiilor internaționale, Iași, 2011.
4. Colin S. Grey, *Războiul, pacea și relațiile internaționale. O introducere în istoria strategică*, Iași, 2010.
5. Duroselle Jean Baptiste, *Istoria relațiilor internaționale, vol. I 1919–1947, vol. II (alături de Andre Kaspi) 1948–până în zilele noastre*, București, 2006.
6. Hobsbawm Eric. *O istorie a sec. XX. Era extremelor*. Chișinău, 1999.
7. MacGregor Clauss Errol. *The Roosevelt Administration and Manchukuo, 1933–1941*, Historian (Aug. 1970) Volume 32, Issue 4, p. 595–611. Disponibil: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1540-6563.1970.tb00380.x>
8. Kennedy Greg. *Anglo-American Strategic Relations and the Far East, 1933-1939: Imperial Crossroads*, Routledge, 2013
9. Kershaw Ian. *Drumul spre iad. Europa 1914-1949*. București: Litera. 2017
10. Kissenger, Henry, *Diplomația*, traducere din limba engleză: Mircea Ștefancu, Radu Paraschivescu, București, 1998
11. Moraru Pavel, *Relațiile internaționale între 1914-1947*, Cluj-Napoca, 2013.
12. Watt, D.C. (1989). *How War Came The Immediate Origins of The Second World War, 1938–1939*. New York: Pantheon Books. <https://archive.org/details/howwarcameimmedi00dona/page/n5> Мак-Клейн, Л.Д. *Япония. От сегуната Токугава – в XXI век*. Москва: АСТ, 2006.
13. *История войны на Тихом океане. Том I. Агрессия в Маньчжурии*. М.: Издательство Иностранной литературы,

1957. http://militera.lib.ru/h/istoriya_voyny_na_tihom_okeane/index.html
14. *История войны на Тихом океане. Том II. Японо-китайская война*. М.: Издательство Иностранной литературы, 1957. http://militera.lib.ru/h/istoriya_voyny_na_tihom_okeane/index.html
15. Кошкин А. А. *Японский фронт маршала Сталина. Россия и Япония: тень Цусимы длиной в век. Факты. Документы*. М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2003. URL: <https://www.istmira.ru/istnovei/yaponskij-front-marshala-stalina/>
16. Рябченко Н. П. *Советско-китайское сотрудничество в антияпонской войне: этапы и проблемы* // Россия и АТР. 2015. №3 (89). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovetsko-kitayskoe-sotrudnichestvo-v-antiyaponskoj-voynе-etapy-i-problemy> (дата обращения: 14.01.2020).
17. Субханкулов Р. Ф. *Участие ссср в вооруженных конфликтах у озера Хасан и реки Халхин-Гол: историографический аспект* // Локус: люди, общество, культуры, смыслы. 2011. №1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/uchastie-sssr-v-vooruzhennyh-konfliktah-u-ozera-hasan-i-reki-halhin-gol-istoriograficheskiy-aspekt> (дата обращения: 14.01.2020).

SEMINAR 3: Criza din Iran (1945–1946)

Obiective de referință:

- ✓ să caracterizeze situația politico-militară a Iranului în anii celui de-al Doilea Război Mondial;
- ✓ să identifice și să analizeze interesele (inclusiv petroliere) Marilor Puteri (URSS, SUA și Marea Britanie) în Iran;
- ✓ să compare politicile iraniene ale URSS și Marii Britanii;

- ✓ să stabilească interdependența dintre interesele ale Puterilor în Iran și politica lor față de Iran în anii celei de-a doua conflagrație mondială;
- ✓ să analizeze evoluția crizei Iranului;
- ✓ să argumenteze interferența URSS în afacerile interne ale Iranului;
- ✓ să caracterizeze, în baza surselor, politici/modelele de depășire a crizei și de relansare a economiilor lumii;
- ✓ să estimeze criza din Iran în contextul războiului rece.

Unități de conținut:

1. Iranul în anii celui de-al Doilea Război Mondial. Premi-sele Crizei din Iran
2. Tratatul de alianță între URSS, Marea Britanie și Iran, din 29 ianuarie 1942
3. Activitatea misiunii financiare americane condusă de A. Milspo. Interesele petroliere ale părților.
4. Izbucnirea crizei. Evenimentele din Azerbaidjanul iranian
5. Republica Kurdă Mahabad
6. Reglementarea politică a crizei din Iran

Literatura recomandată:

Documente:

1. Резолюции и решения, принятые советом безопасности в 1946 году. Иранский вопрос. ООН. Disponibil: [https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/3\(1946\)&Lang=R](https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/3(1946)&Lang=R)
2. Документы, представленные делегацией Ирана Совету Безопасности 28 января 1946 г. <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/S/3>

Surse istoriografice:

1. Abrahamian Ervand. *Iran between Two Revolutions*, Princeton, 1982. Disponibil: <https://www.marxists.org/subject/iran/abrahamian/between-2-revolutions.pdf>
2. Blake Kristen, *The U.S.-Soviet confrontation in Iran, 1945—1962*. University Press of America, 2009.
3. Fereydun Ala, *The Azerbaijan Crisis of 1945-1946: The catalyst of the 50-year Cold War [archive]*. (PDF; 4,3 MB), Journal of the Iran Society, 2011
4. Egorova Natalia I. *The Iran Crisis of 1945-1946: A View from the Russian Archives, Cold War*. International History Project. Working Paper No 15, Washington, 1996. <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/Working%20Paper%20%2315.pdf>
5. Fawcett L.L., *Iran and the Cold War. The Azerbaijan Crisis of 1946.*— New York: CambridgeUniversity Press, 2009.
6. The Cambridge History of Iran. Vol. 7. From Nadir Shah to the Islamic Republic, edited by Peter Avery, Gavin R. G. Hambly, and Charles Peter Melville, 1990.
7. Lawson Fred H. *The Iranian Crisis of 1945–1946 and the Spiral Model of International Conflict*, În: International Journal of Middle East Studies, Vol. 21, No. 3. (August 1989), p. 316
8. Арабаджян З.А., *Давление США на СССР и достижение договоренностей о выводе советских войск из Ирана после Второй мировой войны* În: Иран: ислам и власть. – М.:Институт востоковедения РАН, «Крафт+», 2002. С. 102 – 121.
9. Баранов С.И., *Американо-советское соперничество в иране в 1945-1946 гг.* În: Вестник Новгородского Государственного Университета, 2003, №25, pp. 8-13. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/amerikano-sovetskoe-sopernichestvo-v-irane-v-1945-1946-gg>
10. Вигандт Н.А., *Политика Великобритании, СССР и США в Иране в 1942-1946 гг.* În: Великобритания и США в XIX-XX веках: политика, дипломатия, историография. – Уссурийск, 1997

11. Гайдук И.В., *ООН и иранский кризис 1946 года*. В: Новая и новейшая история. 2011. № 5. с. 69 – 82.
12. Егорова Н.И., *«Иранский кризис» 1945-1946 гг. по рассекреченным архивным документам*. В: Новая и новейшая история. № 3. 1994. С.24-42
13. Начарова Е.Ю. *СССР и Иранский кризис в ООН*, В: КЛИО Изд-во: ООО „Полтораки“, Санкт-Петербург, 2014, nr. 1 (85), pp. 97-100 Disponibil: <https://elibrary.ru/item.asp?id=21338042>
14. *Неизвестная операция: Иранский кризис (1945–1946 гг.)* В: „Кризисы «холодной войны»: история”, С. Я. Лавренов, И. М. Попов. Disponibil: <http://www.warandpeace.ru/ru/analysis/view/8973/>

SEMINAR 4: Războiul civil din China și „politica de stăvilire a comunismului”.

Obiective de referință:

- ✓ să caracterizeze situația social-economică și politică a Chinei după al Doilea Război Mondial;
- ✓ să identifice interesele asiatice ale Aliatilor la Conferințele din anii celui de-al Doilea Război Mondial;
- ✓ să compare politicile chineze ale URSS și ale SUA în perioada 1945-1949 și să compare relațiile Moscovei cu Chiang Kaishek și cu Mao Zedong;
- ✓ să evalueze politica duplicitară a lui Stalin în China la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial;
- ✓ să identifice misiunea lui Marshall în China și să stabilească interdependența dintre activitatea misiunii și succesele naționaliștilor;
- ✓ să determine interdependența dintre intrarea URSS în războiul împotriva Japoniei și victoria armatei lui Mao

- Zedong în războiul civil din China;
- ✓ să structureze istoriografia cu privire la problema cauzelor victoriei comuniștilor chinezi în războiul civil din China;
  - ✓ să determine cauzele extinderii comunismului în Asia între 1945-1949;
  - ✓ să analizeze clauzele Tratatului sovieto-chinez de prietenie și alianță din 1945 și să caracterizeze relațiile Kremlinului cu guvernul lui Chiang Kaishek;
  - ✓ să identifice cauzele victoriei comuniștilor chinezi în războiul civil;
  - ✓ să aprecieze Tratatul de prietenie și alianță dintre URSS și China din 1945 și Tratatul de prietenie, alianță și asistență mutuală din 1950;
  - ✓ să estimeze proiectul Kremlinului de a diviza China între comuniști și naționaliști;
  - ✓ să argumenteze importanța personalităților (Mao Zedong, Chiang Kaishek, Iosif Stalin, Anastas Mikoian, Liu Shaoqi) în stabilirea și evoluția relațiilor sovieto-chineze.

Unități de conținut:

1. Politica aliaților în China la sfârșitul Războiului Mondial. Acordurile de la Cairo (1943), Yalta (februarie 1945) și Potsdam (1945) cu privire la China.
2. Sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial și colapsul Frontului Unit.
3. Misiunea Marshall și primele succese ale naționaliștilor (1945–46)
4. Manevrele politice și diplomatice ale Moscovei. Relațiile URSS cu guvernul lui Chiang Kaishek și Tratatul de prietenie și alianță dintre URSS și China lui Chiang

- Kaishek (14 august 1945). Relațiile dintre Moscova și comuniștii chinezi după 1945 în istoriografie.
5. Proiectul sovietic de divizare a Chinei în contextul începutului „războiului rece”. Istoriografia problemei.
  6. Războiul civil în China dintre comuniști și naționaliști (1946-1949). Înfrângerea naționaliștilor și înființarea Republicii Populare Chineze (1949)
  7. Probleme istoriografice controversate ale cauzelor victoriei comuniștilor chinezi în războiul civil.
  8. Vizita lui Mao Zedong la Moscova (1949) și Tratatul sovieto-chinez de alianță și prietenie.

Literatura recomandată:

Documente:

1. *China in the Cold War*. În: Cold War International History Project. (CWIHP) Virtual Archive 2.0. Disponibil: <http://www.wilsoncenter.org/>
2. *Sino-Soviet Relations*. În: CWIHP. Virtual Archive 2.0.- <http://www.wilsoncenter.org/>
3. *Stalin's conversations with Chinese Leaders. Talks With Mao Zedong, December 1949-January 1950, and With Zhou Enlai, August-September 1952*. In: Cold War International History Project Bulletin 6/7, Winter 1995, p. 4-29.
4. *Translated Russian and Chinese Documents on Mao Zedong's Visit to Moscow, December 1949-February 1950*, În: CWIHP Bulletin 8/9, Winter 1996/1997, p. 226-237. Disponibil: <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF18F.pdf>
5. Мясников, В.С. «Китайский вопрос по-прежнему остается сложным». Письмо Мао Цзэдуна И.В. Сталину. 1946г. În: Исторический архив. Издательство „Российская политическая энциклопедия”, 2006, № 4. P. 4-13.
6. Пэн Дэхуай. Мемуары маршала. М.: Воениздат, 1988.
7. *Foreign Relations of the United States: Diplomatic Papers, 1945, The Far East, China*, Volume VII Editors: Ralph R.

Goodwin, Herbert A. Fin Et. all. United States Government Printing Office Washington, 1969. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1945v07>

Surse istoriografice:

1. Brazinsky Gregg. *The Birth of a Rivalry: Sino-American Relations during the Truman Administration*, În: Daniel S. Margolies, ed., *A Companion to Harry S. Truman* (2012): 484–97.
2. William W. Stueck, *The road to confrontation: American policy toward China and Korea, 1947–1950*, North Carolina Press, 1981) <https://www.questia.com/library/94810075/the-road-to-confrontation-american-policy-toward>
3. Dulles Foster Rhea. *American policy toward Communist China, 1949-1969* (1972) <https://archive.org/details/americanpolicyto00dull>
4. Peraino Kevin. *A Force So Swift: Mao, Truman, and the Birth of Modern China, 1949* (2017), <https://www.nytimes.com/2017/10/04/books/review/kevin-peraino-a-force-so-swift-mao-truman.html?rref=collection%2Fsectioncollection%2Fbooks&action=click&contentCollection=books&region=rank&module=package&version=highlights&content-Placement=6&pgtype=sectionfront>
5. Heintz Dieter. *The Soviet Union and Communist China 1945-1950. The Arduous Road to the Alliance*. Armonk, New York: M.E. Sharpe, 2004, 531 p. - <http://books.google.md/>
6. Brian Murray, *Stalin, the Cold War, and the Division of China. A Multi-Archival Mystery*, În: *CWIHP Working Paper* 1995, No. 12. <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/ACFB69.PDF>
7. *The Cambridge History of Republican China, 1912–1949, Part 2*. Edited by John K. Fairbank and Albert Feuerwerker, 1986
8. Lupșor Andreea, *China, terenul primei confruntări dintre SUA și URSS*, în *Historie* <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/china-terenul-primei-confruntari-dintre-sua-si-urss>

9. Hsiung James C. *China's Bitter Victory: The War With Japan, 1937–1945*. New York: M.E. Sharpe publishing, 1992.
10. Lynch Michael. *The Chinese Civil War 1945–49*, Bloomsbury Publishing, 2014.
11. Shen Zhihua and Yafeng Xia. *Mao and the Sino–Soviet Partnership, 1945–1959: A New History*. Lexington Books, 2015.
12. Soulet, J.F. *Istoria comparată a statelor comuniste*. București, Polirom, 1998.
13. Westad O. A. *Rivals and Allies: Stalin, Mao, and the Chinese Civil War, January 1949*. În: CWIHP Bulletin 6/7, Winter 1995, p. 7, 27-28.- <http://www.wilsoncenter.org>
14. Odd Arne Westad. *Cold war and revolution : Soviet-American rivalry and the origins of the Chinese Civil War, 1944–1946*. New York, Columbia University Press, 1993.
15. Zubok V. “*To hell with Yalta!*”— *Stalin Opts for a New Status Quo*. În: CWIHP Bulletin 6/7, Winter 1995, p. 24-27. <http://www.wilsoncenter.org>
16. Луанъ, Цзинхэ. *Китайско-советский договор о дружбе и союзе 1945 г. и Договор о дружбе и союзе и взаимной помощи между Китаем и Советским Союзом 1950 г. (Сравнительный анализ)* În: Проблемы Дальнего Востока, 2007, Nr. 2, сс. 109-124.
17. Непомнин О. Е. *История Китая. XX век*. Москва: Институт востоковедения РАН, 2011.
18. *Новейшая история Китая: 1928—1949* / Гл. ред. М. И. Сладковский. Москва: Наука, 1984.
19. Тихвинский С. Л. *Путь Китая к объединению и независимости. 1898—1949*. Москва: Восточная литература, 1996

SEMINAR 5. Confruntarea celor două sisteme în zona Pacificului. Războiul din Coreea și strategia Rollback .

Obiective de referință:

- ✓ să analizeze specificul abordării problemei Coreei de către Conferința de la Moscova a miniștrilor afacerilor externe din decembrie 1945.
- ✓ să caracterizeze situația social-economică în peninsula coreeană după al Doilea Război Mondial;
- ✓ să identifice forțele politice și interesele lor în Coreea după al Doilea Război Mondial;
- ✓ să compare politica coreeană a Marilor Puteri la Conferințele Aliaților din timpul și după al Doilea Război Mondial;
- ✓ să determine cauzele extinderii comunismului în peninsula Coreea;
- ✓ să caracterizeze politica Administrației sovietice de ocupație în nordul Coreei 1945-1948;
- ✓ să argumenteze că politica social-economică a Administrației sovietice de ocupație în nordul Coreei a fost parte componentă a politicii extinderii comunismului în Asia;
- ✓ să indice condițiile venirii la putere a lui Kim Il Sung;
- ✓ să distingă cauzele Războiului Coreei. 1950-1953;
- ✓ să determine consecințele Războiului Coreei pentru RPDC.

Unități de conținut:

1. Controverse istoriografice privind relațiile sovieto-nord-coreene, americano-coreene.
2. Problema periodizării istoriei relațiilor sovieto-nord-coreene în istoriografie.

3. Activitatea Administrației Sovietice de ocupație în nordul Coreei și relațiile sovieto-nord-coreene în perioada 1945-1948.
4. Relațiile sovieto-nord-coreene în perioada 1948-1950.
5. Relațiile URSS-RPDC în timpul Războiului Coreei 1950-1953.
6. Rolul și contribuția Uniunii Sovietice în restabilirea postbelică a RPDC 1953-1956.
7. Relațiile sovieto-nord-coreene în “epoca lui Hrușciov” 1956-1964.
8. Doctrina Brejnev și relațiile URSS-RPDC în perioada 1964-1982.
9. Relațiile sovieto-nord-coreene în perioada perestroikăi. 1985-1991.

Literatura recomandată:

Documente:

1. *Documents and materials exposing the instigators of the civil war in Korea*. Pyongyang: Ministry of Foreign Affairs of the DPRK.
2. *DPRK-Soviet Union Relations*. Cold War International History Project. Virtual Archive 2.0. - <http://www.wilsoncenter.org>
3. *Korea, DPRK, Soviet Economic and Military Aid*. În: Cold War International History Project. Virtual Archive. - <http://www.wilsoncenter.org>
4. *North Korea in the Cold War*. Cold War International History Project. Virtual Archive 2.0. - <http://www.wilsoncenter.org>
5. *The Korean War*. Cold War International History Project. Virtual Archive 2.0. - <http://www.wilsoncenter.org>
6. *The problem of the independence of Korea. Rezolution 112 (II). 14 November 1947*. - <http://www.un.org/documents/ga/res/2/ares2.htm>
7. Weathersby Kathryn. *New Evidence on North Korea*. //

- CWIHP Bulletin nr. 14/15. p. 5-7. - http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/CWIHP_Bulletin14_15.pdf
8. Волохова А.А. *Некоторые архивные материалы о корейской войне (1950–1953)* В: Проблемы Дальнего Востока. 1999, № 4.
  9. *Избранные произведения. Ким Ир Сен*. Пер. с корейского А. Т. Иргебаева и В. П. Ткаченко. Москва: Политиздат, 1987.
  10. „Оказать военную помощь корейским товарищам”. *Переписка вождей* В: Источник. 1996. № 1.
  11. *Русско-корейские отношения в XX в. Материалы и документы*. Москва, 2000.
  12. *Участие СССР в Корейской войне. Новые документы*. В: Вопросы истории, 1994, № 11- 12.
  13. Хрущев Н.С. *Правда о корейской войне*. В: Проблемы Дальнего Востока, 1990, № 6, p. 67.

Surse istoriografice:

1. Bajanov Evgueni. *Assessing the Politics of the Korean War, 1949-51*. In: CWIHP Bulletin 6/7.p. 55, 87-91. http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/Bulletin6-7_Korea.pdf
2. Campbell Joel R., *The Wrong War: The Soviets and the Korean War, 1945-1953*. In: International Social Science Review, volume 88, issue 3, 2014. <https://digitalcommons.northgeorgia.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1017&context=issr>
3. Chen Jian, *The Sino-Soviet Alliance and China's Entry in the Korean War*. In: CWIHP. Working Paper 1, June 1992. - http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/Working_Paper_1.pdf
4. Heinzig Dieter. *Stalin, Mao, Kim and Korean War Origins, 1950: A Russian Documentary Discrepancy*. In: CWIHP Bulletin 8-9, Winter 1996/1997, p. 240-243. - <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF18F.pdf>
5. Hershberg Jim. *Stalin, Mao, and the Korean War, 1950 - „Clarifications”* // CWIHP Bulletin Nr. 4, 1994, p. 60-61. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/CWIHPBulletin14-15_p4.pdf

6. Mansourov Alexandre Y. *Stalin, Mao, Kim, and China's Decision to Enter the Korean War, September 16 - October 15, 1950: New Evidence from the Russian Archives*. In: CWIHP Bulletin 6/7, Winter 1995/1996. p. 94-119. - <http://www.wilsoncenter.org>
7. Matray J. I. *Korea's Partition: Soviet-American Pursuit of Reunification, 1945-1948*. - <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/korpart.htm>
8. McAllister William B., Botts Joshua et.al. *Toward "Thorough, Accurate, and Reliable": A History of the Foreign Relations of the United States Series*, n, U.S. Department of State Washington, D.C. 2015, <https://static.history.state.gov/frus-history/ebooks/frus-history.pdf>
9. O'Neill Mark. *Soviet Involvement in the Korean War: A New View from the Soviet-era Archives*. În: Magazine of History. Organization of American Historyans. v. 14, nr. 3, 2000. <http://www.oah.org/pubs/magazine/korea/oneill.html>
10. Person, James F. "We Need Help from the Outside". *The North Korean Opposition Movement of 1956*. In: CWIHP. Working Paper 52, 1993. - http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/WP52_Web_Final.pdf
11. Soulet J-F. *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*. București, Polirom, 1998.
12. Weathersby Kathryn. *Soviet Aims in Korea and the Origins of the Korean War, 1945-50: New Evidence From Russian Archives*. In: CWIHP. Working Paper Nr. 8, 1993
13. Ки Кван Со. *Московское совещание министров иностранных дел (1945) и раскол Кореи*. В: Проблемы Дальнего Востока, 1997, № 5.
14. Пискулова Ю.Е. *Российско-корейские отношения в середине — начале XX в.* Москва: Вост. лит., 2004.

SEMINAR 6: Conflicte post-coloniale din Asia de sud-est și rolul Marilor Puteri. Primul Război din Indochina

Obiective de independență:

- ✓ să identifice relația de cauzalitate dintre retragerea japonezilor, încheierea celui de-al Doilea Război Mondial și decolonizarea Asiei de sud-est;
- ✓ să compare politicile indochineze ale Marilor Puteri după încheierea războiului;
- ✓ să determine locul și rolul regiunii Indochineze în sistemul relațiilor internaționale în timpul Războiului Rece;
- ✓ să estimeze rolul factorului ideologic în confruntarea dintre SUA și URSS în problema indochineză în timpul conflictului militar-politic din Indochina;
- ✓ să analizeze specificul componentei ideologice a luptei diplomatice a celor două state în diferite etape ale crizei din Indochina;
- ✓ să estimeze politica indochineză a SUA și URSS în cadrul sistemului mondial bipolar (bipolar).

Unități de conținut:

1. Decolonizarea Asiei de sud-est.
2. Politica Marilor Puteri în Indochina după cel de-al Doilea Război Mondial.
3. Indochina în sistemul de confruntare ideologică dintre SUA și URSS în timpul Războiului Rece (1954-1975)
4. Fenomenul războiului rece și regiunea din sud-estul Asiei.
5. Statele Indochina în doctrinele și practicile de politică

externă ale SUA și URSS (mijlocul anilor 50 - mijlocul anilor 60. sec. XX.)

6. Confruntarea ideologică în sfera diplomatică dintre SUA și URSS cu privire la situația din Indochina în 1961-1965. Activitatea diplomaților sovietici la Conferința de la Geneva 1954.
7. Confruntarea ideologică în problema Indochinei dintre SUA și URSS în perioada destinderii tensiunii internaționale (mijlocul anilor 60 - mijlocul anilor 70).

Literatura recomandată:

Documente:

1. *Sources on the Khmer Rouge Years: The Cambodian Genocide* Program CWIHP Bulletin 6/7 - Winter 1995 p. 259 - 264. - <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF1AC.pdf>
2. Brian Crozier, *Conflict in indo-china and international repercussions: A Documentary History, 1945-1955*, International Affairs, Volume 33, Issue 3, July 1957, Pages 389-390, <https://doi.org/10.2307/2605563>
3. *Department of State Policy Statement on Indochina*, September 27, 1948. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1948v06/d33>
4. *Foreign Relations of the United States, 1952-1954, Indochina*, Editor: Neal H. Petersen, Volume XIII, Part 2, United States Government Printing Office Washington, 1982. Disponibil: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1952-54v13p2>
5. Голль Ш. Де. *Мемуары надежд*. 1958-1962. Пер. с фр. М.: Прогресс, 2000.-340 с.
6. Киссинджер Г. *Годы в Белом доме*. М., 1983

Surse istoriografice:

7. Odd Arne Westad, Chen Jian, Stein Tonnesson, Nguyen Vu Tung, and James G. Hershberg, *77 Conversations Between Chinese and Foreign Leaders on the Wars in Indochina*,

- 1964-77, In: CWIHP Working Paper No. 22 <https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/ACFB39.pdf>
8. L evesque, Jacques. *La Chine et l'Indochine dans la politique sovi etique*. In: *La politique  trang re sovi etique   l'aube des ann es 90*. Universit  Laval, 1990, pp. 109-118.
  9. McAllister William B., Botts Joshua et.al. *Toward "Thorough, Accurate, and Reliable": A History of the Foreign Relations of the United States Series*, Office of the Historian, U.S. Department of State Washington, D.C. 2015, <https://static.history.state.gov/frus-history/ebooks/frus-history.pdf>
  10. Исаев А.П., *Внешняя политика стран Индокитая*. Москва, 1989.
  11. Ильинский М.М. *Индокитай. Пенел четырех войн (1939-1979 гг.)*. Москва: Вече, 2000.
  12. Конорева И. А. *Государства Индокитая в системе идеологического противоборства США и СССР в годы „холодной войны” (1954-1975)*. Курск, 2003. <https://www.dissercat.com/content/gosudarstva-indokitaya-v-sisteme-ideologicheskogo-protivoborstva-ssha-i-sssr-v-gody-kholodno>
  13. Конорева, И. А. *Индокитайский регион во внешней политике СССР: 1943-1976* , Курск, 2008, Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора исторических наук. <https://www.dissercat.com/content/indokitaiskii-region-vo-vneshnei-politike-sssr>
  14. Конорева И.А., Селиванов И.Н., Коростелев Ю.Ф. *СССР и страны Индокитая*. Курск, 2007.
  15. Конорева И.А. *Международные отношения в Азии в исторической ретроспективе: геополитика, дипломатия, правовые проблемы (1946-2006)*. Курск, 2006.
  16. Конорева И.А. *Из истории «холодной войны»: идеологическое противостояние США и СССР по проблемам Индокитая в 1954-1975 гг.* Курск: Изд-во «Учитель», 2004
  17. Камалов Н. *Индокитайская драма Франции*. В: *Независимое военное обозрение*, 2002, № 35, сс. 5.
  18. Мальцев, О. Е. *Американо-французские отношения*

в Индокитае в 60-е-70-е гг. XX в. Курск, 2002, <https://www.dissercat.com/content/amerikano-frantsuzskie-otnosheniya-v-indokitae-v-60-e-70-e-gg-xx-v>

19. Морев, Л. *Помогали как могли...Но могли не очень много*. В: Азия и Африка сегодня, 2000, № 12, стр. 19-23.
20. Мосяков, А.Д. *Социально-политическое развитие Камбоджи в XX веке*. Москва, 1999.
21. *Очерки международных отношений в Южной, Юго-Восточной Азии и на Дальнем Востоке после второй мировой войны (1945-1955)*. Москва, 1975.
22. Селиванов И.Н., Конорева И.А. *Международные отношения в Индокитае: геополитика, дипломатия, правовые проблемы (1939-1954)*. Курск, 2008.

SEMINAR 7: Competiția dintre SUA și URSS pentru lumea a treia.

Obiective de referință:

- ✓ să explice noțiunile: *Lumea a treia, țările de orientare socialistă, neutralitate pozitivă, neocolonialism*;
- ✓ să identifice interesele SUA și URSS în diferite zone ale Lumii a treia;
- ✓ să compare strategiile politice ale SUA și URSS în Lumea a treia în diferite etape ale războiului rece;
- ✓ să compare caracterul și eficiența suportului economic al SUA și URSS oferit țărilor Lumii a treia;
- ✓ să stabilească relația de interdependență dintre asistența militară a sovieticilor și militarizarea politicilor în Lumea a Treia;
- ✓ să evalueze consecințele implicării directe și indirecte ale SUA și URSS în Lumea a treia în diferite etape ale războiului rece;

- ✓ să estimeze politicile SUA și URSS în Lumea a treia în diferite etape ale războiului rece.

Unități de conținut:

1. Decolonizarea și discursurile anticoloniale ale URSS și SUA.
2. Noțiunea „lumea a treia”. Trăsăturile specifice țărilor din Lumea a treia.
3. Concurența americano-sovietică pentru influența în Lumea a Treia în a doua jumătate a secolului al XX-lea.
4. Seducția ajutorului economic și tehnologic și modelarea zonelor de conflict și/sau cooperare.
5. Factorul militar în modelele regionale de conflict și cooperare.
6. Implicarea URSS în războaiele interne din Lumea a Treia 1945-1989
7. Implicarea SUA în războaiele interne din Lumea a Treia 1945-1989.
8. SUA, URSS și Lumea a Treia din anii '80.

Literatura recomandată:

Documente:

1. *The US-soviet competition for influence in the third world* - https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/DOC_0000273391.pdf
2. Lyman Van Slyke, ed. *The China White Paper: August 1949* (1967: 2 vol. Stanford U.P.); 1124 pp.; copy of official U.S. Department of State. China White Paper: 1949 <https://archive.org/details/VanSlykeLymanTheChinaWhitePaper1949>
3. *Foreign Relations of the United States, 1946, The Near East and Africa*, Volume VII, Editors: Herbert A. Fine, John

G. Reid et. All. United States Government Printing Office
Washington, 1969 <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1946v07>

Surse istoriografice:

1. Odd Arne Westad, *La guerre froide globale, le tiers-monde, les États-Unis et l'URSS* (1945-1991), Payot, 2007.
2. Caire Guy. *L'URSS et l'aide économique au Tiers Monde*. In: *Tiers-Monde*, tome 1, n°4, 1960. pp. 511-537. DOI : <https://doi.org/10.3406/tiers.1960.1234>
3. Alvin Z. Rubinstein, *Moscow's Third World Strategy* (Princeton: Princeton University Press, 1989. <https://archive.org/details/moscowsthirdworl00rubi/page/n1>
4. Mark N. Katz *The Soviet Union and the Third World*. <http://eboot.gmu.edu/bitstream/handle/1920/3128/Soviet%20Union%20and%20the%20Third%20World.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
5. Fukuyama Francis, *Moscow's Post-Brezhnev Reassessment of the Third World*. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1986. https://www.rand.org/pubs/research_briefs/RB1008.html.
6. Calvocoressi Peter, *Politica mondiala după 1945*, București, ALL, 2002.
7. Grimal H. *La décolonisation de 1919 à nos jours*. Complexes, 1985.
8. Allison Roy and Williams Phil, eds. (2009) *Superpower competition and crisis prevention in the Third World*. Ford/Southampton studies in North/South security relations. Cambridge University Press, Cambridge, UK
9. Jeremy Friedman , *Shadow Cold War: The Sino-Soviet Competition for the Third World*, University of North Carolina Press, 2015,
10. Wolf, Charles, Jr., *The Third World in U.S.-Soviet Competition: From Playing Field to Player*, Santa Monica, Calif.: RAND Corporation, P-7625, 1990. As of January 14, 2020. <https://www.rand.org/pubs/papers/P7625.html>

11. *The Eisenhower Administration, the Third World, and the Globalization of the Cold War*. Ed. by Kathryn C. Statler and Andrew L. Johns. (Lanham: Rowman & Littlefield, 2006).
12. Robert S. Litwak & S. Neil Macfarlane (1987) *Soviet activism in the Third World*, *Survival*, 29:1, 21-39, DOI: 10.1080/00396338708442341
13. Hua-Yu Li, *China Learns from the Soviet Union, 1949–Present*. Lexington Books, 2005
14. Chen Jian, *From Mao to Deng: China's Changing Relations with the United States*, În: The CWIHP Working Paper 92 https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/cwihp_wp_92_chen_jian_from_mao_to_deng_chinas_changing_relations_with_us_november_2019_0.pdf
15. Madan, Tanvi. „*With an eye to the east: the China factor and the US-India relationship, 1949-1979*” (PhD dissertation, U Texas 2012) https://repositories.lib.utexas.edu/bitstream/handle/2152/25110/madan_dissertation_20122.pdf?sequence=1
16. David S. Painter, *Explaining U.S. Relations with the Third World*, În: *Diplomatic History* Vol. 19, No. 3 (SUMMER 1995), pp. 525-548
17. Mi Yung Yoon, *Explaining U.S. Intervention in Third World Internal Wars, 1945-1989*, 1997 <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022002797041004005>

SEMINAR 8: Evoluția Conflictului din Orientului Mijlociu după al Doilea Război Mondial.

Obiective de referință:

- ✓ să caracterizeze situația politică a Palestinei după cel de-al Doilea Război Mondial
- ✓ să stabilească cauzele escaladării problemei palestinienilor; să identifice etapele evoluției conflictului arabo-palestinian,

- ✓ să compare pozițiile marilor puteri cu privire la crearea unui stat evreu în Palestina;
- ✓ să determine raportul dintre confruntarea celor două supraputeri în anii „războiului rece” și evoluția conflictului arabo-israelian;
- ✓ să interpreteze rolul anexiunilor teritoriale ale Israelului după războaiele arabo-israeliene în menținerea conflictului;
- ✓ să stabilească interdependența dintre destinderea relațiilor internaționale în anii ’70 și transformarea calitativă a Conflictului din Orientul Mijlociu;
- ✓ să argumenteze rolul OEP-ului în lupta pentru crearea statului palestinian;
- ✓ să estimeze politica „pământ în schimbul păcii” pentru reglementarea conflictului arabo-israelian;
- ✓ să evalueze politica Israelului față de arabii palestinieni;
- ✓ să interpreteze rolul ONU în soluționarea Crizei din Orientul Mijlociu.
- ✓ să estimeze importanța conflictului din orientul Mijlociu în evoluția relațiilor internaționale postbelice.

Unități de conținut:

1. Problema Palestinei după cel de-al Doilea Război Mondial. Rezoluția nr. 181(II) a Adunării Generale ONU despre Palestina.
2. Crearea statului Israel.
3. Războaiele arabo-palestiniene.
  - a. Primul război arabo-izraelian (1948-1949).
  - b. Criza Suezului (1956) și agravarea crizei din Orientul Mijlociu.
  - c. Războiul de Șase Zile (1967) și consecințele lui.

- d. Războiul din Octombrie 1973.
4. Evoluția poziției URSS și SUA în criza din Orientul Mijlociu.
5. Transformarea problemei palestiniene într-un teren de luptă al „războiului rece”.
6. Destinderea relațiilor internaționale și transformarea crizei din Orientul Mijlociu.
  - a. Acordul de la Camp David și importanța tratatului de pace dintre Egipt și Israel.
  - b. Conferința de la Geneva pentru soluționarea Crizei din Orientul Mijlociu.
  - c. Conferința de la Madrid (1991) pentru Palestina.
  - d. Acordurile de la Oslo. Oslo I. Oslo II.
7. Proiecte de soluționare a problemei palestiniene și aplanare a crizei din Orientul Mijlociu.

Literatura recomandată:

Documente:

1. *Истоки и история проблемы Палестины: Часть II (1947-1977 годы)* Disponibil: <https://www.un.org/unispal/ru/origins-and-evolution-of-the-palestine-problem/part-ii-1947-1977/>
2. *Истоки и история проблемы Палестины: часть IV (1984–1988 годы)* Disponibil: <https://www.un.org/unispal/ru/part-iv-1984-1988/>
3. *The Middle East 1916-2001 : A Documentary Record* Disponibil: https://avalon.law.yale.edu/subject_menus/mideast.asp

Surse istoriografice:

1. Hazan P. *Războiul de șase zile*. Victoria compromisă. București, 2002.
2. Calvocoressi Peter, *Politica mondială după 1945*, București, ALL, 2002.

3. Campbell John C., *The Soviet Union and the United States in the Middle East* In: Annals of the American Academy of Political and Social Science, Vol. 401, America and the Middle East (May, 1972), pp. 126-135 Disponibil: <http://pages.pomona.edu/~vis04747/h124/readings/campbell.pdf>
4. Gelvin James L. *The Israel-Palestine Conflict: 100 Years of War*. New York & Cambridge, Eng.: Cambridge UP. 2005
5. Erwin S. Fernandez, *The United States and the arab-israeli conflict: (un)forging future peace*, in: International Social Science Review Vol. 80, No. 1/2, 2005, pp. 41-50. <https://www.jstor.org/stable/41887213?seq=1>
6. McCauley Martin, *Rusia, America și războiul rece 1949-1991*, București, Polirom, 1999. <https://www.wilsoncenter.org/publication/moscows-surprise-the-soviet-israeli-alliance-1947-1949>
7. Rucker Laurent, *Moscow's Surprise The Soviet-Israeli Alliance of 1947-1949* În: CWIHP Working Paper #46
8. *Soviet Involvement in the Middle East and the Western Response*, JointDe United States. Congress. House. Foreign Affairs
9. Steven L. Spiegel, *The Other Arab-Israeli Conflict: Making America's Middle East Policy, from Truman to Reagan*, University of Chicago Press, 1986
10. Малышев Д. А. *Палестинская проблема в международных отношениях (1967-1993 гг.)*. - http://www.ivran.ru/library/view_edition.php?edition_id=40
11. Кон-Шербок Ден, Эль-Алами Дауд. *Палестино-израильский конфликт: Две точки зрения*. Пер. с англ., Москва, 2002.
12. Наринский М.М. *Советский Союз и Суэцкий кризис*. В: Новая и новейшая история. 2004, № 2, С. 54-66.
13. Наринский М.М. *Советский Союз и арабо-израильская война 1973 года*. В: Новая и новейшая история. 2006. № 4. С. 50-62
14. Примаков, Е.М. *Анатомия ближневосточного конфликта*. Москва. 1978.25.

15. Прокофьев, Д. *Ближний Восток. Рождение кризиса*. В: Азия и Африка сегодня, 1988, № 1, сс. 16-20; 1988, № 3, сс. 18-22.
16. Пырлин Е. *100 лет противоборства: генезис, эволюция, современное состояние и перспективы решения палестинской проблемы*. Москва, 2001.
17. Хрустале, М.А. *Ближневосточный конфликт: динамика и перспективы*. - <http://www.intertrends.ru/eleventh/001.htm>

SEMINAR 9: Conflictul sovietico-chinez din anii '60.

Obiective de referință:

- ✓ să identifice premisele ideologice, politice și economice ale degradării relațiilor sovieto-chineze la sfârșitul anilor '50;
- ✓ să caracterizeze relațiile sovieto-chineze în perioada 1958-1963;
- ✓ să argumenteze faptul că liderii chinezi au avut o poziție deosebită față de noua linie a politicii externe sovietice;
- ✓ să identifice, în baza documentelor, principalele disensiuni ideologice dintre PCUS și PCC;
- ✓ să estimeze expresiile și importanța contradicțiilor ideologice sovieto-chineze, expuse la Congresul al X-lea al PCR (1960);
- ✓ să demonstreze faptul că contradicțiile sovieto-chineze s-au reflectat și asupra politicilor externe ale celor două state;
- ✓ să estimeze importanța conflictelor locale (de graniță) ale RPC asupra evoluției relațiilor sovieto-chineze;
- ✓ să evalueze consecințele conflictului sovieto-chinez asupra evoluției relațiilor externe ale celor două state.

Unități de conținut:

1. Premise ideologice, politice și economice ale degradării relațiilor sovieto-chineze la sfârșitul anilor '50.
2. Degradarea relațiilor sovieto-chineze. 1958-1963.
3. Polemica ideologică dintre PCUS și PCC:
4. Contradicții ideologice sovieto-chineze la Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român din iunie 1960;
5. Conferința de la Moscova a partidelor comuniste (11-25 noiembrie 1960).
6. „Propuneri privind linia generală a mișcării comuniste internaționale” (14 iunie 1963) și replica CC al PCUS din 14 iulie 1963.
7. Poziția liderilor chinezi față de noua linie a politicii externe sovietice.
8. Relațiile sovieto-chineze în perioada 1970-1978.

Literatura recomandată:

Documente:

1. *A New “Cult of Personality”*: Suslov’s Secret Report on Mao, Khrushchev, and Sino-Soviet Tensions, December 1959. In: CWIHP Bulletin 8-9, Winter 1996/1997, p. 244-246. - <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF18F.pdf>
2. *Deng Xiaoping’s Talks with the Soviet Ambassador and Leadership, 1957-1963*. In: CWIHP Bulletin 10, March 1998. - <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF185.pdf>
3. Mao, Tsetung. *A Critique of Soviet Economics. 1958-1960*. - <http://www.marx2mao.com/>
4. *Politica independentă a României și relațiile româno-chineze - 1954-1975. Documente*. București, 2008.
5. *Sino-Soviet Split Document Archive. The Proletarian Revolution and Khrushchov’s Revisionism*. Peking: Foreign Languages Press, 1964. - <http://www.marxists.org/>
6. *The polemic on the general line of the International commu-*

- nist Movement. Communist Party of China. Peking: Foreign Languages Press, 1965. - <http://www.archive.org/>*
7. Zubok Vladislav M. *The Khrushchev - Mao Conversations, 31 July - 3 August 1958 and 2 October 1959*. In: CWIHP Bulletin 12/13, Fall/Winter 2001, p. 244-272. - http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/New_Ev_CWAsia.pdf
  8. Елизаветин, А., *Переговоры А.Н. Косыгина и Чжоу Эньлая в Пекинском Аэропорту*. В: Проблемы Дальнего Востока, - 1992, - №5, сс.44-62.
  9. *К вопросу о Сталине. Вторая статья по поводу открытого письма ЦК КПСС (13 сентября 1963 г.)*. В: Полемика о генеральной линии международного коммунистического движения. Пекин: Изд-во лит. на ин. языках. 1965. с. 125-148. - http://library.maoism.ru/on_Stalin.htm
  10. *Мемуары Никиты Сергеевича Хрущева*. В: Вопросы истории, 1992, № 11-12, сс. 66.
  11. *О хрущёвском псевдокоммунизме и его всемирно-историческом уроке. Девятая статья по поводу открытого письма ЦК КПСС (фрагменты)(14 июля 1964 г.)*. - <http://library.maoism.ru/phoney-communism.htm>
  12. *Открытое письмо партийным организациям, всем коммунистам Советского Союза. (14 июня 1963 г.)*. В: Правда, 14 июля 1963 г., с. 1-4. - <http://library.maoism.ru/CPSU-14-07-1963.htm>
  13. *Открытое письмо Центрального Комитета Коммунистической партии Советского Союза партийным организациям, всем коммунистам Советского Союза*. В: Правда, 14 Июля 1963 г. №195 (16416). <http://oldgazette.ru/pravda/14071963/Index1.html>
  14. *Переговоры Н.С. Хрущева с Мао Цзэдуном 31 июля - 3 августа 1958 г. и 2 октября 1959 г.* Предисловие В.М. Зубока. В: Новая и новейшая история, 2001, №1, 2.
  15. *Письмо Центральному Комитету Коммунистической партии Советского Союза от 14 июня 1963 г.* In: Правда №195, (16416), 14 июля 1963 г., с. 5-7.: <http://library.maoism.ru/letter-14-06-1963.htm>

16. *Руководители КПСС — величайшие раскольники нашего времени. Седьмая статья по поводу открытого письма ЦК КПСС (4 февраля 1964 г.)* - http://library.maoism.ru/greatest_splitters.htm
17. Федоренко Н.Т. *Визит Хрущева в Пекин*. В: Проблемы Дальнего Востока, 1990, № 1.
18. Хрущев Н. *Мао Цзэдун и раскол*. В: Проблемы Дальнего Востока, 1990, №2, сс. 108-116.

Surse istoriografice:

1. Cătănuș Dan. *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovieto-chinez*. vol.I. 1957- 1965, București: Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2004.
2. Danhui Li, Yafeng Xia, *Mao and the Sino-Soviet Split, 1959–1973*, Hardcover, 2018
3. Zhihua Shen, Danhui Li, *After Learning to One Side: China and Its Allies in the Cold War*, Woodrow Wilson Center Press / Stanford University, 2011.
4. Chen Jian. *A Crucial Step toward the Sino-Soviet Schism: The Withdrawal of Soviet Experts from China, July 1960*. In: CWIHP Bulletin 8-9, Winter 1996/1997, p. 246, 249-250. - <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF18F.pdf>
5. Chen Jian. Deng Xiaoping, *Mao’s “Continuous Revolution,” and the Path toward the Sino- Soviet Split*. In: CWIHP Bulletin 10, March 1998. <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF185.pdf>
6. Chen Jian, David L. Wilson. „*All Under the Heaven Is Great Chaos*” *Beijing, the Sino-Soviet Border Clashes, the the Turn Toward Sino-American Rapprochement, 1968-69*. In: CWIHP Bulletin 11, Winter 1998. http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/New_Ev_SinoAmerOpening.pdf
7. Kramer Mark. *The USSR Foreign Ministry’s Appraisal of sino-Soviet Relations on the Eve of the Split, September 1959* În: Cold War International History Project Bulletin, Winter 1995/1996. - <http://www.wilsoncenter.org>

8. Ostermann Christian F. *New Evidence on The Sino-Soviet Border Dispute, 1969-71*. In: CWIHP Bulletin 6/7, Winter 1995. p. 186-193. <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF1AA.pdf>
9. Prozumenschikov M.Y. *The Sino-Indian Conflict, the Cuban Missile Crisis, and the Sino-Soviet Split, October 1962: New Evidence from the Russian Archives*. In: CWIHP Bulletin 8-9, Winter 1996/1997, p. 251-257, 258-261. Disponibil. <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF18F.pdf>.
10. Shen Zhihua. *The Great Leap Forward, the People's Communes and the Rupture of the Sino-Soviet Alliance*. In: Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact The Cold War History of Sino-Soviet Relations. June 005. <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF185.pdf>
11. Shen Zhihua. *Khrushchev, Mao and the Unrealized Sino-Soviet Military Cooperation*. http://www.php.isn.ethz.ch/collections/coll_china_wapa/Zhiua_engl.cfm?navinfo=16034
12. Taubman William. *Khrushchev vs. Mao: A Preliminary Sketch of the Role of Personality in the Sino-Soviet Split*. In: CWIHP Bulletin 8-9, Winter 1996/1997, p. 243-244. - <http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/ACF18F.pdf>
13. Yu Minling. *A study Centered on the Sino-Soviet Friendship Association*. In: Parallel History Project on NATO and the Warsaw Pact The Cold War History of Sino-Soviet Relations. June 2005. - <http://php.isn.ethz.ch/publications/areastudies/sinosov.cfm>
14. Wang Dong. *The Quarrelling Brothers: New Chinese Archives and a Reappraisal of the Sino-Soviet Split, 1959-1962*. In: CWIHP Working Paper Nr. 49. - http://www.wilsoncenter.org/topics/pubs/WP49DW_rev.pdf

SEMINAR 10: Locul Chinei în lume în anii '60 - începutul anilor '70. Formarea relațiilor „triumfătoare” - URSS - SUA – RPC și situația din Asia de Est la sfârșitul anilor '70.

Obiective de referință:

- ✓ să caracterizeze relațiile sovieto-chineze la sfârșitul anilor '60 - începutul anilor '70;
- ✓ să identifice manifestări ale rivalității sovietico-americe la periferia sistemului internațional în anii '60 - începutul anilor '70;
- ✓ să analizeze manevrele diplomației chineze de îmbunătățire a relațiilor cu SUA
- ✓ să analizeze cauzele apropierii sino-americe;
- ✓ să estimeze efectele apropierii sino-americe;
- ✓ să demonstreze că Tratatul de pace sino-japonez (1978) reprezenta un succes al politicii chineze de cooperare cu Japonia și Statele Unite;
- ✓ să evalueze relațiile URSS-RPC în anii '60 - începutul anilor '70;
- ✓ să compare relațiile dintre RPC și URSS, RPC și SUA în anii '60 - începutul anilor '70;
- ✓ să estimeze rolul factorului afgan în relațiile sovieto-chineze.
- ✓

Unități de conținut:

1. Creșterea rivalității sovietico-americe la periferia sistemului internațional.
2. China în anii '60 - începutul anilor '70
3. Tratatul de pace sino-japonez din august 1978 și evoluția relațiilor URSS - SUA – RPC .
4. Vizită lui Deng Xiaoping în SUA (ianuarie 1979) și

- stabilirea relațiilor diplomatice între cele două țări.
5. Rolul și importanța conflictului sino-vietnamez în evoluția relațiilor „triunghiulare”.
  6. Competitivitatea relațiilor dintre URSS, SUA și RPC. Doctrina Brejnev în relațiile sovieto-chineze.
  7. Schimbarea conducerii RPC și reluarea dialogului cu URSS privind normalizarea relațiilor.

Literatura recomandată:

Documente:

1. *Foreign Relations Of The United States, 1969–1976*, volume XVIII, China, 1973–1976. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v18/d75>
2. *Sino-Soviet Relations in the early 1980's*. – <http://www.faqs.org>.
3. *Внешняя политика Советского Союза и международные отношения. 1961-1985*. Москва, 1986.
4. *СССР-КНР (1949-1983). Документы и материалы*. (1949-1963) / Под ред. М. Капицы. - Москва: МИД СССР, 1985.

Surse istoriografice:

1. Kissinger Henry, *Ordinea mondiala*, Editura Rao, 2015.
2. Kissinger Henry, *Diplomația*, trad. de Mircea Ștefancu și Radu Paraschivescu. Ed. a 5-a. București: Editura ALL, 2018.
3. Milza P., Berstein, S. *Istoria secolului XX. Lumea între razboi și pace*. vol.I, - Bucuresti, 1998.
4. MacMillan Margaret. *Nixon and Mao: the week that changed the world* (2008).
5. Mann James. *About Face: A History of America's Curious Relationship with China, from Nixon to Clinton* (2000).
6. Nicholas Khoo (2005) *Realism Redux: Investigating the Causes and Effects of Sino-US Rapprochement*, Cold War History, 5:4, 529-549. Disponibil: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14682740500320517?scroll=top&needAccess=true&journalCode=fcwh20>

7. Dong Wang, *The United States and China. A History from the Eighteenth Century to the Present*, Rowman & Littlefield Publishers, 2013.
8. Eleman Bruce. *Sino-Soviet Relations and the February 1979 Sino-Vietnamese Conflict*. – <http://www.vietnam.tu.edu/>
9. Hummel Arthur W. *China's Changinh Relations With the U.S and U.S.S.R*. Proceedings of the American Philosophical Society, Vol. 133, No. 1 (Mar., 1989), pp. 75-83 <https://www.jstor.org/stable/987163?seq=1>
10. Suter Robert C. *Sino-Soviet Relations: recent developments and implications for the United States. 1972-1982*. / East Asia. – 1987; - vol. 6, - nr. 1.
11. *Советская внешняя политика в годы „холодной войны” (1945- 1985)*. - Москва, 1995.
12. *СССР и холодная война*. Под. ред. Лельчука В.С., Пивоварова Е.И. - Москва, 1995.

SEMINAR 11: Războiul SUA din Vietnam și implicațiile sale internaționale (1965-1973)

Obiective de referință:

- ✓ să stabilească raportul cauzal dintre confruntarea dintre ideologico-politică a războiului rece și creșterea tensiunii în jurul Vietnamului la mijlocul anilor '60;
- ✓ să caracterizeze escaladarea contradicțiilor interne din Vietnam de la mijlocul anilor '60 și implicarea SUA;
- ✓ să analizeze raportul de forțe al părților implicate în conflictul vietnamez-american;
- ✓ să argumenteze implicarea URSS în conflictul din Vietnam;
- ✓ să determine rolul RPC în evoluția evenimentelor din Vietnam;

- ✓ să identifice interdependența dintre schimbare de putere la Moscova în octombrie 1964 și schimbarea politicii față de Vietnam a guvernului sovietic;
- ✓ să stabilească importanța „rezoluției Tonkin” a administrației lui L. Johnson în evoluția evenimentelor din Vietnam;
- ✓ să analizeze principalele prevederi ale *doctrinei Guam* a lui R. Nixon și să stabilească influența noii doctrine asupra Războiului din Vietnam;;
- ✓ să evalueze procesul de soluționare a războiului din Vietnam (Acordul de la Paris cu privire la Vietnam).

Unități de conținut:

1. Acordurile de la Geneva și crearea premiselor războiului din Vietnam.
2. Implicarea SUA în Indochina în administrația Kennedy, 1961-1963
3. Escaladarea conflictului în perioada președintelui Lyndon B. Johnson, 1963-1969. „Rezoluția Tonkin”
4. Doctrina Nixon și vietnamizarea, 1969-1972
5. Etapa finală a războiului (1973-1975)
6. Poziția URSS în Indochina în perioada războiului.
7. Implicarea RPC în Vietnam.
8. Consecințele Războiului din Vietnam

Literatura recomandată:

Documente:

1. Речь Р. Никсона 3 ноября 1969г. Disponibil: <http://www.grinchevskiy.ru/1945-1990/guamskaya-doktrina.php>
2. *Foreign Relations of the United States, 1969–1976*, Volume I, Foundations of Foreign Policy, 1969–1972, Document 60”. Office of the Historian, Foreign Service Institute, United States Department of State. 18 February 1970. <https://>

history.state.gov/historicaldocuments/frus1969-76v01/d60

3. Kissinger Henry, „Lessons on Vietnam”, (1975) secret memoranda to U.S. President Ford

Surse istoriografice:

1. Crockatt R. *The Fifty Years. The United States and the Soviet Union in World Politics 1941-1991*. L.: Routledge, 1995.
2. Garthoff R. L. *Détente and Confrontation. American-Soviet relations from Nixon to Reagan*. Washington D.C.: The Brookings Institution, 1985.
3. Kennedy P. *The Rise and Fall of the Great Powers. Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. [https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/04/04A70DD54F5CB55BED6BE3B351E242EE-The Rise and Fall of Great Power Paul Kennedy.pdf](https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/04/04A70DD54F5CB55BED6BE3B351E242EE-The%20Rise%20and%20Fall%20of%20Great%20Power%20Paul%20Kennedy.pdf)
4. Jennings, Richard M. *The Thrust of the Nixon Doctrine*. // *Military Review*. — February 1972. — Vol. 52 — No. 2 — P. 3-9 <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=u-iug.30112106757252&view=1up&seq=5>
5. Конорева И.А., Селиванов И.Н. *Советский Союз и война во Вьетнаме: 1965-1975*. В: *Военно-исторический журнал*. 2008. No 6. С. 37- 42
6. Дэвидсон Ф.Б. *Война во Вьетнаме (1946-1975)*. Москва, 2002.
7. Кобелев Е.В. *Парижское соглашение и роль Советского Союза* *În: Актуальные проблемы вьетнамоведения — 2018*. Москва: ИДВ РАН, 2018. <https://publications.hse.ru/mirror/pubs/share/direct/249458042>
8. Ильинский М. М. *Индокитай: Пепел четырех войн (1939-1979 гг.)*. — М.: Вече, 2000ю https://www.indostan.ru/biblioteka/3_1920_0.html
9. Окорокров Александр. *Секретные войны Советского Союза. Первая полная энциклопедия*. Москва, Яуза, Эксмо, 2008 http://militera.lib.ru/h/0/pdf/okorokov_av04.pdf

SEMINAR 12: Războiul din Afganistan (1979 – 1989)

Obiective de referință:

- ✓ să identifice etapele relațiilor sovieto-afgane după cel de-al Doilea Război Mondial.
- ✓ să analizeze evoluția relațiilor sovieto-afgane după cel de-al Doilea Război Mondial.
- ✓ să determine locul și rolul Afganistanului în rivalitatea dintre sovietici și americani;
- ✓ să analizeze implicarea sovieticilor în Revoluția din Aprilie;
- ✓ să descrie intervenția sovietică în Afganistan;
- ✓ să estimeze decizia guvernului sovietic de a introduce trupele în Afganistan;
- ✓ să identifice etape ale războiului din Afganistan;
- ✓ să estimeze politica administrației R. Reagan în Afganistan;
- ✓ să determine specificul noii gândiri politice a lui M. Gorbaciov și să stabilească consecințele acesteia;
- ✓ să evalueze consecințele acordurilor de la Geneva;
- ✓ să determine influența intervenției sovietice în Afganistan asupra relațiilor internaționale;
- ✓ să estimeze consecințele Războiului din Afganistan.

Unități de conținut:

1. Evoluția relațiilor sovieto-afgane după cel de-al Doilea Război Mondial.
2. Lovitură de stat din Aprilie sau Revoluția Saur (1978)
3. Intervenția sovietică în Afganistan.
4. Poziții internaționale cu privire la intervenția sovietică
5. Politica administrației R. Reagan de creare a unui front unit împotriva URSS și DRA.

6. Eforturi diplomatice și acorduri de la Geneva (1983–1988)
7. Noua gândire politică și retragerea URSS din Afganistan.

Literatura recomandată:

Documente:

1. Lyakhovskiy Aleksandr Antonovich, *Inside the Soviet Invasion of Afghanistan, and the Seizure of Kabul*, December 1979, CWIHP Working Paper 2007, No. 51 , https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/WP51_Web_Final.pdf
2. *Documents on the Soviet invasion of Afghanistan that began in December 1979.* <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/collection/76/soviet-invasion-of-afghanistan>

Surse istoriografice:

3. Дауди И. Д. *Большая игра в Афганистан* 2019 http://kunduz.ru/f/bolshaya_igra_v_afganistan.pdf
4. Конорева И. А. *Международные конфликты в Азии в исторической ретроспективе: геополитические и дипломатические аспекты* (1946—2006). Курск, 2006.
5. Коргун В. Г. *История Афганистана. XX век.* Москва: Шаблон:ИВ РАН: Крафт+
6. Никитенко Е. Г. *Афганистан: От войны 80-х до прогноза новых войн.* М., 2004. http://militera.lib.ru/research/nikitenko_eg01/index.html
7. Христофоров В. С. *Афганистан: военно-политическое присутствие СССР 1979—1989 гг.* Москва, 2016.
8. Rodric Braithwaite, *Afgantsy: The Russians in Afghanistan 1979-1989*, London, Profile Books, 2011
9. Antonio Giustozzi, *War, Politics and Society in Afghanistan, 1978-1992*, Georgetown University Press, 2000.
10. Kalinovskiy Artemy , *The Blind Leading the Blind Soviet Advisors, Counter-insurgency and Nation Building in Afghanistan*

11. John Lewis Gaddis. *Războiul Rece*, București, Editura RAO Internațional Publishing Company, 2006, Traducere: Diana Pușcașu Țuțuianu.
12. Gaddis John Lewis , *The Cold War : a new history* New York : Penguin Press , 2005, <https://archive.org/details/coldwarnewhistor00gadd>
13. Porter D. Bruce. *The USSR in Third World Conflicts: Soviet Arms and Diplomacy in Local Wars, 1945-1980*. New York: Cambridge University Press, 1984.
14. Odd Arne Westad, *Prelude to Invasion: The Soviet Union and the Afghan Communists*, În: *International History Review* 16:1 (February 1994), pp. 49-69;
15. Odd Arne Westad, *The Situation in 'Afghanistan: New Russian Evidence on the Soviet Intervention in Afghanistan* (and accompanying translated Soviet and East German archival documents) *CWIHP Bulletin* 8-9 (Winter 1996/1997), pp. 128-132, 133-184;
16. Brazinsky, Gregg A. *Winning the Third World: Sino-American Rivalry during the Cold War* (U of North Carolina Press, 2017

SEMINAR 13: Procese regionale în anii 1985-1991

Obiective de referință:

- ✓ să identifice factorii care au determinat relațiile sovieto-americe în anii 1985-1991;
- ✓ să analizeze influența relațiilor sovieto-americe asupra proceselor globale și regionale;
- ✓ să determine schimbările în coraportul de forțe ale sistemului bipolar;
- ✓ să argumenteze formarea unor noi centre de putere în condițiile noului coraport de forțe în raporturile internaționale;

- ✓ să stabilească locul și rolul statelor din Lumea a treia în condițiile noului coraport de forțe;
- ✓ să estimeze eficacitatea politicii externe sovietice în perioada în anii 1985-1991;
- ✓ să evalueze procesul de transformare a RPC într-unul din centrele de putere mondială,
- ✓ Să estimeze locul și rolul statelor africane după retragerea suportului și ajutorului sovietic;

Unități de conținut:

1. Noua gândire politică și relațiile internaționale ale Uniunii Sovietice
2. Relațiile sovieto-americe în anii '80 și influența lor asupra proceselor globale și regionale.
3. Conflicte regionale în anii 1985-1991. Soluționarea conflictelor regionale.
4. Trăsăturile specifice ale relațiilor internaționale în regiunea Asia-Pacific.
  - a. Evoluția cursului politicii externe a RPC: relațiile sovieto-chineze și sino-americe în perioada 1985-1991.
  - b. Japonia în relațiile internaționale. Doctrina Fukuda.
  - c. Relațiile internaționale în peninsula coreeană
  - d. Rolul ASEAN în relațiile internaționale.
5. Trăsăturile specifice ale relațiilor internaționale în regiunea Asiei de Sud.
6. Relațiile internaționale în Orientul Mijlociu.
7. Africa la sfârșitul războiului rece.

Literatura recomandată:

Documente:

1. Ахромеев С. Ф., Корниенко Г. М. *Глазами маршала и дипломата. Критический взгляд на внешнюю политику СССР до и после 1985 года*. М.: Международные отношения, 1992.
2. *Внешняя политика СССР и международные отношения 1985 г.* Сб. документов / Сост. Ю. Т. Хазтонов. М.: Международные отношения, 1986.
3. Горбачёв М. С. *Жизнь и реформы*. Кн. 2. М.: Новости, 1995.
4. Примаков Е. М. *Годы в большой политике*. М., 1999.
5. Стародубов В. *Супердержавы XX века. Стратегическое противоборство*. М.: Олма-Пресс, 2001.

Surse istoriografice:

1. Defarges, Ph. M. *Relațiile internaționale după 1945*. Iași, Institutul European, 2002.
2. *Midwest Asia in Global Politics: The Outlook for 2008*. In: Лидер. Boston: Russian Center Edition, 2008.
3. Vasiliev A.M. *Le nouvel ordre regional vu de Moscow // Monde arabe*. Maghreb-Machrek. Paris, 1992, № 136, pp. 26-38.
4. *Азия и Африка в современной мировой политике. Сборник статей / Отв. ред. –д.п.н. Д. Б. Малышева, к.э.н. А. А. Рогожин*. – Москва: ИМЭМО РАН, 2012 / <https://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2012/12025.pdf>
5. Белокреницкий В. Я. *Восток в мирополитических процессах*. Москва: ИВ РАН, Крафт+, 2010
6. Васильев А.М. *Россия на Ближнем и Среднем Востоке: От мессианства к прагматизму*. - Москва: Наука, 1993
7. Говоров, Ю.Л. *История стран Азии и Африки в новейшее время: Основы лекционного курса*. Кемерово, 1997.
8. *История Востока. Том VI. Восток в новейший период (1945—2000)*. Колл. монография. М.: Восточная литература, 2008

9. Торкунов А.В., Наринский М.М. (ред.) *История международных отношений*. Том III: Ялтинско-Потсдамская система. Москва: Аспект Пресс, 2017
10. *Южная Азия: конфликты и геополитика*. Колл. монография. Москва: ИВ РАН, 1999.
11. *Юго-Западная дуга «Большой Восточной Азии»*. В. «Большая Восточная Азия»: мировая политика и региональные трансформации. Колл. монография. Москва: МГИМО, 2010
12. Примаков Евгений. *Конфиденциально. Ближний Восток на сцене и за кулисами*. Центрполиграф, 2016.
13. Хрусталева М.А. *Международные отношения на Ближнем Востоке* : учеб. пособие. Москва: МГИМО, 2002.

VII. LUCRUL INDIVIDUAL

Pe parcursul semestrului, studenții vor elabora (individual sau în echipe) un proiect de cercetare la o tema pe care o vor formula împreună cu cadrul didactic la începutul semestrului și pe care îl vor prezenta spre evaluare în cadrul unei conferințe.

Produs final	Strategia de realizare și modalități de prezentare	Criterii de evaluare	Termen
Proiect de cercetare	<p>Studenții vor face o analiză a documentelor și surselor istoriografice într-un caiet de lectură, pe care o vor utiliza ulterior la elaborarea proiectului de cercetare. Proiectul de cercetare în format hârtie (Times New Roman, 12, interval 12) se va prezenta în ultima lună a semestrului pentru evaluarea de către cadrul didactic responsabil. Cu o săptămână înainte de examen, studenții vor prezenta public și vor discuta principalele rezultate ale cercetării într-o conferință de prezentare a lucrului individual, moderată de titularul de curs. Fiecare proiect va fi prezentat în format PPT, cu respectarea rigorilor față de o asemenea prezentare.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - să aibă între 25 și 30 pagini; - să nu aibă caracter descriptiv; - să se structureze în jurul unei ipoteze de lucru; - ipoteza de lucru să fie susținută cu argumente; - ipoteza enunțată să fie testată în investigație pe deplin și fără ambiguitate; - argumentația preluată din bibliografie să fie dublată prin efortul personal de argumentare; - să se utilizeze cunoștințele acumulate anterior în cadrul altor discipline istorice; - să conțină trimiteri bibliografice (bibliografia propusă este orientativă, ea poate fi completată de student cu alte titluri). - să aibă anexă din cel puțin 5 documente, care au fost utilizate în procesul elaborării proiectului de cercetare - să se respecte stilul științific de redactare; 	<p>Cu 3 săptămâni înainte de încheierea semestrului se va prezenta textul proiectului în format hârtie.</p> <p>Cu o săptămână înaintea examenului rezultatele cercetării se vor prezenta în conferința publică</p>

VIII. SUGESTII METODOLOGICE DE PREDARE-ÎNVĂȚARE:

În vederea dezvoltării competențelor profesionale, finalităților de studiu și a obiectivelor prevăzute vor fi aplicate următoarele:

Forme de lucru: frontal, grup, perechi, individual, online

Metode: prelegerea, brainstorming-ul, lucru cu sursa istorică, studierea prin descoperire, conversația dirijată, harta, studiu de caz, prezentarea power point etc.

CUPRINS

---

1. Introducere	3
2. Competențe și finalități de studiu	6
3. Administrarea cursului	9
4. Strategii de evaluare	11
5. Unități de conținut și repartizarea orientativă a orelor	14
6. Obiective de referință și unități de conținut	16
6.1 Cursuri	16
6.2. Seminare	
7. Lucrul individual	193
8. Sugestii metodologice de predare-învățare	194

Asistență computerizată: Natalia Berebiuc
Bun de tipar. 2021. Formatul 70x100 1/12.
Coli de tipar: 7,5. Coli editoriale .
Comanda. Tirajul: 50 ex.
Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD 2009